

**SUPPLERENDE
RAPPORT**
TIL NORGES
FEMTE OG SJETTE
RAPPORT TIL
FNS KOMITÉ FOR
BARNETS
RETTIGHETER
2017

FRA FORUM FOR
BARNEKONVENSJONEN

SUPPLERENDE RAPPORT TIL NORGES
FEMTE OG SJETTE RAPPORT TIL FNS KOMITÉ
FOR BARNETS RETTIGHETER **2017**

Utarbeidet av: Forum for barnekonvensjonen
Design: Anna Maria Pirolt, Brød&tekst
Trykk: Andvord
Opplag: 500

SUPPLERENDE RAPPORT TIL NORGES FEMTE OG SJETTE RAPPORT TIL FNS KOMITÉ FOR BARNES RETTIGHETER 2017

Forum for Barnekonvensjonen

Forum for Barnekonvensjonen (FfB) ble opprettet i 1994, og er et nettverk av organisasjoner, institusjoner og enkeltpersoner som er opptatt av barns rettigheter i Norge og internasjonalt. Nettverket består av nærmere 50 organisasjoner. En oversikt over organisasjonene som står bak rapporteringen er tatt inn bakerst i rapporten. Forumet var en viktig pådriver for inkorporeringen av FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) i norsk lov, og er opptatt av å sikre at konvensjonens artikler og prinsipper får en sterk rettslig stilling i Norge. Forumet deltar også i internasjonale prosesser for å fremme barns rettigheter.

Norge og FNs barnekonvensjon

Norge ratifiserte barnekonvensjonen 8. januar 1991, og inkorporerte konvensjonen i norsk rett i 2003. Barnekonvensjonen er nå en del av Lov om menneskerettigheter av 21. mai 1999. Menneskerettsloven gir de internasjonale konvensjonene forrang der de sikrer bedre rettigheter enn norsk lovgivning.

Statens gjennomføring av rettighetene i barnekonvensjonen overvåkes av FNs komité for barnets rettigheter. Alle stater som har ratifisert barnekonvensjonen må hvert femte år rapportere på gjennomføringen av konvensjonen. Komiteen inviterer også andre aktører enn statene til å bidra med informasjon vedrørende rapporteringen, og spesielt NGO-er (Non-Governmental Organisations) er ofte viktige kilder til informasjon. Norges femte og sjette rapport ble levert i 2016, og for fjerde gang leverer FfB en supplerende rapport til Statens rapport. Rapporten inkluderer oppfølgingen av valgfri protokoll til barnekonvensjonen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi.

Utarbeidelse av Supplerende rapport

Utarbeidelsen av Supplerende rapport er en stor satsning for FfB, og rapporten har blitt til gjennom en lang og omfattende prosess. Arbeidet er koordinert av en rapporteringsgruppe oppnevnt av FfB.

Rapporten baserer seg på arbeids- og kompetanseområdene til FfBs organisasjoner. Det at et tema er utelatt fra rapporten betyr ikke at temaet ikke er relevant å adressere i norsk barnerettighetssammenheng.

Barns egne erfaringer er tatt opp i en egen rapport *“Kidza har rett”*. Innholdet i denne som er basert på medvirkningsprosesser med ulike grupper barn i regi av noen av FfBs organisasjoner, og gjennom kartlegging de selv har gjennomført. Barnerapporten er utarbeidet av en redaksjonskomité med deltakere som alle er under 18 år.

Rapporten er produsert i overensstemmelse med barnekonvensjonens *“Treaty-specific guidelines regarding the form and content of periodic reports”* (CRC/C/58/Rev.3 of 3rd of March 2015), samt *“Guide for Non-Governmental Organizations reporting to the Committee on the rights of the child”* publisert av Child Rights Connect. Rapporten viser til avsluttende merknader fra FNs komité for barnets rettigheter 2010. Disse er vedlagt rapporten. Rapporten henviser fortløpende til både merknadene og Norges femte og sjette rapport i teksten. Andre kilder refereres til fortløpende i fotnoter. Grunnet begrenset bruk av antall ord er begrepet ‘barn’ brukt for både ‘barn og unge/ungdom’.

Rapporten er publisert på norsk og engelsk, og er tilgjengelig både på nett og i trykket versjon.¹ Supplerende rapport 2017 kan bestilles gratis på engelsk eller norsk fra FfBs sekretariat: Redd Barna, Postboks 6902, St.Olavs plass, 0130 Oslo. Tlf: +47 22 99 09 00

Forumet ønsker å takke Barne- og likestillingsdepartementet for økonomisk støtte til å utarbeide rapporten.

INNHOOLD

I: GENERELLE GJENNOMFØRINGSTILTAK

- art. 4, 42, 44 (6)	5
A. Implementering av barnekonvensjonen (art. 4)	5
B. Budsjett (art. 4)	6
C. Internasjonal assistanse og utviklingshjelp (art. 4)	6
D. Nasjonal menneskerettighetsorganisasjon og Barneombudet (art. 4)	6
E. Kjennskap til barnekonvensjonen (art. 42)	7
F. Samarbeid med sivil samfunn (art. 4)	7
G. Samfunnsansvar for bedrifter (art. 4)	7

II: DEFINISJON AV BARN

- art. 2, 3, 6 og 12

III: GENERELLE PRINSIPPER

- art. 2, 3, 6 og 12	8
A. Ikke-diskriminering (art. 2)	8
B. Barnets beste (art. 3)	9
C. Respekt for barnets synspunkter (art. 12)	9

IV: SIVILE RETTIGHETER OG FRIHETER

- art. 7, 8 og 13-17	11
A. Statsborgerskap (art. 7)	11
B. Identitet (art. 8)	11
C. Rett til ytringsfrihet og til informasjon (art. 13)	11
D. Rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet (art. 14)	12
E. Rett til privatliv og beskyttelse av omdømme (art. 16)	12

V: VOLD MOT BARN

- art. 19, 24 (3), 28 (2), 34, 37a, 39	13
A. Misbruk og omsorgssvikt (art. 19)	13
B. Forby og avskaffe alle former for skadelig praksis - art. 24 (3)	15
C. Seksuelle overgrep og seksuell utnyttelse (art. 34)	15
D. Oppfølging og beskyttelse av ofre for vold og seksuelle krenkelser (art. 39)	16
E. Tilgjengelige hjelpelinjer for barn	16

VI: FAMILIE OG ALTERNATIV OMSORG

- art. 5, 9-11, 18 (1,2), 20, 21, 25, 27 (4)	17
A. Familiemiljø og foreldreveiledning (art. 5)	17
B. Adskillelse fra foreldre (art. 9)	17
C. Familiegenforening (art. 10)	18
D. Barn fratatt sitt familiemiljø (art. 20)	18
E. Barn med foreldre i fengsel	19

VII: FUNKSJONSNEDESETTELSE, HELSE OG VELFERD

- art. 6, 18 (3), 23, 24, 26, 27 (1-3), 33	20
A. Barn med funksjonsnedsettelser (art. 23)	20
B. Helse og helsetjenester (art. 24)	21
C. Tiltak for å møte de mest alvorlige helseutfordringer	22
D. Sosial trygghet og omsorgstjenester (art. 26, 18 nr. 3)	22
E. Tilstrekkelig levestandard (art. 27 nr. 1-3)	22

VIII: UTDANNING, FRITID OG KULTURELLE AKTIVITETER - art. 28-31

A. Retten til utdanning (art. 28)	23
B. Utdanningens formål (art. 29)	24
C. Kulturelle rettigheter for urfolk og (nasjonale) minoriteter (art. 30)	25
D. Utdanning om menneskerettigheter og samfunnskunnskap	25
E. Fritid, lek og kulturelle aktiviteter (art. 31)	25

VIII: SPESIELLE BESKYTTELSESTILTAK

- art. 22, 30, 32, 33, 35, 36, 37 b-d, 38-40	26
A. Barn på flukt (art. 22)	26
B. Barn som tilhører etniske minoritetsgrupper eller urfolk (art. 30)	27
C. Utnyttelse av barn (art. 35)	27
D. Barn som har vært offer for eller vitner til kriminalitet	28
E. Idømmelse av straff mv. (art. 37a)	28
F. Barn i fengsel (art. 37 b og d)	28

<i>Sluttnoter, Supplerende rapport</i>	30
--	----

VEDLEGG I:

Oppfølging av valgfri protokoll til barnekonvensjonen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi	39
---	----

VEDLEGG II:

Anbefalinger til Norge	40
------------------------	----

VEDLEGG III:

Avsluttende merknader fra FNs barnekomité til Norge (2010) henvist til supplerende rapport 2017	50
---	----

<i>Sluttnoter, vedlegg</i>	57
----------------------------	----

TILSLUTTEDE ORGANISASJONER	58
-----------------------------------	-----------

I: GENERELLE GJENNOMFØRINGSTILTAK

ART. 4, 42, 44 (6)

A. IMPLEMENTERING AV BARNEKONVENSJONEN (ART. 4)

Lovgivning

Merknad 8, 9 – Statens rapport 1A

Samsvar mellom norsk lovgivning og barnekonvensjonen

I 2009 ble det gjennomført en ekstern utredning om samsvar mellom norsk lovgivning og barnekonvensjonen.² Utredningen førte til flere lovendringer, men ikke alle forslag er fulgt opp. Utredningen var begrenset til noen utvalgte problemstillinger, og det er derfor ikke gjort noen dekkende gjennomgang. Dette er særlig problematisk i når det gjelder utlendingsloven, som er et av områdene som ikke er behandlet. Videre er vi bekymret for norsk lovgivning når det gjelder kvalitets- og struktur-reformen i barnevernet sett i lys av kommunereformen, noen forslag til endringer i opplæringsloven, samt flere lovendringer og innstramningen i utlendingsloven og -forskriften. Utfordringer tas opp under de respektive kapitler.

ANBEFALING:

Parten anbefales å komme med en ny og oppdatert utredning om samsvar mellom norsk lovgivning og barnekonvensjonen, utlendingsloven inkludert

Rettighetsfesting av barnevernloven

Barneverntjenesten er forpliktet til å forebygge og avdekke omsorgssvikt og sette inn tiltak rundt dette.³ Barnevernloven inneholder ingen direkte formuleringer eller lovbestemmelser som gir barnet en 'rett til' eller 'krav på' tjenester eller tiltak, slik de fleste andre velferdslover gjør. Spørsmålet om barn bør få en lovfestet rett til barneverntjenester har vært gjenstand for en omfattende diskusjon gjennom mange år. Rettighetsfesting har vært foreslått og vurdert flere ganger, både av offentlige utvalg og av andre aktører, uten at dette har blitt fulgt opp.⁴ Et norsk offentlig utvalg som i 2016 har kommet med en revurdering av barnevernloven, anbefaler igjen å gjøre barnevernloven til en rettighetslov for barn som gir dem rettskrav på tjenestene etter loven for å sikre barnets rett til omsorg og beskyttelse.⁵ En individuell rett til barneverntjenester vil signalisere til barn at de tas på alvor, og at de er rettighetshavere. Dette vil bidra til utviklingen med å behandle barnet som et subjekt med rett til omsorg og beskyttelse, og ikke bare et objekt som trenger hjelp.

ANBEFALING:

Parten anbefales å rettighetsfeste barnevernloven slik at barn får en individuell rett på barneverntjenester og tiltak og deres rett til omsorg og beskyttelse sikres

Internasjonale avtaler

Merknad 62 – Statens rapport 1A

I januar 2017 vedtok Stortinget verken å ratifisere barnekonvensjonens 3. tilleggsprotokoll om individuell klagerett eller tilleggsprotokollene om individuell klagerett til konvensjonene om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) og om konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Regjeringen mener at det blant annet er vanskelig å forutse hvordan barnekomiteen i konkrete saker vil anvende artikkel 3 om barnets beste som grunnleggende hensyn, særlig når det gjelder vurdering av barnets beste i asylsaker opp mot andre hensyn. Videre mener regjeringen at ordningen vil begrense det nasjonale handlingsrom, at barnekomiteen er uegnet som klageorgan og at uttalelsene kan føre til store, uheldige samfunnsmessige konsekvenser.⁶ Om tiltrødning er til barnets beste og hvilken vekt dette bør tillegges, har ikke blitt vurdert av regjeringen.

ANBEFALING:

- Parten anbefales å ratifisere 3. tilleggsprotokoll til FNs barnekonvensjon, samt de to tilleggsprotokollene til ØSK og CRPD
- Parten skal vurdere barnets beste og hvilken vekt dette må tillegges i deres anbefaling om ratifisering av barnekonvensjonens 3. tilleggsprotokoll om klageordningen

Implementering på lokalt nivå

Merknad 10, 11 – Statens rapport 1A

Kompetanseutvikling i kommunene

Det har blitt tatt flere viktige grep fra statlig hold som bidrar til å realisere barns rettigheter på lokalt nivå, for eksempel satsningen på metoden Sjumilssteget. Regjeringen har bevilget midler som skal føre til at metoden blir kjent i alle landets fylkesmannsembeter.⁷ Likevel har det vist seg at kun 52 % av landets kommuner/bydeler har innført Sjumilssteget eller en lokal variant for å implementere barns rettigheter på lokalt nivå.⁸ En nasjonal kartlegging viser at fylkesmannsembetene er på ulikt stadium i både kunnskap om og utøvelse av konvensjonen internt og ut mot kommunene. Implementeringsarbeidet har flere steder ikke kommet lenger enn på papir, og kunnskapen om

barnekonvensjonen er fremdeles mangelfull i fylkesembetene og kommunal forvaltning, selv om mange i praksis er involvert i Sjumilssteget.⁹

ANBEFALING:

- Parten må sikre at barns rettigheter blir innfridd i alle kommunene gjennom obligatorisk innføring av Sjumilssteget som metode
- Parten bør sørge for systematisk kompetanseheving om barnekonvensjonen i fylkesmannsembetene og kommunal forvaltning
- Parten må føre tilsyn med hvordan kommunene jobber med barns rettigheter i praksis
- Parten må sørge for at innføring av metoden og systematisk kompetanseheving gis nødvendige ressurser gjennom øremerkede midler

Kommunalt selvstyre og ulikheter i det kommunale tjenestetilbudet

En viktig bekymring fra komiteen gjennom alle år har vært ulikheter i det kommunale tjenestetilbudet.¹⁰ Ulikhetene henger sammen med kommunalt selvstyre og mangel på statlige føringer i form av minstesatser eller lovhjemler som gir rettskrav på tjenester. Norge har forsvart at det ikke er problematisk 'forutsatt at tjenestene har en tilfredsstillende standard'.¹¹ Det har kommet kritikk mot denne påstanden fra flere hold.¹² Regjeringen har imidlertid gjort det klart at de vil gjennomføre en kommunereform med sikte på å gi mer makt og selvstyre til kommunene.¹³ Staten viser i sitt forslag til at en konsekvens av ansvarsfordelingen gjør oppgaveløsningen mer prisgitt kapasiteten i den enkelte kommunen.¹⁴ Vi er bekymret for at dette øker ulikhetene i tilbudene, særlig i lys av de foreslåtte endringene i ansvarsdelingen mellom stat og kommune på barnevernområdet.¹⁵

ANBEFALING:

- Parten bør sette i gang tiltak fra sentralt hold for å sikre mer likeverdige tjenester for barn i hele landet, og i sterkere grad benytte sine styringsverktøy overfor kommunene
- Parten bør lovfeste barns rett til barneverntjenester og sette inn andre statlige virkemidler for å unngå kommunale og regionale forskjeller

B. BUDSJETT (ART. 4)

Merknad 16 – Statens rapport 1D

Barnekomiteen har gjentatte ganger understreket i sine merknader til Norge at staten plikter å tilføre tilstrekkelig med ressurser til kommunene, både gjennom økonomiske tildelinger og i form av menneskelige ressurser.¹⁶ Ressursene skal ikke bare være tilstrekkelige, men helst også være øremerket.¹⁷ Komiteen har fremhevet at utøvelse av barns rettigheter bør synliggjøres i budsjett, slik at komiteen og andre fra år til år kan se endringene i de økonomiske prioriteringene. Regjeringen viser i sin rapport til rammebevilgninger og kommunalt selvstyre, og at et eget statistikk- og rapporteringsverktøy, KOSTRA, gjør sporing av midler til barn mulig.¹⁸ Rammebevilgninger fører imidlertid

til at mange kommuner ikke bruker midler i tråd med formålet. Kartlegging viser at midlene som brukes på barn varierer med opp mot 150 prosent mellom ulike kommuner.¹⁹ Dette bidrar til ulik tilgang på kommunale tjenester og kvalitet.

ANBEFALING:

- Parten bør øremerke midler til universelle tjenester for barn, og sikre en reell budsjettsporing av midler direkte rettet mot barn
- Parten bør se på hvordan statlige overføringsordninger kan optimaliseres for å sikre likeverdig tilgang til, og kvalitet i nødvendige tjenester til barn
- Parten bør se på hvorvidt nasjonale føringer og retningslinjer ivaretas på kommunalt nivå, slik at barns rett til tjenester er basert på deres behov og ikke på kommunenes generelle økonomiske situasjon

C. INTERNASJONAL ASSISTANSE OG UTVIKLINGSHJELP (ART. 4)

Merknad 12 – Statens rapport 1E

Stortingsmeldingen 'Muligheter for alle - menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken' løfter frem barns rettigheter som en prioritet for norsk utenriks- og utviklingspolitikk.²⁰ Meldingen slår fast at anbefalinger fra FNs overvåkningsorganer er verdifulle i utviklingssamarbeidet, norske myndigheter skal «videreutvikle utenriktjenestens menneskerettighetskompetanse», og vil føre en «samstemt politikk» for menneskerettighetene. Det er mye positivt i meldingen om barns rettigheter, men det er ikke fulgt opp i praksis og det mangler en konkretisering av satsningen på barns rettigheter i norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Det er ikke tydelig hvordan Norge bruker de avsluttende merknadene fra FNs barnekomité i sitt internasjonale arbeid og det er fortsatt ingen veileder på ambassadene om barns rettigheter. Videre bryter Norges nei til ratifisering av barnekonvensjonens tilleggsprotokoll om en klageordning med myndighetenes ønske om en samstemt politikk.

ANBEFALING:

- Parten må utvikle en veileder for barns rettigheter til alle norske utenriksstasjoner
- Parten må bruke FNs avsluttende merknader aktivt i bilaterale dialoger og i alle relevante politiske fora

D. NASJONAL INSTITUSJON FOR MENNESKERETTIGHETER OG BARNEOMBUDET (ART. 4)

Merknad 12, 13 – Statens rapport 1F

Komiteens merknad om å gi Barneombudet mandat til å motta klager fra barn er ifølge statens rapport blitt vurdert.²¹ Etter hva Forumet er kjent med, er utvidelse av mandatet kun vurdert i mobbesaker og ikke som en formell utredning eller helhetlig vurdering.²² Siden Norge ikke har ratifisert 3. tilleggsprotokoll til barnekonvensjonen, og verken Nasjonal Institusjon

for Menneskerettigheter (NIM) eller Barneombudet har mandat til å behandle individuelle klager fra barn, er mulighetene for barn i Norge til å klage på brudd på deres rettigheter nesten fraværende. De klageordningene som finnes er enten ukjent for barn eller vanskelig tilgjengelig for dem.

ANBEFALING:

- Parten bør sikre barn en reell mulighet til å klage på brudd på sine rettigheter ved å utrede hvordan nasjonale klageordninger for barn kan styrkes
- Parten bør utrede hvilket organ eller ordning som vil være best egnet til å ivareta klager fra barn

E. KJENNSKAP TIL BARNEKONVENSJONEN (ART. 42)

Merknad 17, 18, 63, 64 – Statens rapport 1G

Opplæring av yrkesgrupper

Siden komiteens anbefaling i 2010 om at alle som jobber med og for barn bør få obligatorisk opplæring om barns rettigheter, har regjeringen gjort tre kartlegginger. I 2011 sendte de en oppfordring til lærestedene om å vurdere behovet for oppfølging i sine utdanninger. Vi vet lite om hvordan dette er fulgt opp etter at oppfordringen ble sendt, men erfaring tilsier at kunnskapen er mangelfull og/eller overfladisk blant mange profesjonsgrupper.²³ Det som til en viss grad er undersøkt er lærernes kompetanse.²⁴ Vi trenger kunnskap om hva helsepersonell og andre profesjoner som kommer i kontakt med barn vet om barnekonvensjonen, om barns selvstendige rettigheter, og hvordan denne kunnskapen praktiseres.

ANBEFALING:

- Parten må kartlegge kunnskapen om barnekonvensjonen og barns rettigheter blant alle profesjoner som arbeider med og for barn
- Parten må sikre at opplæring i barnekonvensjonen legges inn i ramme- og fagplaner for utdanning av alle profesjoner som arbeider med og for barn

Spredning av informasjon om barnekonvensjonen

Parten har kommet med flere gode og viktige tiltak for å spre informasjon om barnekonvensjonen, men det mangler en systematisk satsning på spredning og særlig på aktive tiltak for å gjøre rapportene og merknadene kjent blant barn. Redd Barna har laget en barnevennlig versjon av merknadene fra barnekomiteens avsluttende merknader (2010) med finansiell støtte fra Barne- og likestillingsdepartementet.²⁵ Forumet opplever imidlertid et manglende fokus på spredning av rapporten og tiltak for å gjøre den kjent blant barn.

ANBEFALING:

- Parten må sikre kunnskap om barnekonvensjonen til alle relevante parter i Norge, både barn og voksne, ved en systematisk satsning på spredning av informasjon om konvensjonen
- Parten må sikre at barn blir kjent med merknadene og involvere dem i oppfølging av disse

F. SAMARBEID MED SIVILT SAMFUNN (ART. 4)

I 2011 og 2012 ble det til sammen avholdt fem dialogmøter om oppfølging av merknadene fra FNs barnekomité mellom departementene, Forum for Barnekonvensjonen, Barneombudet og NIM. Dialogmøtene omhandlet forebygging av vold og seksuelle overgrep mot barn, tiltak mot mobbing, bedre beskyttelse av barn som lever i fattigdom, styrking av barns rett til å bli hørt, samt barn og unges psykiske helse og hvordan styrke det kommunale tilbudet. Fra myndighetenes side ble det lagt opp til å fortsette med dialogmøtene i 2013.²⁶ Dette har ikke blitt fulgt opp, til tross for gjentatte oppfordringer fra Forumet og Barneombudet.²⁷

ANBEFALING:

- Parten oppfordres til aktivt, systematisk og konstruktivt å inkludere det sivile samfunn i oppfølgingen av komiteens merknader
- Parten oppfordres til å etablere et eget tverrdepartementalt organ som har koordinerings- og oppfølgingsansvar av merknadene fra menneskerettighetskonvensjonene Norge har sluttet seg til

G. SAMFUNNSANSVAR FOR BEDRIFTER (ART. 4)

FNs barnekomité har tydeliggjort hvordan statene skal sikre at deres egne virksomheter og resten av næringslivet handler i tråd med menneskerettighetene.²⁸ Staten har et spesielt ansvar for å sikre at selskaper og bedrifters virksomheter ikke bryter med barns rettigheter. Barn er likevel ikke spesifikt nevnt i den nasjonale planen for oppfølging av FNs veiledende prinsipper.²⁹

ANBEFALING:

Parten bør tydeliggjøre næringslivets ansvar for å sikre at virksomheter ikke bryter med barns rettigheter og sørge for at barn blir spesifikt nevnt i den nasjonale planen for oppfølging av FNs veiledende prinsipper

II: DEFINISJON AV BARN

ART. 1

III: GENERELLE PRINSIPPER

ART. 2, 3, 6 OG 12

A. IKKE-DISKRIMINERING (ART. 2)

Merknad 19, 20, 21 – Statens rapport 3A

Diskrimineringsloven

I forslag til ny diskrimineringslov er familieliv og personlige forhold foreslått unntatt fra lovens virkeområde.³⁰ Dette er områder hvor barn er særlig sårbare for diskriminering. Staten mener et forbud mot diskriminering i familieliv og personlige forhold kan være svært vanskelig å håndheve på grunn av bevisproblemer og den grunnleggende retten til privatliv. Dette vil etter Forumets mening gi et signal om at lovgiver ikke ser diskriminering på dette området som uakseptabelt for barn.

ANBEFALING:

Parten må sikre at familie- og privatliv tas inn i lovens saklige virkeområde. Dette vil gi barn muligheten til å få stadfestet og sanksjonert en eventuell diskriminering på et av de mest sentrale livsområdene for barn

Aldersdiskriminering

Diskrimineringsvern på grunn av alder utgjør et viktig og grunnleggende menneskerettslig vern for barn. Aldersdiskriminering er i dag kun forbudt i arbeidslivet.³¹ I en utredning gjort på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet, konkluderes det med at det er behov for et utvidet vern mot aldersdiskriminering på andre områder enn arbeidslivet, og det foreslås et generelt forbud.³² Departementet har ikke tatt stilling til dette i nytt lovforslag.³³

Barn må i tillegg få en reell tilgang til håndhevingsorganer dersom barnet er utsatt for diskriminering. I et nytt forslag om effektivisering av håndhevingen på diskrimineringsområdet, er det imidlertid ikke kommet et eneste forslag om hvordan håndhevingsorganene på diskrimineringsområdet kan gjøres lettere tilgjengelig for barn.³⁴

ANBEFALING:

Parten anbefales å utvide aldersdiskrimineringsvernet til også å omfatte barn, synliggjøre barns aldersdiskrimineringsvern gjennom lovgivning, og sikre at forbudet håndheves av en kompetent myndighet som er lett tilgjengelig for barn

Etnisk diskriminering

En kunnskapsstatus om etnisk diskriminering i Norge viser at barn opplever og utsettes for etnisk diskriminering.³⁵ Rapporten viser at barn utsettes for etnisk diskriminering av jevnaldrende på skolen uten at lærerne griper inn, og at flere statlige aktører som skole, barnevern og politi driver strukturell og indirekte etnisk diskriminering. To forskningsrapporter fra 2015 viser til det samme.³⁶ I tillegg viser rapportene at det er behov for mer kunnskap om diskriminering av samer og nasjonale minoriteter. Utfordringene som er dokumentert i rapportene er ikke fulgt opp av handlingsplaner og målrettede tiltak. Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009- 2012 ble evaluert i 2013 på oppdrag fra departementet, men har ikke blitt erstattet av noen ny handlingsplan mot etnisk diskriminering.^{37 38}

ANBEFALING:

- Parten bør komme med en ny handlingsplan og konkrete tiltak mot etnisk diskriminering av barn
- Parten bør øke kunnskap og bevissthet hos statlige aktører om etnisk diskriminering av barn
- Parten bør kartlegge diskriminering av samiske barn og barn av nasjonale minoriteter

Diskriminering på grunn av oppholdsstatus³⁹

Barn uten lovlig opphold har etter en forskriftsendring i 2011 fått tilnærmet rett til samme helsehjelp som norske barn.⁴⁰ Utfordringen er likevel at de ikke har rett til fastlege, og i praksis er utestengt fra de offentlige helseinstitusjonene med mindre det er akutt og de kan henvende seg til Legevakten.⁴¹ Helsepersonell er i tillegg pålagt å legge vekt på utreisestidspunktet ved vurderingen av hvilken helsehjelp barna skal få. Det settes derfor ikke i gang behandling som kan forventes å ta mer enn tre uker, selv om barnas helsesituasjon tilsier at behandling bør settes i gang. Dette gjelder både psykisk og fysisk helsehjelp.

ANBEFALING:

Parten anbefales å endre forskriften slik at barn uten lovlig opphold får rett til fastlege og samme tilgang til det ordinære helsevesenet som ethvert annet barn

Diskriminering på grunn av funksjonsevne

Barn med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer opplever å ikke ha samme muligheter for livskvalitet, utdanning og fritid som barn ellers har.⁴²

ANBEFALING:

Parten anbefales å komme med en handlingsplan for barn med nedsatt funksjonsevne og jobbe aktivt og målrettet for å bekjempe all diskriminering på grunn av funksjonsnedsettelse

Sammensatt diskriminering

Barn kan utsettes for diskriminering på bakgrunn av flere forhold og dermed oppleve sammensatt diskriminering. Det er lite kunnskap om barn som utsettes for sammensatt diskriminering og konsekvensene av denne diskrimineringen.⁴³

ANBEFALING:

Parten anbefales å gjennomføre en nasjonal utredning av situasjonen for barn som opplever sammensatt diskriminering med sikte på å utvikle tiltak for å forbedre deres situasjon

B. BARNETS BESTE (ART. 3)

Merknad 22, 23 – Statens rapport 3B

Barnets beste i lovgivningen

Selv om prinsippet om barnets beste er synliggjort i flere norske lover, er det ikke presisert i alle lover som er viktige for barn, som helse- og omsorgstjenesteloven, kommunehelsetjenesteloven, pasient- og brukerrettighetsloven og forvaltningsloven.⁴⁴ For å sikre at barnets beste vurderes og vektlegges i alle saker som berører barn, bør prinsippet komme direkte til uttrykk i lovene nevnt ovenfor, slik at det tydeliggjøres at barnets beste både er en materiell og prosessuell rettighet for barnet i alle tiltak og avgjørelser som berører barnet.

ANBEFALING:

Parten må synliggjøre barnets beste som et grunnleggende hensyn i all lovgivning som berører barn, særlig i helse- og omsorgstjenesteloven, kommunehelsetjenesteloven, pasient- og brukerrettighetsloven og forvaltningsloven

Vektlegging av barnets beste

Kompetanse og rutiner for å gjøre individuelle vurderinger av barnets beste er blitt bedre i de siste årene. Det er imidlertid fortsatt en utfordring når det gjelder vektleggingen av barnets beste mot andre hensyn i praksis. Motstridende uttalelser om vektleggingen av hensynene fører til misforståelser og ulike tolkingsmåter. Det er derfor viktig med ytterlige presisering om at hensynet til barnets beste skal være grunnleggende under enhver omstendighet, og at andre hensyn må være tungtveiende og skal begrunnes særskilt for å kunne gå foran barnets beste.⁴⁵

ANBEFALING:

Parten anbefales å utarbeide klare retningslinjer med utgangspunkt i generell kommentar nr. 14, for hvordan barnets beste skal anvendes og avveies i praksis. Ved avveiningen mot andre interesser, herunder innvandringspolitiske, økonomiske og praktiske overveielser, skal motstående hensyn begrunnes særskilt

Barnets beste som prinsipp, materiell og prosessuell rett

Norges Høyesterett har i en dom fra 2015 fulgt regjeringsadvokatens argumenter mot å følge barnekomiteens generelle kommentarer.⁴⁶ Dette ble basert på regjeringens påstander om at de relevante uttalelsene fra komiteen er anbefalinger, ikke tolkninger, og at de ikke har støtte i barnekonvensjonen. Regjeringen hevdet også at barnets beste kun var et prinsipp og ikke en rettighet, og at sammensetningen av komiteen ikke gir den autoritet sett ut i fra antall medlemmer med juridisk bakgrunn og deres kompetanse generelt. Videre ble komiteens prosedyrer kritisert og holdt dem for ikke å være pålitelig eller troverdig. Høyesteretts flertall fulgte regjeringen i at de generelle kommentarene kun var anbefalinger, og at de ikke hadde støtte i tekstene i barnekonvensjonen. Flertallet mente videre at det ikke var nødvendig at utlendingsmyndighetene uttrykkelig fastsetter barnets beste, men at det holder med en 'tolkning', og at barnet ikke hadde noen rett til å bli hørt direkte, selv om barnet hadde spurt om det.⁴⁷

ANBEFALING:

- Parten anbefales å følge komiteens autoritative tolkninger av barnekonvensjonen i deres generelle kommentarer og i landrapportene
- Parten bør gjennom sine advokater fremme respekt for folkeretten og barns rettigheter, og for de nasjonale domstolene representere barnekomiteens generelle kommentarer som autoritative kilder i folkeretten
- Parten bør anerkjenne at barnets beste både er et prinsipp og en prosessuell og materiell rett i alle saker som berører barn og på alle stadier av prosedyrene

C. RESPEKT FOR BARNETS SYNSPUNKTER

(ART. 12)

Merknad 24, 25 – Statens rapport 3D

Retten til å bli hørt i praksis

Selv om det rettslige rammeverket på mange områder er i tråd med barnekonvensjonen, viser forskning og utredning at høring av barn i rettslig og administrativ saksbehandling ikke skjer i den grad som loven forutsetter. Det mangler fremdeles kompetanse, rutiner og kunnskap på mange områder, særlig for grupper av barn som har lett for å bli ekskludert, som små barn og barn med nedsatt funksjonsevne. Disse barna blir ofte ansett som ikke modne nok eller vanskelig å høre.⁴⁸ Også i saker som berører barn direkte, men hvor barn ikke er direkte part, som i asylsaker, utvisningssaker mot foreldre, uttransporteringssaker og saker som handler om barn som pårørende, blir barna lett oversett eller deres mening blir ikke innhentet.

ANBEFALING:

Parten anbefales å sikre obligatoriske kompetansehevingstiltak om barns rett til å bli hørt på alle områder, og utarbeide retningslinjer for hvordan prinsippet skal anvendes i praksis, basert på generell kommentar nr. 12 (2012)

Barnets rett til å bli hørt på skolen og i lokalsamfunnet

Barns reelle påvirkningsmuligheter i egen skolehverdag og i lokalsamfunnet er i altfor stor grad preget av tilfeldigheter og lite struktur. Kommunale medvirkningsorganer for barn er ikke lovfestet. En kartlegging viser at 26% av norske kommuner ikke har en ordning med et medvirkningsorganer for barn.⁴⁹ I kommuner med et medvirkningsorgan er det svært varierende hvorvidt det inkluderer en bredde av ulike barn, og om det gir dem reell innflytelse i beslutningsprosesser.⁵⁰

Videre er det svært varierende om skolen oppfyller elevers rett til medbestemmelse. En nasjonal utredning har kommet med anbefalinger til hvordan skolen kan styrke elevdemokratiet og hver elev sin rett til å bli hørt.⁵¹ En av anbefalingene er å gjeninnføre klassens time som tidligere var lovfestet tid til elevmedvirkning i klassen eller elevgruppa.⁵² Anbefalingen er så langt ikke blitt fulgt opp.

ANBEFALING:

- Parten anbefales å lovfeste obligatoriske kommunale og fylkeskommunale ungdomsråd i kombinasjon med tydelige krav om hvordan ordningen skal fungere
- Parten bør gjeninnføre klassens time som lovfestet tid til elevmedvirkning for alle elever

Barnets rett til å bli hørt i asylsaker

Myndighetenes praksis når det gjelder høring av asylbarn viser at barn under 7 år sjelden blir hørt, selv om lovverket tilsier at også yngre barn, som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å bli hørt før det treffes en avgjørelse i saken.⁵³ ⁵⁴ Disse barna, også de over 7 år, får sjelden mulighet til å forklare seg direkte for Utlendingsnemnda, ettersom nemnda i utgangspunktet forholder seg til skriftlig dokumentasjon.⁵⁵ Dette gjelder også der barnet tidligere ikke har vært hørt. Hvorvidt barn skal høres i saken kan være avhengig av om det blir forventet at barnet kommer med opplysninger som er avgjørende for betydning for utfallet av saken.⁵⁶

ANBEFALING:

- Parten bør fjerne aldersgrensen på 7 år for barnets rett til å bli hørt i utlendingsforskriften
- Parten bør tydeliggjøre som en hovedregel at barn, som selv ønsker det, blir hørt muntlig av beslutningstaker eller av en uavhengig talsperson
- Parten må tydeliggjøre at barnets synspunkter alltid skal lyttes til og vektlegges, uavhengig av om det kan antas å ha betydning for utfallet av saken
- Parten bør gjennomføre en utredning av hvordan Utlendingsnemnda best kan tilrettelegges slik at barn kan bli hørt på sine egne premisser

Barnets rett til å bli hørt ved mekling i skilsmisessaker

Kun 7% av barn deltar i mekling ved foreldrenes samlivsbrudd.⁵⁷ Det er et mål for staten at flere barn skal delta i meklingen, slik at deres synspunkter kommer direkte fram. Mekler er gjennom barneloven og forskrift pålagt å gjøre foreldrene oppmerksom på barnets rett til å bli hørt.⁵⁸ Det ble i statsbuds-

jettet for 2016 og 2017 bevilget midler for at flere barn skal få tilbud om barnesamtale ved samlivsbrudd.⁵⁹ Forumet er likevel bekymret for at ikke alle barn som får tilbudet om en barnesamtale i meklingen benytter seg av muligheten, da det er opp til foreldre å ta imot tilbudet og ikke opp til barnet selv.

ANBEFALING:

- Parten må sikre gjennom lovgivning eller forskrift at det er barnet som får tilbud om barnesamtale, og at det er barnet som kan bestemme om det vil ta imot eller ikke
- Parten bør komme med konkrete retningslinjer for involvering av barn og vektlegging av barnets synspunkter ved obligatorisk mekling

Barnets rett til medbestemmelse i helsearbeid

Barnekomiteen har understreket betydningen av at barn får informasjon og får være delaktig i prosessen knyttet til egen helse. Barneombudets rapport fra 2013 viser at Norge har langt igjen før dette er oppfylt, både på individ- og systemnivå.⁶⁰ Det er besluttet å opprette ungdomsråd på alle sykehus.⁶¹ Endringer i Pasient- og brukerrettighetsloven som styrker barns rett til å bli hørt er også foreslått av regjeringen. Dette er likevel ikke tilstrekkelig for å sikre barn reell medbestemmelse i alle helsespørsmål. Helsestasjon- og skolehelse-tjenesten i kommunene har ikke eksplisitte lovkrav om involvering av barn når tjenestetilbudet skal utvikles.

ANBEFALING:

- Parten anbefales å innføre en eksplisitt bestemmelse i Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester, som stiller krav til involvering av barn i utvikling av helsetjenestetilbud
- Parten bør utrede om en egen kontaktperson, som følger barnet gjennom hjelpeapparatet i både kommune- og spesialisthelsetjenesten, vil kunne bidra til å styrke barnets behov for og rett til informasjon og medvirkning

Barnets rett til å bli hørt i saker om endring av juridisk kjønn

Barn og unge mellom 6 og 16 år som ønsker å endre juridisk kjønn må i dag søke sammen med sine foreldre. Dersom bare en av foreldrene samtykker, kan Fylkesmannen i Oslo og Akershus likevel innvilge søknad om å endre juridisk kjønn dersom dette er til barnets beste. Dersom ingen av foreldrene samtykker, finnes det ingen mulighet for barnet å kunne gå til en uavhengig instans for å få godkjenning. Videre kan barn under 6 år bare få endret juridisk kjønn dersom de har en medfødt usikker somatisk kjønnsutvikling. Tilstanden må dokumenteres av helsepersonell.⁶²

ANBEFALING:

- Parten bør gjennomføre en utredning av muligheten for vurdering av en ekstern instans i saker hvor barn under 16 år ønsker å endre juridisk kjønn, men hvor begge foreldre motsetter seg det, for å sikre at barnet blir hørt
- Parten bør sikre at også barn under 6 år, som ikke har en medfødt usikker somatisk kjønnsutvikling, blir hørt og kan få muligheten til å endre juridisk kjønn

IV: SIVILE RETTIGHETER OG FRIHETER

ART. 7, 8 OG 13-17

A. STATSBOGERSKAP (ART. 7)

Statens rapport 4A

Etter regjeringens nye instruks har statsløse barn født i Norge rett til å erverve norsk statsborgerskap etter søknad, selv om de ikke har hatt lovlig opphold i Norge.⁶³ Statsløshet er imidlertid ikke definert verken i statsborgerloven eller instruksen. En søker som ved egen handling eller unnlatelse har valgt å være statsløs, eller som «på en enkel måte» kan bli statsborger av et annet land, omfattes ikke av instruksen.

ANBEFALING:

- Parten må sørge for at rett til norsk statsborgerskap for barn født til statsløshet i Norge reguleres direkte i statsborgerloven
- Parten må sørge for at statsborgerloven eksplisitt definerer statsløshet i samsvar med artikkel 1(1) i FN-konvensjonen om statsløses stilling
- Parten må sørge for at eventuelle eksklusjonsgrunner fra unntaksregler for statsløse barn født i Norge ikke er uklare

B. IDENTITET (ART. 8)

Barn som bryter med kjønnsnormer

Barn som bryter med kjønnsnormer møter en rekke utfordringer og barrierer som hindrer dem i å leve ut egen identitet.⁶⁴ Dette gjelder for eksempel reglene for utforming av garderøber og toalett i offentlig bygg, at det ikke finnes muligheter for å endre navn før fylte 16 år selv om juridisk kjønn kan endres fra 6 års alder, og at det ikke finnes et tredje kjønnsalternativ for de barn som ikke identifiserer seg med kategoriene gutt eller jente.⁶⁵

ANBEFALING:

- Parten må gjennomgå regler for utforming av garderøber og toalett, slik at barn som bryter med kjønnsnormer får en reell og uhindret tilgang til dem i offentlige bygg
- Parten må senke aldersgrensen for navneendring fra 16 til 6 år, slik at den er i samsvar med muligheten for endring av juridisk kjønn
- Parten anbefales å utrede muligheten for å innføre et tredje kjønnsalternativ

Interkjønn-barn

Det er uklart hva som er statens praksis når det kommer til medisinsk behandling av tilstander som faller inn under inter-

kjønnsbetegnelsen. Forumet er bekymret for at definisjonen av hva som betegnes som medisinske og kirurgiske inngrep basert på medisinsk-somatisk indikasjon versus psyko-somatisk indiserte inngrep, har blitt utvidet, slik forskere erfarer i Sverige og England.⁶⁶ Dokumentasjonen som foreligger fremstår etter vår vurdering som uklar vedrørende hva som faktisk er praksis i helsevesenet i 2016.⁶⁷ Det er bekymring for om Norge kan ha en praksis som FNs spesialrapportør på tortur betegner som "forced gender-normalizing surgeries". Det er stort behov for et mer transparent og etterprøvbart helsetilbud.

ANBEFALING:

- Parten anbefales å klargjøre hva som legges i begrepene medisinsk-somatisk indiserte inngrep og psyko-sosial indikasjon, samt gjøre rede for grenseoppgangen mellom disse for å få et mer transparent og etterprøvbart helsetilbud
- Parten anbefales at eventuell hormonbehandling og kirurgiske inngrep på barn som er født med tilstander som faller inn under interkjønnsbetegnelsen, utelukkende skal skje dersom det er påkrevd for å ivareta nødvendige kroppsfunksjoner i tråd med barnets alder. Andre former for inngrep og behandling skal ikke gjennomføres før barnet er gammelt nok til å kunne avgi informert samtykke

C. RETT TIL YTRINGSFRIHET OG TIL INFORMASJON (ART. 13)

Barn i isolerte trossamfunn

Mange isolerte trossamfunn i Norge ilegger strenge restriksjoner på barnas kontakt med omverdenen utenfor trossamfunnet. Det rammer spesielt barn som går på trossamfunnenes egne skoler. Barns bruk av media og internett for å få tilgang til informasjon, bøker, tv, radio, blader, aviser, film og sosiale medier er begrenset og til dels sensurert, og barnas muligheter for å ytre seg fritt blir strengt regulert og sanksjonert.⁶⁸

ANBEFALING:

- Parten må sikre og føre strengere kontroll med at lærerplanen ved livssynsbaserte skoler ivaretar barns rett til annen informasjon enn det som råder i trossamfunnet de tilhører
- Parten må sikre gjennom et godt tilsyn med livssynsbaserte skoler at barn i isolerte trossamfunn har tilgang til fritt informasjonssøk, og at de fritt kan motta og meddele opplysninger og ideer av ethvert slag gjennom en hvilken som helst uttrykksmåte

D. RETT TIL TANKE-, SAMVITTIGHETS- OG RELIGIONSFRIHET (ART. 14)

Merknad 26, 27 – Statens rapport 4D

Religionsundervisningen i skolene

FNs barnekomité anbefalte i 2010 en evaluering av det daværende faget Religion, livssyn og etikk (RLE), som tidligere har fått kritikk av internasjonale organer.⁶⁹ Dette er ikke fulgt opp. Fra 2015 ble fagets navn endret til Kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE) og myndighetene innførte et krav om at ca. 50% av undervisningstiden i faget skal omhandle kristendom.⁷⁰

ANBEFALING:

Parten bør evaluere faget, avslutte tidskravet om undervisningstiden og gjeninnføre et nøytralt fagnavn

E. RETT TIL PRIVATLIV OG BESKYTTELSE AV OMDØMME (ART. 16)

Merknad 9 - Statens rapport 4F

Barn i isolerte trossamfunn

I isolerte trossamfunn er det strenge normer, regler og sosial kontroll som kan frata barn og ungdom retten til privatliv. Det samfunnet ellers anser som private anliggender for barn, som for eksempel valg av utdanning og utforskning av kropp og seksualitet og fritidsinteresser, underlegges trossamfunnets tilsyn og sanksjoner.⁷¹ Det kan være så inngripende at det går utover barnets rett til privatliv.

ANBEFALING:

Parten anbefales å utrede mulighetene for å beskytte barns rett til privatliv i isolerte trossamfunn

V: VOLD MOT BARN

ART. 19, 24 (3), 28 (2), 34, 37A, 39

A. MISBRUK OG OMSORGSSVIKT (ART. 19)

Merknad 36, 37 – Statens rapport 5A

Kunnskap og handlingskompetanse i praksisfeltet

Det har vært en positiv utvikling i arbeidet mot vold og seksuelle overgrep mot barn. Handlingsplaner, strategier og stortingsmeldinger er fremlagt, lovendringer er gjennomført og flere er under utarbeidelse. Det er også igangsatt tiltak for å forebygge og bekjempe internettrelaterte overgrep mot barn. Norges lovverk er i de fleste henseende i tråd med konvensjonens krav og anbefalinger, og det mangler ikke på innsats fra myndighetenes side. Imidlertid viser en kartlegging at de fleste som jobber med barn mener å ha teoretisk kunnskap om vold og overgrep, men mangler handlingskompetanse til å fange opp signaler, til å ha samtaler med barn som er utsatt for vold, eller intervensjon.⁷² På praksisfeltet er det fortsatt store utfordringer knyttet til kompetanse og rutiner for å kunne ivareta barn utsatt for misbruk og omsorgssvikt på en god måte. I 2016 innførte Norge nye krav i rammeplanene til lærerutdanningen for at studentene skal få kunnskap om- og ferdigheter i å håndtere saker hvor barn er utsatt for vold og seksuelle overgrep. Universitetene og høyskolene skal selv legge opp undervisningen, uten at det foreligger statlige retningslinjer. Helse- og sosialutdanninger har ikke fått samme krav ennå.⁷³ Det trengs også flere ressurser og økt kompetanse hos ansatte i tjenester som helsestasjoner og skolehelsetjenester, for at de skal kunne avdekke og varsle mistanke om vold og omsorgssvikt mot barn.

ANBEFALING:

- Parten må sikre at studenter på alle utdanninger får den konkrete kunnskapen de trenger for å kunne håndtere vold og seksuelle overgrep mot barn
- Parten må gjennom øremerkede midler sikre at de eksisterende tjenestene har nok ressurser til å drive kunnskapsbasert forebygging. For å styrke handlingskompetansen på praksisfeltet må det tilbys regelmessige kompetansetiltak

Psykisk vold

Psykisk vold mot barn er den mest usynlige formen for vold. Barn som utsettes for psykisk vold kommer ikke på sykehus med blåmerker og brudd. Den inngår i alle typer mishandling, misbruk og omsorgssvikt, men kan også opptre alene. Forskning om vold og overgrep viser at omsorgssvikt og psykisk vold har størst betydning for voldsutsatte barns psykiske helse som voksne, og bør derfor få større oppmerksomhet enn det har i dag.⁷⁴ Ser man på årsakene til at barnevernet starter undersøkelser, står psykisk vold for en veldig liten del.⁷⁵ Det

viser at det er langt lettere å gripe inn der barnet er utsatt for fysisk vold enn der volden er mer usynlig.

ANBEFALING:

Parten må øke kunnskapen om forekomsten og konsekvensene av psykisk vold mot barn, sørge for at denne volden får større oppmerksomhet enn i dag, slik at barn utsatt for psykisk vold blir fanget opp tidligere

Barn som utsetter andre barn for vold og seksuelle overgrep

Det er lite kunnskap om omfang, forebygging og behandling av barn som utsetter andre barn for vold og overgrep. En antar at så mange som 1/3 av alle seksuelle overgrep mot barn er begått av personer under 18 år.⁷⁶ Forskningen er entydig på at tidlig intervensjon virker og at det senker gjentakelsesfaren med 50-70% blant unge som mottar behandling, i motsetning til de som ikke får noe behandlingstilbud.⁷⁷ Gode behandlingsmuligheter kan forebygge flere seksuelle overgrep. De tilbudene som finnes for behandling er få og fragmenterte og dekker på langt nær alle lokale behov.⁷⁸ Studier viser at fire av fem behandlingsinstitusjoner opplever at de ikke, eller bare delvis, får gitt den behandlingen barna trenger, og en tredjedel rapporterer at de ikke har nødvendige samarbeidsrutiner på plass for å hjelpe barna.⁷⁹

ANBEFALING:

Parten bør satse på en oppbygging av nye og styrking av eksisterende kompetansemiljøer om overgrepssproblematikk fra unge utøvere, slik at et adekvat tilbud kan gis til alle barn som har utsatt andre barn for vold og/eller seksuelle overgrep

Barn på krisesentre

Etter at krisesenterloven ble innført i 2010 har tilbudet til barn i krisesentre blitt betraktelig forbedret. Allikevel viser en gjennomgang av tilbudet fra 2016 at det er store lokale variasjoner og manglende systematikk i oppfølging av barna på sentrene.⁸⁰ Rapportene viser at tilbudet til barn i følge med menn er gjennomgående dårligere enn tilbudet til barn i følge med kvinner.⁸¹ Det ligger føringer i forarbeidene med krisesenterloven at det er en fordel at ansatte har barnefaglig kompetanse, men det er ikke et krav om dette. Gjennomgangen fra 2016 påpeker at det er behov for barnefaglig kompetanse og kompetanseheving blant de ansatte. Ved en sammenligning med statistikk over hvilket tilbud barna fikk når de oppholdt seg på senteret, ser vi at mange ikke får disse tilbudene.⁸² Det er ikke nok med en faglig veileder med anbefalinger for innhold og kvalitet i krisesentertilbudet, og det bør stilles rettslige krav.⁸³

ANBEFALING:

- Parten må sette i verk konkrete tiltak/utarbeide regelverk for å sørge for at barn på krisesentre får et likeverdig og helhetlig tilbud
- Parten må utarbeide en forskrift som stiller krav til innholdet i krisesentertilbudet til barn
- Parten må formalisere et krav i krisesenterloven til barnefaglig kompetanse ved krisesenter

FOREBYGGING OG BEKJEMPING AV VOLD OG SEKSUELLE OVERGREP MOT SPESIELT UTSATTE GRUPPER BARN

Samiske barn

Forskning viser at samer er mer utsatt for vold og seksuelle overgrep enn majoritetsbefolkningen for øvrig.⁸⁴ En stor del av disse overgrepene skjer i barndommen.⁸⁵ Det finnes likevel ikke statistisk materiale om samiske barn utsatt for vold og seksuelle overgrep. Omfanget er ikke kjent, heller ikke hvilke typer vold det handler om, hva som gjøres og hva som er gode hjelpetilbud for samiske volds- og overgrepsutsatte barn.

ANBEFALING:

Parten må utrede forekomsten av og sikre statistisk materiale om samiske barn utsatt for vold og overgrep både når det gjelder omfang, hvilke typer vold det handler om og hva som gjøres, med sikte på å utvikle gode forebyggende tiltak

Barn med nedsatt funksjonsevne

Norge har begrenset kunnskap om vold og overgrep mot barn med nedsatt funksjonsevne,⁸⁶ men det konkluderes med at barn med nedsatt funksjonsevne løper større risiko for å bli utsatt for vold og overgrep enn barn i normalbefolkningen.⁸⁷ Det foreligger likevel ingen systematisk registrering av vold og overgrep mot barn med nedsatt funksjonsevne verken av barnevern, politi eller barnehus. Manglende statistikk gjør det vanskelig å vurdere om iverksatte tiltak sikrer at vold og misbruk oppdages, etterforskes og straffefølges.⁸⁸ Forskning viser også at hjelpe- og behandlingstilbudet har store mangler.⁸⁹ Funksjonshemmede barns bruk av hjelpetjenester er ukjent. Barna har dårligere tilgang til informasjon om vold og overgrep og mye av materialet er ikke tilrettelagt for dem.

ANBEFALING:

- Parten bør kartlegge forekomsten av vold og seksuelle overgrep mot funksjonshemmede barn og igangsette systematisk registrering innenfor barnevernet, politiet og barnehusene
- Parten må utrede og innhente kunnskap om funksjonshemmede barns utsatthet for vold og seksuelle overgrep, gode forebyggende og avdekkende tiltak og behandlingstilbud, for deretter å iverksette målrettede tiltak
- Parten må sikre tilrettelagt og tilgjengelig informasjon til funksjonshemmede barn om deres rett til et liv fri for vold, samt hvor og hvordan de kan få hjelp

Barn fra radikale, fundamentalistiske og isolerte trossamfunn

I stedet for juridisk straffeforfølgelse, er det en utbredt kultur for intern justis mot volds- og overgrepssaker i isolerte trossamfunn.⁹⁰ Få saker når offentligheten da dette krever anmeldelse og etterforskning og dermed blir overgriperne ofte gitt muligheten til å fortsette.⁹¹

Barn i isolerte trossamfunn utsettes ofte for psykisk vold gjennom eksplisitte disiplineringsmetoder som ydmykelse og utestenging fra fellesskapet.⁹² I 2009 ble det en helsepolitisk prioritering at det ordinære hjelpeapparatet skulle bli i bedre stand til å møte personer med traumatiske opplevelser knyttet til religiøse miljøer og bruddproblematikk.⁹³ Dette resulterte i 2011 i rapporten "Religiøse grupper og bruddprosesser; kompetansetiltak og veiledning".⁹⁴ Forslagene i rapporten er ikke fulgt opp.

ANBEFALING:

- Parten må sikre at alle trossamfunnene er gjort kjent med den lovpålagte avvergingsplikten, de bør tvinges til åpenhet gjennom samarbeid, og deres beredskapsplaner og interne rutiner for behandling av volds- og overgrepssaker bør etterforskes
- Parten må sikre at informasjon om retten til et liv uten vold er tilgjengelig for barn i isolerte trossamfunn
- Parten må sikre at det finnes hjelp og støtte for de barna som har brutt ut eller ønsker å bryte ut av isolerte trossamfunn, blant annet ved å følge opp rapporten fra 2011

Medfølgende og enslige asyl- og flyktningbarn

Barn som har opplevd krig og konflikt kan være ekstra utsatt for vold og overgrep både før, under og etter flukten.⁹⁵ Blant annet kan barna utnyttes i menneskehandel på vei til og i Norge.⁹⁶ I en rekke studier av levekår i asylmottak, uttrykkes det bekymring for situasjonen til barn.⁹⁷ Det er en fare for at barn lett kan bli offer for vold og seksuelle overgrep på mottak. Rus, vold og kriminalitet er ofte elementer i barnas oppvekstmiljø på mottak, og mottaksrammen gjør det også vanskelig å være foreldre.⁹⁸ Selv om barnevernet har det samme ansvaret for å sikre at barn og unge som bor på asylmottak får nødvendig hjelp og omsorg, er det allikevel mange utfordringer og barrierer i dette arbeidet som i stor grad går utover barns mulighet for trygge oppvekstvilkår og god omsorg.⁹⁹

ANBEFALING:

- Parten må innføre en innledende helsekartlegging i transittfasen for tidlig identifisering av mindreårige asylsøkere med oppfølgingsbehov
- Parten bør systematisere kunnskapen om barn som utsettes for overgrep underveis til Norge og videreutvikle et bedre behandlingstilbud for barna det gjelder
- Parten må sikre at alle barn på mottak beskyttes mot vold og overgrep
- Det må innføres gode foreldreveiledningsprogrammer på mottakene

Barn som bryter med kjønnsnormer

Flere undersøkelser indikerer at personer som bryter med kjønnsnormer har opplevd mer vold og annen omsorgssvikt fra egne foreldre i barndommen, og er oftere i kontakt med barnevernet enn andre barn.¹⁰⁰ Det er behov for mer forskning for å få bedre resultater og målrettede tiltak for å beskytte disse barna mot vold og omsorgssvikt.¹⁰¹ Det er i tillegg et stort behov for kunnskap om hvordan barnevernet møter denne gruppen barn.¹⁰²

ANBEFALING:

- Parten må sikre at det gjennomføres forskningsprosjekter vedrørende barn som bryter med kjønnsnormer og deres antatte utsatthet for vold, overgrep og omsorgssvikt, både innenfor og utenfor familien
- Parten må sikre at ansatte i barnevernet har kompetanse på seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk for å kunne yte forsvarlige barnevernstjenester i møte med alle barn

B. FORBY OG AVSKAFFE ALLE FORMER FOR SKADELIG PRAKSIS (ART. 24 (3))

Merknad 44, 45 – Statens rapport 5B

Omskjæring av guttebarn

Rituell omskjæring av gutter reiser vanskelige problemstillinger av helsefaglig, økonomisk, juridisk og etisk art. Staten mener at det ikke er tilstrekkelig sannsynliggjort at omskjæring av guttebarn skader barn slik at en bør innføre et forbud, og at det ikke kan anses å være i strid med barnekonvensjonen eller med den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK).¹⁰³ Forumet kan ikke si seg enig i statens konklusjon, ettersom spørsmålet om omskjæring av gutter er i strid med barns grunnleggende rettigheter aldri har vært utredet. Vi mener det er behov for en grundigere vurdering på dette punktet. En offentlig utredning om omskjæring av guttebarn, både i lys av barnekonvensjonen og i lys av andre internasjonale menneskerettskonvensjoner, må igangsettes.

ANBEFALING:

Parten må foreta en grundig utredning av problemstillingen opp mot FNs barnekonvensjon og andre menneskerettskonvensjoner med utgangspunkt i barnets beste

Kjønnslemlestelse, tvangsekteskap og negativ sosial kontroll

Staten har i de senere årene vist betydelig initiativ med hensyn til å foreslå tiltak for å bekjempe kjønnslemlestelse, tvangsekteskap og negativ sosial kontroll.¹⁰⁴ Tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er definert som vold i nære relasjoner i offentlig politikk, i tråd med Istanbul-konvensjonen.¹⁰⁵ Den offentlige innsatsen er imidlertid organisert i flere, separate handlingsplaner og strategier.¹⁰⁶ Ansvaret for tiltak mot overgrep som assosieres med etniske minoritetsgrupper har blitt lagt til integreringsmyndighetene. Denne strukturen medfører for det første, oppsplitting og fragmentering, og for det andre reproducerer den et uheldig skille mellom “oss” og “dem”. En

bred tilnærming til vold og overgrep mot barn er dessuten viktig for å hindre stigmatisering av barn i bestemte minoritetsgrupper.¹⁰⁷

Hjelpeapparatet har avdekket flere tilfeller av svært autoritær oppdragelse og kontroll av unges handlingsrom, i en grad som bryter med barneloven og -konvensjonens prinsipper for medvirkning og selvbestemmelse i takt med økende modenhet. Barn og unge som blir sendt til eller etterlatt i utlandet mot sin vilje, er også et økende problem. Kjønnslemlestelse og tvangsekteskap kan være forbundet med slike opphold. Som ledd i Norges ratifisering av Haag-konvensjonen av 1996, er barnevernlovens § 1-2 om geografisk virkeområde endret, slik at loven også gjelder barn med vanlig bosted i Norge som oppholder seg i utlandet.¹⁰⁸ Presiseringen av barneverntjenestens forpliktelser er imidlertid basert på saker innenfor Haag-samarbeidet, mens barn som oppholder seg i ikke-konvensjonsland har fått liten oppmerksomhet. Norske myndigheters forpliktelser overfor disse barna bør presiseres og styrkes.

Tvangsekteskap og ekteskapsinngåelse med barn under 16 år er kriminalisert i Norge.¹⁰⁹ De to bestemmelsene rammer imidlertid ikke utenomrettslige, religiøse ekteskapsinngåelser, som er tilfellet i mange tvangsekteskap og som i praksis er like bindende som sivilrettslige vigsler.

ANBEFALING:

- Parten må samordne og forankre innsatsen mot kjønnslemlestelse og tvangsekteskap i feltet «vold i nære relasjoner»
- Parten må styrke kompetansen om skadelig tradisjonsbundet praksis blant alle som jobber med barn. Det trengs bedre samhandling mellom sektorene og tilhørende tjenester
- Parten bør ivareta organisasjonenes innsats og brobyggende rolle
- Parten bør foreta en juridisk utredning av hvordan alvorlige begrensninger av unges frihet/negativ sosial kontroll berøres i og omfattes av barnevernloven og straffeloven
- Parten må inkludere utenomrettslige, religiøse ekteskapsinngåelser i straffeloven

C. SEKSUELLE OVERGREP OG SEKSUELL UTNYTTELSE (ART. 34)

Merknad 55, 56 – Statens rapport 5C

Seksuelle overgrep og internett

Det er en økning i antall barn som utsettes for seksuelle overgrep i tilknytning til bruk av internett.¹¹⁰ Tiltaksplanen, En god barndom varer livet ut, inneholder tiltak for å styrke politiets arbeid for å etterforske og forebygge straffbare saker, og opptrappingsplanen mot vold og seksuelle overgrep beskriver planer om å utvikle digitale opplæringsressurser om nettrelaterte overgrep til ansatte i førstelinjen og til foresatte.^{111 112} Ingen av tiltaksplanene inneholder virkemidler som forplikter skoler og hjelpeapparatet å forebygge seksuelle overgrep når det skjer på barns nettarenaer, slik at barn kan få opplæring, oppfølging og rammene de trenger for å bruke nettet på en trygg og ansvarlig måte.

ANBEFALING:

- Parten må utvikle en helhetlig og tverrfaglig tiltaksplan for å forebygge seksuelle overgrep på nettet, som inkluderer kunnskap hos barn om deres rettigheter
- Parten må sikre økt kompetanse om seksuelle overgrep og internett i skolen, i hjelpeapparatet og blant foresatte, for å bedre kunne forebygge seksuelle overgrep på barns nettarenaer
- Parten må sikre økte ressurser og kompetanse hos politiet, for å kunne etterforske og forebygge flere saker som handler om seksuelle overgrep mot barn

D. OPPFØLGING OG BESKYTTELSE AV OFRE FOR VOLD OG SEKSUELLE KRENKELSER

(ART. 39)

*Merknad 36, 37, 55, 56¹¹³ – Statens rapport 5E***Døgnbemannede overgrepstiltak for barn og unge**

Barneombudet har i en rapport om barns rett til helse, sett på helsetilbudet til barn som har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep. Blant annet finnes det store variasjoner i tilbudet om medisinske undersøkelser.¹¹⁴ Rapporten viser også til dokumentert kompetansemangel både i spesialist- og primærhelsetjenesten. Videre har evalueringen av overgrepsmottakene vist at det har vært uklarhet rundt hvem som har ansvar for å sikre dette tilbudet for barn, og at det har vært utfordringer knyttet til det å sikre et faglig godt tilbud.¹¹⁵

ANBEFALING:

- Parten bør, for å sikre kompetanse i å avdekke mishandling og seksuelle overgrep i klinisk rettsmedisinsk undersøkelse, opprette regionale overgrepsmottak for barn og unge og sikre et likeverdig tilbud i hele landet
- Parten bør styrke spesialkompetanse ved sykehusene og i primærhelsetjenesten for å sikre at mishandling og seksuelle overgrep blir avdekket både i spesialist- og primærhelsetjenesten

E. TILGJENGELIGE HJELPELINJER FOR BARN*Merknad 37 – Statens rapport 5F***Akuttberedskap**

Barnets akutte behov for omsorg og beskyttelse kan ikke forventes å oppstå bare i kontortiden. Det er opp til kommunene selv å ha akuttberedskap på plass og cirka halvparten av alle kommuner i Norge har en eller annen form for tilgjengelighet døgnet rundt.¹¹⁶ Dette svikter likevel den andre halvparten av Norges barn, samt at ikke alle ordningene er gode nok for å ivareta barn på en forsvarlig måte.

ANBEFALING:

Parten anbefales å lovfeste at alle kommuner skal ha en formalisert barnevernfaglig akuttberedskap for utsatte barn som er lokalt forankret og som til enhver tid er tilgjengelig for gjennomgang av meldinger om bekymring knyttet til ett eller flere barn

VI: FAMILIE OG ALTERNATIV OMSORG

ART. 5, 9-11, 18 (1,2), 20, 21, 25, 27 (4)

A. FAMILIEMILJØ OG FORELDREVEILEDNING

(ART. 5)

Merknad 32, 33 – Statens rapport 6A

Foreldreveiledning og foreldrestøttende tiltak er et satsingsområde i regjeringens tiltaksplan mot vold og seksuelle overgrep mot barn.¹¹⁷ Det er imidlertid lite kunnskap om foreldreveiledning når det gjelder minoritetsforeldre. Kartlegging og forskning viser at det i noen minoritetsgrupper er stor mistillit til barnevernet.¹¹⁸ Noen innvandrerfamilier ser annerledes på hva som er god oppdragelse og hva som er til barnets beste, og mange er ukjente med loven, barneverntjenesten og samfunnets måte å gripe inn når det oppstår problemer. Det er derfor særlig viktig med en tidlig, tillitsskapende, kultursensitiv og respektfull innsats for å veilede disse familiene.

ANBEFALING:

- Parten anbefales å øke kunnskapen om innholdet, kvaliteten og effekten av foreldreveiledning til minoritetsfamilier, og utvikle nye modeller som er tillitsskapende, kultursensitive og kan bidra til bedre dialog og samarbeidsløsning
- Parten må sikre at minoritetsfamilier får et forebyggende opplærings- og veiledningstilbud så tidlig som mulig for å trygge deres foreldreroller og for å forebygge bruk av vold i oppdragelsesøyemed

B. ADSKILLELSE FRA FORELDRE (ART. 9)

Merknad 32, 33, 35 – Statens rapport 6C

Barn med nedsatt funksjonsevne

Det følger av den kommunale helse- og omsorgstjenesteloven at familier kan innvilges tjenester til barn med omfattende funksjonsnedsettelse som innebærer at barna plasseres utenfor familie. Barn som bor eller får avlastning i barnebolig, tilbringer større eller mindre del av oppveksten på institusjon med andre omsorgspersoner enn sine foreldre.¹¹⁹ Kartlegging viser at foreldrenes primære ønske ofte er at barnet skal bo hjemme, men på grunn av utilstrekkelige og ikke-tilpassede tjenester, fremstår barnebolig til slutt som eneste alternativ.¹²⁰ Det finnes ikke prosedyrer for å vurdere plassering opp mot hensynet til barnets beste, eller prosedyrer for å høre de involverte barna.¹²¹

ANBEFALING:

- Parten skal sikre at ingen barn blir separert fra foreldrene på grunn av barnets funksjonshemming, og kun når det er nødvendig av hensyn til det enkelte barns beste
- Parten må tydeliggjøre i det aktuelle lovverket at hensynet til barnets beste er et grunnleggende prinsipp i vedtak om avlastningstiltak og plassering i barnebolig
- Parten må sørge for prosedyrer for å høre de involverte barna, og sikre at kommuneansatte som er ansvarlig for disse vedtakene kan ta valg som er forsvarlige og som tar utgangspunkt i barnets beste

Papirløse barn

Barn som er papirløse har grunnleggende rettigheter gjennom barnevernloven.¹²² Disse rettighetene tilfaller likevel ikke alltid deres foreldre. Helsesenter for papirløse migranter har erfart at barnevernet skiller barn fra sine foreldre til tross for at foreldrene har omsorgsevne, for eksempel fordi foreldrene ikke har klart å fremskaffe bolig.¹²³ Når foreldre tar valg som har konsekvenser for sine barn, kan ikke barn miste sine grunnleggende rettigheter. Dette byr på problemer som staten bør løse med hensyn til barnets beste.

ANBEFALING:

- Parten må sikre at barns rettigheter og hensynet til barnets beste også gjelder for papirløse barn og deres foreldre i møte med barnevernet
- Parten må foreta en helhetlig gjennomgang av norsk regelverk og praksis for å sikre at det ikke er barrierer for at papirløse barns rettigheter respekteres fullt ut

Utvisning av foreldre

Det er svært inngripende overfor barn når foreldre blir utvist. Likevel fattes ofte beslutning om utvisning kun av nemndleder, ikke av full nemnd i UNE. Regjeringen foretok i 2016 en forskriftsendring som innebærer at innreiseforbud kan settes til 10 år.¹²⁴ Regjeringen presiserer at innreiseforbud på 10 år først og fremst vil være aktuelt i saker «*hvor innreiseforbudet i dag settes til fem år fordi varig utvisning blir ansett uforholdsmessig, for eksempel av hensyn til utlendingens familie i Norge.*»¹²⁵ Myndighetene legger altså opp til en strengere praksis, der barnets forelder kan bli utvist for 10 i stedet for fem år, selv om utvisningen strider mot hensynet til barnets beste. Myndighetene fører ikke statistikk over omfang av barn som rammes av utvisning av foreldre, og det er heller ikke forsket på konsekvenser for barna.

ANBEFALING:

- Parten må styrke beslutningsprosessen og barns mulighet til å bli hørt i utvisningssaker mot foreldre
- Parten anbefales å legge føringer for at barnets beste skal vektlegges sterkere enn i dag ved vurdering av utvisning og fastsettelse av innreiseforbudets varighet
- Parten anbefales at det registreres og føres statistikk over hvor mange barn som berøres av utvisning av foreldre, og at det igangsettes uavhengig forskning for å kartlegge hvilke konsekvenser utvisning av foreldre har for barn

C. FAMILIEGJENFORENING (ART. 10)

Statensrapport 6D

Familiegjenforening

Sivilombudsmannen har kommet med alvorlig kritikk på saksbehandlingen i familiegjenforeningssaker, og er kritisk til både organisering av saksbehandlingen og manglende ressurser.¹²⁶ Behandlingstiden er ulik i førstelinjen, avhengig av hvilket politidistrikt eller hvilken utenriksstasjon som forbereder saken. Den lange ventetiden er en stor belastning for barna, som risikerer å ikke se forelderen eller foreldrene på flere år, og er et brudd på barnekonvensjonen artikkel 10 som krever en positiv, human og rask saksbehandling.

ANBEFALING:

Parten må føre en familiegjenforeningspolitikk som samsvarer med barnekonvensjonen artikkel 10 og barnets beste, komme med konkrete tiltak og øke ressurser for å få ventetiden vesentlig redusert

D. BARN FRATATT SITT FAMILIEMILJØ (ART. 20)

Merknad 34, 35 – Statens rapport 6F

Styrket kapasitet i kommunal barneverntjeneste

Selv om kommunalt barnevern er styrket med 960 nye stillinger mellom 2011 og 2016 gjennom øremerkede midler, er det fortsatt underfinansiert, ressursmangel og for få stillinger i mange barnevern.¹²⁷ Det har vært en stor aktivitetsvekst i barnevernet og de øremerkede midlene har mange steder kun kompensert for denne veksten.^{128 129} Barnevernet har fått flere og mer krevende arbeidsoppgaver gjennom endringer av lovverk, og flere oppgaver er på vei etter forslag om endring av ansvarsfordeling mellom stat og kommune.^{130 131}

ANBEFALING:

Parten skal sikre at alle barn får den hjelpen og beskyttelsen de trenger ved å iverksette en flerårig opptrappingsplan for bemanning i det kommunale barnevernet hvor parten må øremerke midler

FNs retningslinjer for alternativ omsorg

Komiteen har i 2010 anbefalt Norge å ta FNs retningslinjer for alternativ omsorg i betraktning. Retningslinjene er et hjelpe-

middel for alle som jobber med barn uten omsorg og barn som står i fare for å miste familien sin. Retningslinjene skal gjøre det enklere å implementere barnekonvensjonen, og tar for seg hvordan man kan styrke eksisterende familier til å holde sammen, og hvordan man kan hjelpe barna som står uten omsorg til et nytt hjem og en trygg oppvekst. Retningslinjene er verken oversatt til norsk eller gjort kjent for kommunene, og det er fremdeles mange punkter som Norge ikke overholder.

ANBEFALING:

Parten anbefales å oversette FNs retningslinjer for alternativ omsorg til norsk og sørge for at alle kommunene blir kjent med den

Geografiske forskjeller i andel barn med omsorgstiltak

Det er store fylkesvise forskjeller i andel barn i alderen 0–17 år med omsorgstiltak i befolkningen.¹³² Det samme gjelder for barn med akutt plasseringsvedtak.¹³³ Disse forskjellene blir antatt å ha ulike årsaker, men har aldri blitt kartlagt.

ANBEFALING:

Parten bør iverksette uavhengig forskning om årsakene til de store geografiske forskjellene når det gjelder antall barn som får omsorgsvedtak og akutt plasseringsvedtak, og deretter iverksette tiltak for å utjevne forskjellene

Skånsom akutthenting av barn

Barnevernet kan fatte et akuttvedtak når det er fare for at et barn blir vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet.¹³⁴ Akutthenting av barn kan være nødvendig med hensyn til barnets beste. Det har imidlertid kommet inn et økende antall bekymringsmeldinger både fra barn og voksne over måten barna blir hentet på i akutte tilfeller, og som ikke alltid viser seg å være like skånsomt. Dette gjelder også meldinger om henting av barn til avhør på barnehus. Meldingene handler om barn hentet på uegnede tidspunkter, hentet ut av klassen på skolen og at det i noen tilfeller ble brukt makt og tvang med eller uten involvering av politiet. Dette er ikke bare skremmende og belastende for barnet det gjelder, men også for alle andre involverte barn som kan engste seg lenge over det som har skjedd.

ANBEFALING:

- Parten bør utarbeide klare retningslinjer om akutthenting av barn ved akutt plasseringer og ved henting til avhør på barnehusene
- Parten bør, når barnet trenger det, sikre barnet krisehjelp fra profesjonelle til å bearbeide akutthenting

Oppfølging av barn i fosterhjem

Et landsomfattende tilsyn i 2013 og 2014 viste at det fortsatt er store utfordringer når det gjelder oppfølging av barn i fosterhjem, deres foreldre og fosterforeldre, samt tilsyn av fosterhjem.¹³⁵ Med bakgrunn i dette ble det i 2016 fremlagt en Stortingsmelding om fosterhjem.¹³⁶ Meldingen har flere gode tiltak som kan avhjelpe utfordringene. Det er ikke satt av ekstra midler til gjennomføring av tiltakene.¹³⁷ Samtidig har det

kommet et nytt lovforslag om strukturendringer i barnevernet der det blant annet foreslås at fosterhjemsomsorg skal være et større kommunalt ansvar og i langt mindre grad statens ansvar.¹³⁸ Ved at kommunene får et helhetlig ansvar for fosterhjemsomsorgen, er en forventet konsekvens at fosterhjemsomsorg blir avhengig av kommunenes størrelse og økonomi, og at ulikheter mellom kommunene vil øke.

ANBEFALING:

- Parten må sikre implementeringsstrategier til å gjennomføre tiltakene i fosterhjemsmeldingen og sette av øremerkede midler til gjennomføring av disse tiltakene
- Parten må sikre at kommunene innehar kompetanse og tilstrekkelige øremerkede ressurser til fosterhjemsomsorg

Oppfølging av barn på institusjon

Tvangsbruk på barneverninstitusjoner representerer alvorlige inngrep mot svært sårbare barn, som ofte har store og komplekse behov. Det foreligger flere rapporter der ulovlig og straffbar tvangsbruk mot barn i institusjoner dokumenteres, og som viser hvilke konsekvenser også den *lovlige* tvangsbruken kan ha for barna som bor i en barneverninstitusjon.¹³⁹

Det viser seg at barn plassert på barnevernsinstitusjoner i stor grad har psykiske plager og sykdom.¹⁴⁰ Likevel mottar bare 1/3 del av disse barna hjelp og behandling, og helsetilbudet til barn med sammensatte behov fremstår som utilstrekkelig.¹⁴¹ Mange har også ekstra utfordringer med den fysiske helsen, og en helhetlig helseoppfølging er nødvendig.¹⁴²

ANBEFALING:

- Parten bør revidere det juridiske rammeverk for bruk av tvang i institusjoner og sikre at bestemmelsene om rettigheter og bruk av tvang tas inn i barnevernloven
- Parten må sikre et godt integrert tilbud til barn med sammensatte behov for tjenester fra både barnevern og psykisk helsevern, sikre en helhetlig helseoppfølging, og utvikle nye og gode behandlingstilbud for unge i barnevernsinstitusjoner

Klagemuligheter for barn plassert under offentlig omsorg

Selv om det er tatt opp flere ganger finnes det fremdeles ingen lett tilgjengelige og barnevennlige måter for barn å klage eller si fra på, når de utsettes for krenkelser under offentlig omsorg.¹⁴³

ANBEFALING:

Parten bør snarest sikre at barn under offentlig omsorg får lett tilgjengelige og barnevennlige klagemuligheter

Plassering sammen med søsken

FNs retningslinjer for alternativ omsorg sier at søsken ikke bør skilles fra hverandre når omsorgen overtas av barnevernet, med mindre det klart kan begrunnes av hensynet til barnets beste. En undersøkelse i 2013 viste at hele seks av ti søsken skilles når de plasseres i fosterhjem.¹⁴⁴ En ny undersøkelse fra 2016 viser nær identiske tall.¹⁴⁵ I Fosterhjemsmeldingen i 2016 ble prioriteringen understreket, og det ble nevnt at det

skal utarbeides faglige anbefalinger for at søsken skal få bo sammen.¹⁴⁶ Det foreligger likevel ingen konkrete tiltak for hvordan denne problemstillingen kan løses i praksis, og det finnes ikke noen rammeverk og midler til å følge opp.

ANBEFALING:

- Parten må øke støtten til fosterfamilier som ivaretar søsken, øke ressurser og øremerke midler til kommunene for å følge opp disse fosterfamiliene
- Parten anbefales å lage konkrete retningslinjer for hvordan barnevernet kan plassere søsken sammen og bør innføre en plikt til å kartlegge søskenrelasjoner. En eventuell splitting av søsken må alltid begrunnes ut fra barnets beste

E. BARN MED FORELDRE I FENGSEL

Merknad 32, 33 – Statens rapport 6G

Barns rett til kontakt med foreldre som sitter i fengsel

Ivaretakelse av barn med foreldre i fengsel er styrket gjennom en ordning med barneansvarlige i alle kriminalomsorgens enheter.¹⁴⁷ Likevel er det stadig utfordringer knyttet til å innfri barn med fengslede foreldre sin rett til kontakt med begge foreldrene. Kriminalomsorgens nærhetsprinsipp brytes i mange tilfeller, og innsatte plasseres i fengsel langt unna sitt hjemsted. Det er ingen rettighetsfestet reisestøtte for å besøke foreldre i fengsel. Muligheter for å opprettholde kontakt på telefon er også svært begrenset. I Stortingsmelding 37 (2007-2008) foreslås det å øke tilbudet om telefonbruk ved mer fleksible regler og nye kontrollmetoder ved bruk av ny teknologi, samt at det skal vurderes oppretting av økonomiske tilskuddsordninger for barnefamilier.¹⁴⁸ Dette er ikke fulgt opp.

ANBEFALING:

Staten anbefales å sikre at hensynet til barn tillegges behørig vekt ved valg av soningssted for foreldre, å utvikle en ordning for reisestøtte som sikrer at barn får mulighet til å besøke foreldre i fengsel, samt gjennomgå reglene for telefonbruk mellom innsatte i fengsel og deres barn

VII: FUNKSJONSNEDESETTELSE, HELSE OG VELFERD

ART. 6, 18 (3), 23, 24, 26, 27 (1-3), 33

A. BARN MED FUNKSJONSNEDESETTELSE (ART. 23)

Statens rapport 7A

Kultur- og fritidsaktiviteter

Barn med nedsatt funksjonsevne møter mange barrierer i form av manglende fysisk tilgjengelighet, økonomiske og menneskelige ressurser, transport og mangel på informasjon som hindrer dem i å delta på kultur- og fritidsaktiviteter.¹⁴⁹ Barrierene er også sosiale, som undervurdering av mestrings- evne, manglende kompetanse og fordommer i omgivelsene.¹⁵⁰ Behov for støttekontakt og fritidsassistenter er ikke tilstrekkelig dekket.¹⁵¹ I tillegg er det en lite ønsket utvikling mot større grad av segregering på tjenester til barn og unge med funksjons- nedsettelser. Inkludering gjennom skolegang og meningsfylt fritid sammen med jevnaldrende skjer i stadig mindre omfang.¹⁵² Fra institusjonsomsorg og særskoler som tidligere var tilbudet, skal barn og unge nå være aktivt deltagende i nærmiljø, nær- skolen, det lokale idrettslaget og andre fritidsaktiviteter. Allikevel ser vi at det igjen opprettes små særgrupper for barn og unge med nedsatt funksjonsevne, både på skoler og fritids- aktiviteter, og som ikke inkluderes i fellesskapet. Forsknings- rapporter viser til en klar sammenheng mellom segregering i skolesituasjonen og lav sosial deltakelse, både i uformelle sammenhenger og i organisert aktivitet.¹⁵³ En segregert skole- hverdag har en negativ effekt på sosial deltakelse, uavhengig av grad og type funksjonsnedsettelse.¹⁵⁴

ANBEFALING:

- Parten må sikre barn med nedsatt funksjonsevne rettigheter i skolefritidsordningen (SFO)/ aktivitetsskole (AKS) på lik linje med den de har etter opplæringsloven
- Parten må sikre at funksjonshemmede barn får oppfylt retten til selvstendig og aktiv deltakelse i samfunnet, og får nødvendig hjelp og støtte til å kunne delta, uavhengig av bostedskommune
- Parten må gjøre ordningen med ledsagerbevis i forbindelse med daglige aktiviteter, fritidsaktiviteter og ferie universell som et viktig tiltak for å nå målene om inkludering. Kostnader til ledsager og assistanse må dekkes av det offentlige
- Parten må sikre at alle arenaer for barn er universelt utformet

Universell utforming

Alle barn i Norge har rett til å gå på nærskolen sin.¹⁵⁵ Likevel er nesten 80% av norske skoler utilgjengelige for mange

funksjonshemmede.¹⁵⁶ Da diskriminerings- og tilgjengelighets- loven og ny plan- og bygningslov trådte i kraft i 2009 og 2010, skulle regjeringen følge opp med en forskrift med tids- frister for universell utforming av skolebygg. Tidsfristene er senere etterspurt av flere komiteer på Stortinget uten at noe har skjedd. Dette betyr i praksis at skolene kan stenge funks- jonshemmede barn ute.

ANBEFALING:

Parten må vedta tidsfrister for når alle landets skolebygg skal være universelt utformet

Nødvendig informasjon, tjenester og støtte

Familier med funksjonshemmede barn opplever at de ikke får den nødvendige informasjonen, støtten og tjenestene de har krav på. Hjelpeapparatet oppleves som fragmentert og uover- siktlig og foreldre er kritiske til barrierer i prosessen fram til tjenestene blir innvilget. Gjentatte søknads- og klageprosesser skaper en skjevfordeling av ytelser til fordel for de som ikke gir opp.

Barn med funksjonsnedsettelser i etniske minoritetsfamilier mottar færre offentlige tjenester. Kommunikasjonsvansker og lite kunnskap om velferdssystemet fører til at barn ikke mot- tar de tjenester de har behov for og krav på.¹⁵⁷ Informasjon og tiltak finnes, men de når ikke fram til brukerne.

Fosterforeldre for barn med funksjonsnedsettelser har særlig behov for tett oppfølging, samt gode og stabile rammer. Slik det er i dag opplever mange at dette ikke er tilfelle.¹⁵⁸ Foster- foreldre har generelt begrenset med klagemuligheter på offentlige vedtak, men dette er spesielt utfordrende når det gjelder funksjonshemmede fosterbarn.

ANBEFALING:

- Parten må sikre at barn med funksjonsnedsettelser og (foster)familiene deres får informasjon, tjenester og støtte de har krav på, ved å organisere hjelpeapparatet på en mer helhetlig måte, forenkle prosessene og tilby hjelp i søkeprosessene fram til tjenester blir innvilget, og sikre oppfølging og koordinering av innvilgede tjenester
- Parten må sikre at informasjon, tjenester og støtte også når fram til etniske minoritetsfamilier med funksjonshemmede barn, ved at den er både språklig og praktisk tilgjengelig for dem
- Parten må sikre fosterforeldre for barn med nedsattfunk- jonsevne klagemuligheter på offentlige vedtak

Asylsøker- og flyktningbarn med nedsatt funksjonsevne

Forskning viser at barn med nedsatt funksjonsevne som bor i asylmottak stiller svakt og at det ikke finnes noe godt system for å identifisere disse barna.¹⁵⁹ Små barn i asylmottak går sjelden i barnehage, og dermed reduseres muligheten for at kompetente fagpersoner observerer barnet i det daglige, og vurderer språklig og motorisk utvikling. På mottakene stilles det få utdanningskrav til ansatte, noe som innebærer at få har helse-, sosial- eller barnefaglig kompetanse. Dermed reduseres muligheten til å fange opp tidlige tegn på funksjonsvansker, sette riktig diagnose og gi adekvat behandling. Status som asylsøker gjør det vanskelig å få tilgang til sosiale tjenester og praktisk bistand, kommunene får ikke ekstra tilskudd for barna så lenge de bor i mottak, og det er svært varierende hvordan kommunene tolker lovverket når det gjelder krav til helsetiltak rettet mot denne gruppe barn.¹⁶⁰

ANBEFALING:

- Parten må sikre bedre rutiner for identifisering av funksjonshemming hos barn på asylmottak og bygge opp kompetanse om nedsatt funksjonsevne blant mottaksansatte
- Parten bør sikre at det utvikles samarbeidsrutiner for å sikre bedre koordinering mellom mottak og kommunalt tjenesteapparat og tilby barnehage til alle asylsøkerbarn fra ett-års alder

B. HELSE OG HELSETJENESTER (ART. 24)

Merknad 38, 39, 43 – Statens rapport 7C og D

Helsestasjon- og skolehelsetjenesten

Til tross for at det har vært en økt satsning på å utvide skolehelsetjenesten, viser flere kartlegginger at bemanningen fremdeles er for lav til å sikre tilgjengeligheten for alle barn i landet.¹⁶¹ Kartleggingen viser at kun 1,4 % av elevene har helsesøster til stede hver dag og at det er stor variasjon i tilgjengelighet mellom fylker, kommuner og skoler.¹⁶² Regjeringen har økt rammene til kommunene med føringer om styrking av helsestasjon- og skolehelsetjenesten, men kun en liten del er øremerkede midler.¹⁶³ Undersøkelser har imidlertid vist at i en av to kommuner går disse pengene til annet enn helsesøstrene.¹⁶⁴ Det er også vesentlig at helsestasjonen styrkes, slik at den tidlige innsatsen kan forsterkes.

ANBEFALING:

Parten må øremerke midler til styrking av helsestasjon- og skolehelsetjenesten, slik at helsesøsterens kontinuerlige tilstedeværelse og tidlig innsats sikres og alle barn i alle kommuner har tilgang til tidlig helsehjelp

Helsetjenester til nyfødte, barn og unge på sykehus

Barn under 18 år på sykehus skal fortrinnsvis innlegges på egne barneavdelinger som er tilrettelagt dem. Det er likevel lite tilrettelagt for at barn på nyfødt- og intensivavdelinger kan ha foreldrene sine hos seg gjennom hele døgnet og det er utilstrekkelig bemanning når det gjelder personell med kompetanse innen behandling og pleie av akutt og kritisk syke

barn.¹⁶⁵ Det er også knyttet bekymring til ivaretagelsen av nyfødte, tidlig utskrivning fra sykehus og brudd på retningslinjer for barselomsorgen, særlig når det gjelder hjemmebesøk og sviktende kommunikasjon mellom spesialisthelsetjenesten og kommunehelsetjenesten.^{166 167}

ANBEFALING:

- Parten må sikre syke nyfødte, barn og ungdom tilgang til spesialisthelsetjenesten med familie sentrert behandling, tilfredsstillende barnekompetanse og tilrettelagte avdelinger/barnesykehus
- Parten må legge til rette for å utdanne mer helsepersonell med barnefaglig kompetanse
- Parten må sikre at hjemmebesøk og andre nødvendige konsultasjoner gjennomføres for å ivareta de nyfødte barna

Helse og helsetjenester til barn med psykiske plager og lidelser

Det er antatt at omlag 15-20 % av alle barn i Norge mellom 3 og 18 år har nedsatt funksjon på grunn av symptomer på psykiske plager og lidelser som angst, depresjon og atferdsforstyrrelser. Omlag halvparten av disse, som igjen utgjør ca. 70 000 barn i Norge, har så alvorlige symptomer at de tilfredsstiller kravene til en psykiatrisk diagnose.¹⁶⁸ Antall barn med psykiske plager og lidelser øker.¹⁶⁹ Det er derfor svært problematisk at de kommunale tjenestetilbudene til barn og unge innen psykisk helse er redusert med 13 % de siste årene.¹⁷⁰ Staten mener å ha ivaretatt dette ved å øke kommunenes frie midler, som betyr at barn med psykiske lidelser blir en salderingspost for kommunene.¹⁷¹

ANBEFALING:

Parten må øremerke midler for tjenestetilbudene til barn innenfor psykisk helsevern, slik at tjenestetilbudene styrkes og ikke reduseres

Helse og helsetjenester til barn med funksjonsnedsettelse

Barn med funksjonsnedsettelse har i større grad enn andre barn utfordringer knyttet til språk og kommunikasjon, bevegelse og muligheter til å formidle egne behov. Det krever høy grad av kompetanse for å møte og bistå barna og deres nærpersioner slik at riktig og god medisinsk behandling gis. Denne kompetansen finnes i liten grad på somatiske avdelinger slik det er i dag. Familiesentrert omsorg er lite utbredt, spesialisthelsetjenestens somatiske avdelinger er lite tilpasset barn med funksjonsnedsettelse sine behov og livssituasjon, og barna får ofte mangelfull motorisk og pedagogisk oppfølging.¹⁷²

ANBEFALING:

Parten anbefales å stille krav til familiesentrert omsorg på avdelinger der funksjonshemmede barn er innlagt på somatiske sykehus, samt sikre at de somatiske avdelingene har den nødvendige tverrfaglige kompetansen for å ivareta de sammensatte behovene barn med funksjonsnedsettelse har

Helse og helsetjenester for asylsøkende barn

Asylsøkende barn kan ha omfattende traume- og overgrepserfaringer, og har derfor et stort behov for oppfølging. Flere

rapporter viser at oppfølgingen av barna ikke er god nok.¹⁷³ Det vises til at mottakene bare i begrenset grad har anledning til å benytte seg av den barnefaglige kompetansen som barnevernet besitter, og at barnevernet og de lokale tjenesteapparatene har begrenset kompetanse på arbeid med barn i asylsøkerfasen.¹⁷⁴

ANBEFALING:

- Parten må stille krav til lokale samarbeidsteam mellom mottak, helse- og barnefaglige tjenester for å opparbeide kompetanse og styrke samarbeidet
- Parten må styrke det lokale tjenesteapparatet i form av ressurser og kunnskap om barn med flyktningbakgrunn

C. TILTAK FOR Å MØTE DE MEST ALVORLIGE HELSEUTFORDRINGER

Merknad 43 – Statens rapport 7D

Psykisk helse

Stortingsmeldingen om folkehelse (2014-2015) slår fast at psykiske plager og lidelser har blitt et stort helseproblem i Norge.¹⁷⁵ En antatt årsak til økningen av psykiske plager og lidelser blant barn er at de utsettes for stadig økende kroppspress.¹⁷⁶ Rapporter viser at 85% av jenter og 30% av gutter opplever kroppspress, og at reklame har stor påvirkningskraft på dette.¹⁷⁷ Negativt kroppsbilde synes å predikere ulike spiseforstyrrelser og psykiske plager. Det finnes lite kunnskap om årsakssammenhengene mellom reklame, kroppspress, spiseforstyrrelser og psykiske plager. I regjeringens strategi for ungdomshelse 2016-2021 er ett av målene at færre unge skal oppleve kroppspress, men ingen av de konkrete tiltakene i strategien er spesifikt rettet mot å redusere det.¹⁷⁸

ANBEFALING:

- Parten bør innhente kunnskap om årsakene til og konsekvensene av at barn opplever kroppspress, og årsakssammenhengene mellom kroppspress, psykiske plager og reklame
- Parten må utarbeide konkrete tiltak spesifikt rettet mot å redusere kroppspress for barn

D. SOSIAL TRYGGHET OG OMSORGS-TJENESTER (ART. 26, 18 NR. 3)

Merknad 46, 47 – Statens rapport 7D

Sosiale trygdeytelser

De statlige satsene for sosialhjelp er veiledende og ikke faste. Forskjellene i satsene er knyttet til kommunalt selvstyre og mangel på statlige retningslinjer i form av minstesatser eller juridiske bestemmelser som gir en juridisk rett til tjenester.¹⁷⁹ Lokale beslutningssystem kan derfor føre til at barn går glipp av stønad de har krav på.

ANBEFALING:

Parten må sikre faste statlige satser og dermed sikre at alle barn får det tilbudet de har krav på uavhengig av hvor de bor

Barnetrygd

Satsene for barnetrygd har ikke blitt justert siden 1996 og antallet barn som lever i familier med lav inntekt ville ha blitt drastisk redusert dersom barnetrygden hadde blitt justert til dagens nivå i henhold til den generelle lønnsveksten i samfunnet.¹⁸⁰ Andre ytelser etter folketrygden og fastsettelsen av pensjonspoeng følger allerede slik justering.

ANBEFALING:

Parten må oppjustere barnetrygden fra 1996-nivå i henhold til lønns- og prisveksten, slik som gjøres for en rekke andre trygdeytelser

E. TILSTREKKELIG LEVESTANDARD

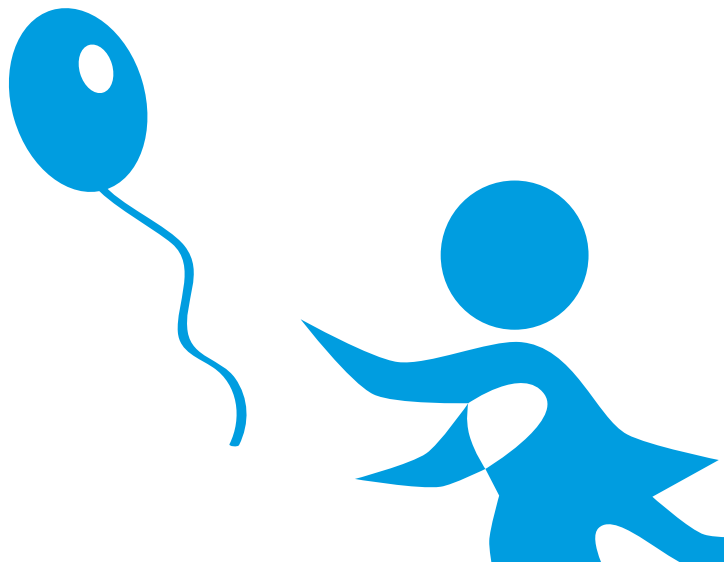
(ART. 27 NR. 1-3)

Merknad 47 – Statens rapport 7F

Antall barn som vokser opp i fattigdom i Norge øker. I 2015 levde 98 200 barn i familier med vedvarende lavinntekt, sammenlignet med 78 200 barn i 2012. Dette utgjør 10% av alle barn. Barn med innvandrerbakgrunn utgjør halvparten av disse barna, men bare 11% av det totale antallet barn.¹⁸¹ Forskning viser at det å vokse opp i familier med lav sosioøkonomisk status har innvirkning på nesten alle områder av barns liv.¹⁸² Kommuner gjør alt for lite for å sikre at barn som vokser opp i fattigdom får delta sosialt, statens innsats for å redusere virkningen av fattigdom er ikke tilstrekkelig koordinert og barnets behov blir ikke strukturelt kartlagt når foreldre søker om sosialhjelp.¹⁸³ I 2014 lanserte regjeringen en strategi mot fattigdom blant barn i Norge.¹⁸⁴ Strategien ser imidlertid ikke på fattigdom som et strukturelt problem og mangler tiltak for å løfte familier ut av fattigdom.

ANBEFALING:

- Parten må rette innsatsen mot de store samfunnsstrukturene og systemene som skaper fattigdomsutfordringer i stedet for å sette i verk kompenserende tiltak
- Parten bør sikre at NAV¹⁸⁵ kartlegger og ivaretar barns situasjon og behov når foreldre søker om sosialhjelp
- Parten må sikre at det utarbeides lokale handlingsplaner mot fattigdom blant barnefamilier og at kommunale oppvekstplaner spesifikt tematiserer barn i fattige familier
- Parten må sikre gode universelle stønadsordninger som retter seg mot alle barn

VIII: UTDANNING, FRITID OG KULTURELLE AKTIVITETER

ART. 28-31

A. RETTEN TIL UTDANNING (ART. 28)

Merknad 48, 49, 61 – Statens rapport 8A

BARNEHAGE TIL ALLE

Asylsøker- og flyktningbarn

Barn som bor på asylmottak har etter dagens regelverk ikke en lovfestet rett til barnehageplass som alle andre barn i Norge. Retten inntreffer først når barnet og foreldrene har fått opphold og er varig bosatt i en kommune.¹⁸⁶ For familier som bor på asylmottak og som har fått opphold kan det gis tilbud om barnehage til barn på fire og fem år. Kommuner kan fra 2017 også tilby barn i 2-3-års alder barnehageplass, men bare noen timer hver dag og kun til de som har fått oppholdstillatelse men fremdeles bor på mottak.¹⁸⁷ Dagens regelverk og at mange familier blir boende i mottak i mange år, medfører at disse barna ikke får det samme grunnlaget som andre barn for videre læring.

ANBEFALING:

Parten må sikre at retten til barnehageplass gjøres uavhengig av oppholdsstatus, på samme måte som retten til grunnskoleopplæring

GRUNNSKOLE TIL ALLE

Asylsøker- og flyktningbarn

Alle barn i grunnskolealder (6-15 år) har rett og plikt til grunnskoleopplæring hvis barnet skal være mer enn 3 måneder i Norge.¹⁸⁸ For at mindreårige flyktninger skal få fullverdig utdanning, er det viktig at de tas inn i skolen så raskt som mulig. Det er foreslått å endre regelen om oppstart av grunnskoleopplæring slik at barn skal gis opplæring så snart som mulig og senest innen én måned etter ankomst.¹⁸⁹ Samtidig er det foreslått å innføre et unntak ved at det gis mulighet til å innvilge dispensasjon i ekstraordinære situasjoner. Det må legges vekt på hensynet til barna. Staten må sørge for nødvendig planlegging for å sikre barns rett til utdanning i ekstraordinære situasjoner, noe som også barnekomiteen har påpekt ved flere anledninger.¹⁹⁰

ANBEFALING:

Parten må utarbeide beredskapsplaner som ivaretar barns rett til utdanning innenfor én måned etter ankomst i Norge også i ekstraordinære situasjoner

Barn med spesielle behov

Alle barn i Norge regnes som opplæringsdyktige etter opplæringsloven. Dette betyr at alle barn har samme rettigheter uansett fysisk eller psykisk funksjonsevne. Barn som ikke får et tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen har rett til spesialundervisning.¹⁹¹ Dette gjelder først og fremst elever med særskilte opplæringsbehov, for eksempel på grunn av nedsatt funksjonsevne. Det må gjøres en konkret vurdering dersom barn skal tas ut av ordinære klasser og gis undervisning i en særskilt gruppe eller alene.¹⁹² Én av ti elever i Norge får spesialundervisning. Imidlertid viser forskning og statistikk at den i all hovedsak skjer utenfor ordinære klasser, og at antallet elever som tas ut i egne spesialgrupper har økt betydelig de siste årene.^{193 194} Dette betyr i praksis ekskludering og økende segregering mellom barn både på grunnskolen og videregående opplæring.¹⁹⁵

ANBEFALING:

- Parten må innføre kvalitetssikringssystemer slik at barn med spesielle behov får inkluderende undervisning som er tilpasset deres fysiske og psykiske evner
- Parten må sikre individuelle vurderinger av undervisnings tilbudet for hvert enkelt barn, uavhengig av diagnose og funksjonsnivå. Dersom elever tas ut av ordinær undervisning, må tiltaket være tidsbegrenset og begrunnes med elevens behov. Barnet skal alltid høres
- Parten må gjennomgå pensum som ekskluderer funksjonshemmede elever slik at alle elever får tilrettelagt læringsmateriell for sine behov og sikre at det utarbeides individuelle opplæringsplaner for elever med behov for spesialundervisning

Samiske barn og barn fra nasjonale minoriteter

Privatskoler er etter friskoleloven ikke forpliktet til å gi opplæring i og på samisk.¹⁹⁶ Dette innebærer innskrenkende valgmuligheter for samiske elever som ønsker opplæring i og på samisk.

Familier med Tater/Romani og Rom bakgrunn har en tradisjon med å reise deler av året. For å kunne utøve sin reisetradisjon utover den norske normerte skoletiden må de skrive barna ut av skolen.¹⁹⁷ Dette fører til at disse barna er overrepresentert i gruppen med lav eller ingen utdanning.¹⁹⁸ Tiltakene for å beholde barna innenfor skolesystemet og samtidig tilrettelegge for at reisetradisjonen kan fortsette, har ikke vært vellykket.¹⁹⁹

ANBEFALING:

- Parten må sikre at også privatskoler er forpliktet til å gi opplæring på samisk
- Parten må sikre at barn med nasjonal minoritetsbakgrunn får oppfylt både sin rett til utdanning og sin rett til kultur ved tilrettelagte tiltak som fungerer

VIDEREGÅENDE OPPLÆRING FOR ALLE**Asyl- og flyktningbarn**

Det fremgår av barnekonvensjonen artikkel 28 at videregående opplæring skal være tilgjengelig og oppnåelig for ethvert barn. Barn som kommer til Norge som asylsøkere, men får endelig avslag på søknad om oppholdstillatelse, mister retten til videregående skole.²⁰⁰ Det samme gjelder barn som kommer til Norge med såkalt «Dublinstatus», altså barn som tidligere har blitt registrert som asylsøkere i et annet europeisk land.²⁰¹

ANBEFALING:

Parten må endre opplæringsloven slik at også barn uten lovlig opphold og barn med «Dublinstatus» har rett til videregående opplæring

Barn med spesielle behov

Mange elever med behov for spesialundervisning får ikke karakter eller de får fritak for fag på bakgrunn av diagnose, og dermed ikke karakter for dette faget. Dermed får disse elevene et begrenset eller ingen vitnemål.²⁰² Uten vitnemål vil opptak til høyere utdanning basere seg på institusjonens skjønn. Dette innebærer ofte at blant annet elever med funksjonsnedsettelse blir utelukket fra høyere utdanning.²⁰³

ANBEFALING:

Parten må legge til rette for at også elever med spesialundervisning kan få yrkesfaglig- eller generell studiekompetanse og/eller mulighet for høyere utdanning

Bruk av tvang og makt i skolen

Dagens lovgivning åpner ikke for bruk av tvang og makt i skolen, men det er mulig å gripe inn i voldshandlinger dersom det er nødvendig.²⁰⁴ Likevel utsettes elever med utfordrende atferd og utagering for både tvang og makt gjennom planlagte tiltak mot enkeltelever og det finnes eksempler på at skoler fører tvangsprotokoller.²⁰⁵ Et alternativ som også blir brukt er at disse elevene gis fritak fra deler av opplæringen og dermed (delvis) kan miste sitt undervisningstilbud.²⁰⁶ En undersøkelse i et av Norges fylker viste at 73% av lærerne hadde brukt ulovlig tvang.²⁰⁷ Omfanget av tvang i skolen er beskrevet som betydelig i andre fylker uten at tilsvarende undersøkelser er gjennomført.²⁰⁸ Bruk av tvang og makt i skolen handler ikke kun om lovregulering, men om forebygging, begrensnings og kompetanse gjennom godt faglig arbeid og pedagogisk tilrettelagte tilbud.

ANBEFALING:

- Parten må sikre en tilstrekkelig bredde og tverrfaglig kompetanse i skolen, sette inn tiltak knyttet til tidlig intervensjon og lovfeste en lærernorm

- Parten bør klargjøre elevers og læreres rettslige situasjon og hvilket regelverk som gjelder for bruk av tvang og makt i skolen, samt en oversikt over omfanget av tvangsbruk i skolen

B. UTDANNINGENS FORMÅL (ART. 29)

Merknad 49 – Statens rapport 8A

Et trygt, godt og inkluderende skolemiljø

Å sikre elevene et trygt, godt og inkluderende skolemiljø er en forutsetning for å kunne oppfylle elevenes rett til utdanning. Forskning og rapporter fra praksisfeltet har over mange år vist at skolene ikke ivaretar elevenes rett til et godt skolemiljø på en god nok måte.²⁰⁹ Et nytt lovforslag,²¹⁰ som følger av en norsk offentlig utredning,²¹¹ vektlegger innsats for *håndtering* av mobbing (klageordning/aktivitetsplikt), mens tiltak som går på systematisk arbeid med å skape trivsel og inkludering i skolen blir mindre vektlagt.

ANBEFALING:

- Parten må stille tydeligere krav for å forplikte skolene til å jobbe systematisk med elevenes trivsel og inkludering i skolen
- Parten må øke kompetansen og ressursen for å kunne jobbe med trivsel, vennskap og barns rett til å bli hørt tidlig i barnehage og skole
- Parten må sikre at den foreslåtte klageordningen er tilstrekkelig tilrettelagt for barn

Digital mobbing og krenkelser

Barns oppvekst er digital. Elevers tilhørighet og trygghet i skolen kan derfor ikke skilles fra elevenes trivsel og kontakt digitalt. 7% av barn i alderen fra 9 til 16 år opplever digital mobbing på ukentlig eller månedlig basis. Halvparten av barn som opplever mobbing forteller ikke om det, og det er vanskelig for lærere og foresatte å avdekke krenkelser og mobbing digitalt fordi barns nettverden er utilgjengelig for voksne.²¹² Det er store forskjeller mellom skolens arbeid med trygg nettbruk, og forskning viser at barn ofte ikke har tillit til at lærere og andre hjelper i saker om digital mobbing og krenkelser.²¹³ En norsk offentlig utredning påpeker et behov for å klargjøre skolens ansvar og rolle for å forebygge og avdekke digital mobbing og mener det er uheldig at dette ansvaret ikke kommer tydeligere frem i opplæringsloven.²¹⁴ Det er behov for å tydeliggjøre dette ansvaret i lovens ordlyd, slik at det blir klart for skolen hvilket ansvar den faktisk har.

ANBEFALING:

- Parten må stille krav om at opplæringsloven også regulerer ansvaret for digital mobbing som skjer i fritiden og som påvirker barns trygghet og trivsel i skolen
- Parten må gjennomføre systematiske opplæringstiltak slik at lærere får økt kompetanse om digital mobbing og om nødvendigheten av å involvere barn og foresatte i opplæringstiltak
- Parten må sørge for at aktivitetsplikten for skoler til å følge med, varsle og gripe inn med tiltak også gjør seg gjeldende i saker med digital mobbing og krenkelser, selv om mobbingen mellom elevene skjer etter skoletiden

Utdanningens kvalitet

Spesialundervisning er en del av tilrettelagt undervisning og skal bidra til at alle elever får en likeverdig opplæring. En tilsynsrapport om spesialundervisning i grunnskolen viser til at kvaliteten på spesialundervisningen er svært varierende.²¹⁵ Spesialundervisning krever god og relevant spesialpedagogisk kompetanse, men gis i cirka 40% av tilfellene av ukvalifiserte personer.²¹⁶ Rapporten viser samtidig at den statlige styringen og oppfølgingen på området ikke i tilstrekkelig grad bidrar til å følge regelverket i kommunene. Over halvparten av kommunene oppfylte ikke kravene til et forsvarlig system.²¹⁷

ANBEFALING:

- Parten må sørge for at det stilles krav til innholdet i spesialundervisningen, sikre at undervisningen gis av kvalifisert personell og at alle skoler har et internt kontrollsystem
- Parten må sikre at alle kommunene har et forsvarlig system for spesialundervisning
- Parten anbefales å satse på mer tverrfaglig kompetanse i skolen; flere vernepleiere, barnevernspedagoger og sosionomer i skolen vil bidra til bedre tilrettelegging for læring

C. KULTURELLE RETTIGHETER FOR URFOLK OG (NASJONALE) MINORITETER (ART. 30)

Statens rapport 8C

Samiske barn og barn fra de fem norske nasjonale minoritetene forteller om følelsen av å stå utenfor fellesskapet og manglende tilhørighet til det norske samfunnet fordi de opplever at de ofte blir usynliggjort og ikke blir akseptert fullt ut.^{218 219}

Kunnskap om samer og i særlig grad om de nasjonale minoritetene ser ut til å være uteglemt fra pensum i lærerutdanningene. Det er lite kunnskap i skolens lærebøker om nasjonale minoriteter.²²⁰

ANBEFALING:

- Parten må heve kunnskapen om samer og nasjonale minoriteter i lærerutdanningen ved å spesifisere konkrete kompetansemål i rammeplanen for lærerutdanningene
- Parten bør sørge for at kunnskap om nasjonale minoriteter i større grad enn i dag er med i skolens lærebøker på en nyansert måte, samt skaffe skolene ressurser slik at de sikres de mest oppdaterte og kvalitativt beste læremidler på temaet
- Parten bør involvere barn fra urfolk og nasjonale minoriteter i undervisningen om urfolk og nasjonale minoriteter i skolen

D. UTDANNING OM MENNESKERETTIGHETER OG SAMFUNNSKUNNSKAP

Merknad 18 – Statens rapport 8D

Flere rapporter dokumenterer at det fortsatt er store mangler med hensyn til kunnskap om barnekonvensjonen blant lærere

og elever. Studier peker på at ikke alle lærerstudenter sikres opplæring i barnekonvensjonen og barnerettighetsundervisning i sin grunnutdanning.²²¹ En av fire grunnskolelærerstudenter oppgir at de ikke har fått undervisning om barnekonvensjonen og 45,7% av de norske elevene sier at de vet veldig lite eller ingenting om barns rettigheter.²²²

ANBEFALING:

- Parten må styrke en systematisk opplæring om barns rettigheter i grunnskolelærerutdanningene og etterutdanning av lærere, både med hensyn til kunnskap og yrkesutøvelse med vekt på elevmedvirkning
- Parten bør gi barnekonvensjonen en sentral plass i læreplanenes generelle del og den bør være en del av den nasjonale læreplanen på alle trinn

E. FRITID, LEK OG KULTURELLE AKTIVITETER (ART. 31)

I Norge deltar ca. 85% av alle barn i organiserte aktiviteter.²²³ I 2016 lanserte Regjeringen 'Fritidserklæringen' som skal sikre at alle barn får mulighet til å delta på minst én fritidsaktivitet.²²⁴ Noen grupper, som for eksempel barn med nedsatt funksjonsevne, barn i isolerte trossamfunn, etniske minoritetsbarn og barn i lavinntektsfamilier deltar likevel mindre i fritidsaktiviteter og har mindre sosialt samvær.²²⁵ Årsakene er sammensatt, som fysisk tilgjengelighet, økonomi, menneskelige ressurser, undervurdering av evner, isolasjon m.m.²²⁶ Å ha kunnskap om barrierer for deltakelse uavhengig av gruppe er viktig for at alle barn og unge skal kunne delta i kultur- og fritidsaktiviteter. Videre må alle fritidsarenaer ha kompetente og trygge voksne, både ansatte og frivillige, og fritidstilbudenes kvalitet og tilgjengelighet bør ikke være avhengig av kommunenes ressurser.

ANBEFALING:

- Parten må sikre at planer og strategier for deltakelse på fritidsarenaer inneholder krav til inkludering av grupper som systematisk faller utenfor
- Parten må sikre at barn blir kjent med sin rett til deltakelse gjennom Fritidserklæringen og sikre midler til samarbeid mellom myndigheter, minoritetsgrupper og brukere for å gi god informasjon om barnets rett til fritid og kulturelle aktiviteter
- Parten bør dekke kostnader og/eller subsidiere egenandeler og assistanse for deltakelse i aktiviteter av det offentlige
- Parten bør sikre statlige retningslinjer og kvalitetsstandarder i det kommunale fritidstilbudet, og det anbefales å etablere et relevant utdanningstilbud for å styrke kompetansen hos voksne som arbeider med barn og ungdom i kultur- og fritidsaktiviteter

VIII: SPESIELLE BESKYTTELSESTILTAK

ART. 22, 30, 32, 33, 35, 36, 37 B-D, 38-40

A. BARN PÅ FLUKT (ART. 22)

Merknad 51, 52 – Statens rapport punkt 9A

Aldersundersøkelser for enslige mindreårige asylsøkere

Merknad 52d – Statens rapport 9A

Norsk aldersvurderingspraksis sikrer ikke rettighetene til barn som er alene på flukt. Medisinske aldersundersøkelser brukes oftere enn hva utlendingsloven tillater og FNs retningslinjer tilsier.²²⁷ Overforbruk av medisinske aldersundersøkelser er uheldig fordi usikre metoder kan bidra til at mindreårige asylsøkere feilaktig blir vurdert som overårige. Det legges for mye vekt på resultatet fra medisinske aldersundersøkelser når alder fastsettes, og det sikres ikke at det gjøres helhetlige vurderinger i tråd med FNs retningslinjer, med vektlegging av både fysisk og psykososial utvikling.²²⁸

ANBEFALING:

- Parten må sikre at aldersundersøkelser kun gjennomføres når det foreligger rimelig tvil om alder etter en konkret vurdering i den enkelte sak
- Parten må sikre at det gjennomføres et forskningsprosjekt for å utvikle en metode for psykososiale aldersundersøkelser som et tillegg til medisinske aldersundersøkelser
- Parten må sikre aldersundersøkelser med tverrfaglig tilnærming i samsvar med FNs retningslinjer, som omfatter både fysiske, utviklingsmessige, psykologiske, miljømessige og kulturelle faktorer

Avvikle midlertidig opphold for enslige mindreårige asylsøkere

Ordningen med å gi enslige mindreårige asylsøkere mellom 16 og 18 år midlertidig oppholdstillatelse gis til barn som i utgangspunktet ikke anses å ha et beskyttelsesbehov, men som mangler omsorgspersoner i hjemlandet. Barna får bare bli i landet fram til de er 18 år. Den midlertidige tillatelsen innebærer enorme belastninger for dem som omfattes.²²⁹ Bruken av midlertidige tillatelser øker, og ifølge tall fra UDI hadde 316 enslige mindreårige fått midlertidig opphold i 2016.²³⁰ Til sammenligning fikk totalt 15 enslige mindreårige midlertidig opphold i 2015.

ANBEFALING:

Parten må avskaffe ordningen med å gi midlertidig opphold til barn som har kommet alene på flukt til Norge

Tilbakekallelse av oppholdstillatelse til enslige mindreårige flyktninger

Høst 2016 har regjeringen instruert Utenriksdirektoratet om å tilbakekalle oppholdstillatelse dersom vilkårene for beskyttelse etter Utlendingsloven § 28 ikke fortsatt fylles ved søknad om permanent oppholdstillatelse.²³¹ Det betyr at også enslig mindreårig kan få oppholdstillatelsen kalt tilbake etter at de fyller 18 år dersom forholdene i hjemlandet har bedret seg, eller at søkeren i sin tid fikk beskyttelse som følge av en barnesensitiv vurdering. Instruksen kan bety at barn må leve enda flere år i en usikker tilværelse og at det vil ha negative konsekvenser for deres livskvalitet

ANBEFALING:

Parten må gjøre unntak ved å tilbakekalle oppholdstillatelsen når det kommer til enslige mindreårige som har fått opphold for fylt 18 år

Forsvarlig og likeverdig omsorgstilbud

Merknad 51, 52 e, f og g – Statens rapport 9A

Barn som kommer alene til Norge har krav på samme omsorg og beskyttelse som andre barn. Det er bredt dokumentert at situasjonen i dag ikke er tilstrekkelig for at enslige mindreårige mellom 15 og 18 år får den omsorgen, ivaretagelsen og rettsikkerheten de har behov for og rett på.²³² Barnevernet gis kun ansvaret for de som er under 15 år, mens de som er mellom 15 og 18 år bor på mottak som utlendingsmyndighetene har ansvar for. Forholdene på mottak for enslige mindreårige mellom 15 og 18 år er langt dårligere enn på omsorgssenter, som er regulert etter barnevernloven.²³³ Lav bemanning på mottakene gir begrenset mulighet for omsorg og oppfølging og fører til at flere er i en utsatt posisjon til utnyttelse i narkotikasal og rekruttering til rusmiljøer.²³⁴ Tross anbefalingene fra komiteen i 2010, har regjeringen høsten 2016 foreslått at omsorgstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere under 15 år heller ikke lenger skal reguleres i barnevernloven, men i en egen lov.²³⁵ Forslaget innebærer en betydelig svekking av omsorgstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere, sammenlignet med situasjonen for barn under barnevernets omsorg. Den foreslåtte loven fører til forskjellsbehandling av en gruppe barn i strid med ikke-diskrimineringsprinsippet og er i strid med alle faglige og forskningsbaserte anbefalinger, også den forskningen som staten selv har bestilt.²³⁶

ANBEFALING:

- Parten må sikre at barnevernet får ansvar for alle enslige mindreårige flyktninger under 18 år, omsorgstilbudet må reguleres i barnevernloven og det må sikres tilstrekkelig med ressurser til å følge opp barna
- Parten må redusere antall flyttinger og sikre større grad av kontinuitet i omsorgstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger
- Parten må sikre økt barnefaglig kompetanse gjennom hele mottakssystemet

Oppfølgingsarbeidet med enslige mindreårige flyktninger etter bosetting

Når enslige mindreårige har fått oppholdstillatelse er det opp til kommunene hvordan de ønsker å organisere og lovhjemle arbeidet med enslige mindreårige flyktninger. Barnevernloven inneholder ulike paragrafer som hjemler bo- og omsorgstilbud til denne gruppen.²³⁷ Ansvar kan legges til barneverntjenesten, men også til flyktningkontor, NAV eller andre tjenesteenheter. Dette bidrar til at det er store variasjoner mellom kommunene når det gjelder både tilgjengelige tiltak, kvaliteten på oppfølgingsarbeidet og tilsynet som føres.²³⁸ Videre gir barnevernloven anledning til å fatte vedtak om ettervern til barnet fyller 23 år, men forskning viser at de fleste kommuner kun tilbyr ettervern til de enslige mindreårige fyller 20 år.²³⁹

ANBEFALING:

- Parten må sikre et tydelig lovgrunnlag for bo- og omsorgstilbudet til enslige mindreårige flyktninger som bidrar til mindre variasjoner mellom kommunene i omsorgstilbudet etter bosetting
- Parten må sikre at enslige mindreårige får ettervern fram til de fyller 23 år

Forsvinninger fra mottak

Hvert år forsvinner flere titalls enslige mindreårige fra omsorgs- sentre og mottak.²⁴⁰ Det er lite kunnskap om hvor de som forsvinner oppholder seg, og mange frykter at de kan ha blitt trukket inn i kriminelle miljøer hvor de utnyttes i menneskehandel eller at de har blitt utsatt for kriminelle handlinger.²⁴¹ Mottakene har ikke ressurser til å følge opp mindreårige som forsvinner, og det er uenighet og uklarhet om hvilke instanser som har ansvaret for å ivareta og følge opp forsvinningene.²⁴² Økt bruk av midlertidige tillatelser kan medføre at flere mindreårige forsvinner fra mottak.²⁴³

ANBEFALING:

- Parten må overføre omsorgsansvaret for enslige mindreårige mellom 15 og 18 år til barnevernet for å forebygge at mindreårige forsvinner fra mottak
- Parten må styrke samarbeid og rutiner mellom de ulike etatene som har ansvaret for forebygging og oppfølging av mindreårige som forsvinner
- Parten må øke kunnskapen om hvorfor enslige mindreårige forsvinner, hvor de forsvinner, og hva økt tilstrømning av enslige mindreårige til Europa betyr for de mindreåriges sårbarhet og fare for utnytting i menneskehandel
- Parten må oppheve ordningen med midlertidig/tidsbegrenset opphold etter Utlendingsforskriften § 8-8

B. BARN SOM TILHØRER ETNISKE MINORITETSGRUPPER ELLER URFOLK (ART. 30)

Det følger av barnevernloven og fosterhjemsforskriften at det skal tas hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn ved plassering av barn i fosterfamilie og det skal alltid først vurderes om noen i barnets familie eller nære nettverk kan velges som fosterhjem.²⁴⁴ Samiske barn og barn fra nasjonale og etniske minoriteter blir likevel ofte plassert i norske fosterhjem. Kjennskap til eget språk og kultur blir ikke alltid sikret, og disse barna kan stå i fare for å miste sin identitet, sin tilknytning til sin religiøse og kulturelle bakgrunn og ofte til sin familie fordi barnet mister språket. Disse barna opplever store problemer med å finne tilhørighet i egen minoritet, samt manglende tilhørighet i det norske majoritets-samfunnet.²⁴⁵

ANBEFALING:

Parten bør sikre rutiner for at samiske barn og barn fra (nasjonale) minoriteter som er plassert utenfor sin familie og/eller kultur får ivaretatt sin kulturelle, religiøse og språklige identitet og får informasjon om sine rettigheter innen kultur, religion og språk

C. UTNYTTELSE AV BARN (ART. 35)

Merknad 53, 54 – Statens rapport 9D

Mindreårige utsatt for menneskehandel

Det har blitt igangsatt tiltak for å bedre situasjonen for barn som kan være utsatt for menneskehandel, og flere tiltak er foreslått.^{246 247} Allikevel gjenstår store utfordringer i arbeidet med å forebygge, avdekke og bekjempe handel med barn.²⁴⁸ Tilbudet som gis til barn som identifiseres som mulige ofre for menneskehandel er alt for fragmentert, og medfører at mange barn aldri får den oppfølging og støtte de har krav på.²⁴⁹ Det er vanskelig å kartlegge det eksakte omfanget av menneskehandel med barn i Norge.²⁵⁰ Mange mindreårige på flukt gjør situasjonen mer uoversiktlig, og forsterker sårbarheten og faren for utnytting.²⁵¹ Det er også behov for kunnskaper om nye former for menneskehandel med barn hvor internett har blitt en ny arena for utnytting.²⁵²

ANBEFALING:

- Parten må opprette en sentral enhet med ansvar for alle saker der mindreårige mistenkes å være utsatt for menneskehandel og tydeliggjøre ansvaret som de ulike instansene har for identifisering og oppfølging av disse barna
- Parten må øke kunnskapen hos førstelinjetjenesten (barnevern, politi og utlendingsmyndighetene) om hvordan mindreårige rekrutteres og utnyttes til menneskehandel
- Parten må sikre økt kunnskap om hvordan barn kan utnyttes i flere og ulike utnyttingsformer samtidig, og om nye former for utnytting av barn i menneskehandel

D. BARN SOM HAR VÆRT OFFER FOR ELLER VITNER TIL KRIMINALITET

Merknad 56, 59 – Statens rapport 9E

Barnehusene

Et av de viktigste tiltakene i Norge for å sikre bedre oppfølging av barn som har vært utsatt for eller har vært vitne til vold og overgrep er barnehusene. Barnehusene gir barn et helhetlig tilbud som omfatter både tilrettelagt avhør, medisinsk undersøkelse, korttidsterapi, oppfølging og behandling på samme sted.²⁵³ Dessverre har fokus på avhør gått ut over ressurser til de andre viktige tiltakene, som medisinsk undersøkelse og oppfølging av barna.²⁵⁴

Bruk av barnehusene har i 2015 blitt obligatorisk for barn og unge under 16 år. 16- og 17-åringer får kun i noen unntakstilfeller tilbud om avhør på barnehusene slik at mange unge over 15 år ikke får det helhetlige tilbudet de kan ha behov for.²⁵⁵ Dessuten fører det til ulik praksis i politidistriktene og hos barnehusene. Videre er det ulik praksis om barnehusene har et tilbud til unge overgripere. Barnehusene er ikke pålagt å ta imot disse barna. Deres etterforskning av saken, som kan belyse de faktiske forholdene og motivene for handlingen, kan imidlertid gi et godt grunnlag for å igangsette forebyggende tiltak.

ANBEFALING:

- Parten må sikre det helhetlige tilbudet ved barnehusene gjennom øremerkede ekstra ressurser til dette formålet
- Parten må sikre at også unge mellom 16 og 18 år som er utsatt for eller vært vitne til vold og overgrep skal ha rett til tilgang til barnehusene
- Parten må sikre at barns rettssikkerhet ivaretas på lik måte over hele landet ved å sørge for at politi og andre offentlige instanser har lik praksis for anmeldelse og oppfølging av saker som omhandler barn
- Parten bør gi barnehusene et mandat slik at unge overgripere skal få en plass i barnehusene supplert med de nødvendige ressursene for å sikre et godt opplegg

E. IDØMMELSE AV STRAFF MV. (ART. 37A)

Merknad 58 a og f – Statens rapport 9F

Mindreårige asylsøkere og alternativ straffegjennomføring

Straffereaksjonen 'ungdomsstraff' er vedtatt som alternativ straffegjennomføring.²⁵⁶ For å ha tilgang til dette må barnet ha bostedsadresse i Norge. Mindreårige asylsøkere faller utenfor denne alternative reaksjonsformen. Fengsel som siste utvei gjelder også for denne gruppen barn.

ANBEFALING:

Parten må sikre at også mindreårige asylsøkere skal ha rett til tilgang på alternative straffegjennomføringsformer

Forvaring

I januar 2017 har Norge for første gang idømt en mindreårig forvaring.²⁵⁷ Forvaring er en strafferettslig særreaksjon som ble innført i det norske rettssystemet i 2001. Lovbrytere som av retten ansees for tilregnelige, kan bli dømt til forvaring dersom det er stor fare for at lovbryteren kan komme til å gjenta forbrytelsen eller blir regnet for å være en fare for samfunnet. Mindreårige over den kriminelle lavalder kan imidlertid bare idømmes forvaring der det foreligger «helt ekstraordinære omstendigheter».^{258 259} Ved idømmelse av forvaringsstraff fastsettes det en tidsramme og en minstetid, i dette tilfelle 9 år med en minstetid på 6 år. Forvaringsfangen kan ikke løslates før utløpet av minstetiden, og forvaringsdommen kan forlenges med inntil 5 år av gangen etter utløpet av tidsrammen.²⁶⁰ Forvaring kan dermed bety en livstidsdom, da det ikke er noen øvre grense for en slik doms varighet. Forvaring gjennomføres i egne forvaringsanstalter med høyt sikkerhetsnivå. I prinsippet kan forvaringsdømte overføres til vanlig fengsel, men det er i dag ingen særlig tilrettelagte forvaringsanstalter med lavere sikkerhetsnivå. Forvaring kan ikke gjennomføres utenfor fengsel.²⁶¹

ANBEFALING:

- Parten anbefales å vurdere om forvaring er en riktig straffereaksjon for mindreårige som har begått lovbrudd og om denne straffereaksjon er i samsvar med barnekonvensjonen artikkel 37a.
- Parten anbefales å gjennomgå reglene om gjennomføring av forvaringsdommer mot barn og å kritisk vurdere de institusjonene som er tilgjengelige for gjennomføringen av slike dommer. Det bør særlig vurderes om det legges til rette for den nødvendige fleksibilitet og behandling med sikte på rehabilitering og reintegrering, i samsvar med bestemmelsene i barnekonvensjonen og generell kommentar nr. 10 om rettigheter til barn som er i konflikt med loven²⁶²
- Parten anbefales å vurdere om det finnes alternativer for forvaring, innenfor eller utenfor forvaringsordninger, når det gjelder mindreårige som har begått lovbrudd

F. BARN I FENGSEL (ART. 37 B OG D)

Merknad 7, 58 – Statens rapport 9G

Bruk av arrest og varetekt overfor barn

Den kriminelle lavalder i Norge er 15 år. Antall barn i norske fengsler er over de siste årene redusert både når det gjelder arrest, varetekt og soning. I løpet av 2013 var det registrert 28 nyinnsettelse til varetekt og soning i norske fengsler av personer i aldersgruppen 15-18 år. Alle disse var varetektsfengslinger.²⁶³ Antall nyinnsettelse i 2014 var 27, hvorav én var nyinnsettelse på dom. I tillegg til varetektsfengsling og soning av dom, kommer barn som pågripes og settes i politi-arrest før overføring til barneverntjenesten eller til varetekt. Det var 631 barn i politi-arrest i 2014, og 482 barn i politi-arrest i 2015.^{264 265} Med unntak av to nye ungdomsenheter som skal benyttes til varetekt og soning for innsatte under 18 år, holdes ikke mindreårige adskilt fra voksne, hverken ved arrest, varetekt eller soning. Statens reservasjon mot konvensjonen

om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 10 nr. 2 og 3 er ikke endret.^{266 267}

ANBEFALING:

- Parten må sikre at mindreårige skal holdes adskilt fra voksne innsatte ved arrest, varetekt og soning
- Parten må fjerne reservasjon mot SP artikkel 10 nr. 2 og 3

Fengsling av barn i forbindelse med tvangsretur

Norsk lovverk og praksis bryter med barnekonvensjonen når barn fengsles sammen med sin familie i forbindelse med utlendingskontroll. Som regel anses fengslingen nødvendig fordi det er risiko for at foreldrene vil unndra seg retur. I 2014 ble 330 barn fengslet. Mange av barna pågripes på natten.²⁶⁸ Assistert retur utgjorde 73 prosent av alle returer, inkludert tvangsretur, av medfølgende barn i 2013. Denne andelen falt til 49 prosent i 2014.²⁶⁹

ANBEFALING:

- Parten må forby fengsling av barn i forbindelse med utlendingskontroll. Som et minimum bør det settes en kort maksgrense for hvor lenge barn kan fengsles i påvente av tvangsretur fra Norge
- Parten må, så lenge fengsling av barn er tillatt, regulere dette direkte i utlendingsloven, i tråd med legalitetsprinsippet
- Parten må i størst mulig grad begrense internering av barn og barnefamilier, utrede nye alternativer til internering og i større grad støtte veiledning og frivillig retur

SLUTTNOTER

- 1) Supplerende rapport til Norges femte og sjette rapport til FNs komite for barnets rettigheter 2017 kan lastes ned her: <http://forumforbarnekonvensjonen.no/rapportering/relevante%20linker.html>
- 2) Sovig (2009), *Barnets rettigheter på barnets premisser* - utfordringer i møtet mellom FNs barnekonvensjon og norsk rett: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnets-rettigheter/utredning_sovig_end_versj.pdf
- 3) Barnevernloven §§ 1-1 og 3-1 andre ledd.
- 4) NOU 2000: 12 *Barnevernet i Norge* – Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer: <https://www.regjeringen.no/contentassets/051e391fbb3d4ef2be97a4478dd62e86/no/pdfa/nou200020000012000dddpdfs.pdf>; St.meld. nr. 40 (2001-2002) om barne- og ungdomsvernet: <https://www.regjeringen.no/contentassets/0a685a98cda24c5f83207c4be6d1b665/no/pdfa/stm200120020040000dddpdfs.pdf>; NOU 2009: 22 *Det du gjør, gjør det helt* – Bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge: <https://www.regjeringen.no/contentassets/a0ba82b642e343b890b94b-7314b0a4e4/no/pdfs/nou200920090022000dddpdfs.pdf>; NOU 2012: 5 *Bedre beskyttelse av barns utvikling*: <https://www.regjeringen.no/contentassets/e212cdbe211d4e699983049c3070870e/no/pdfs/nou201220120005000dddpdfs.pdf>; Prop. 106 L (2012-2013) om endringer i barnevernloven: <https://www.regjeringen.no/contentassets/7d0ea1b89cc54939b17e69a20d5f7b48/no/pdfs/prp201220130106000dddpdfs.pdf>; Dok 8:31 S (2014) Representantforslag om å gjøre barnevernloven til en rettighetslov: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2014-2015/dok8-201415-031/>; Innst. 197 S (2014-2015), <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2014-2015/inns-201415-197.pdf>
- 5) NOU 2016: 16 *Ny barnevernslov* – Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse: <https://www.regjeringen.no/contentassets/53164b1e-70954231b2a09d3fdec1888b/no/pdfs/nou201620160016000dddpdfs.pdf>
- 6) Meld. St. 39 (2015-2016) – *Individklageordningene til FNs konvensjoner om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, barnets rettigheter og rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne*: <https://www.regjeringen.no/contentassets/386decab599c4043a2080df8e1de6496/no/pdfs/stm201520160039000dddpdfs.pdf>; Innst. 161 S (2016-2017) - Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om individklageordningene til FNs konvensjoner om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, barnets rettigheter og rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2016-2017/inns-201617-161s.pdf>
- Se for Stortingets behandling: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2016-2017/refs-201617-01-31?m=4>
- 7) <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/bld/Nyheter-og-presse-meldinger/Nyheter/2013/sjumilsteget.html?id=723716>
- 8) *The Rights of the Child in Norway* - Norway's fifth and sixth periodic reports to the UN Committee on the Rights of the Child (2016), 1a s. 3.
- 9) Rapport til BLD fra arbeidsgruppen for implementering av barnekonvensjonen i fylkesmannsembetene (2015): <https://www.fylkesmannen.no/PageFiles/802491/BLD-rapport.pdf>
- 10) Avsluttende merknader fra FNs barnekomité 2000, 2005, 2010.
- 11) Vedlegg til brev av 1. juli 2005 til FNs barnekomité: https://www.regjeringen.no/contentassets/05da1751d6e040199f5e293277d49fa1/tredje_rapport_fn_barnekonvensjon.pdf; Norges fjerde rapport til FNs barnekomité (2010), side 22: <https://www.regjeringen.no/contentassets/0fd2eb1efd-3940409d7e036eabc63da8/q-1173binmat.pdf>
- 12) Se blant andre: Oppedal (2013) i: *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, s. 248 og Sovig (2009), *Barnets rettigheter på barnets premisser*, s. 87 flg.
- 13) Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet (2013), side 6: <https://www.regjeringen.no/contentassets/a93b067d9b-604c5a82bd3b5590096f74/plattform.pdf>
- 14) Forslag til endringer i barnevernloven: kvalitets og strukturreform (2016): <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forslag-til-endringer-i-barnevernloven-kvalitets-og-strukturreform/id2480238/>
- 15) Ibid.
- 16) Se FNs barnekomité avsluttende merknader til Norge 2005 og 2010.
- 17) Day of General Discussion on Resources for the Rights of the Child (2007), para 23 flg.
- 18) *The Rights of the Child in Norway* – Norway's fifth and sixth periodic reports to the UN Committee on the Rights of the Child (2016), 1a d) Budget, s. 4.
- 19) <https://www.unicef.no/nyheter/15330/store-forskjeller-barn-i-kommunene>
- 20) <https://www.regjeringen.no/contentassets/261f255d028b42cab91ad099ee3f99fc/en-gb/pdfs/stm201420150010000engpdfs.pdf>
- 21) *The Rights of the Child in Norway* – Norway's fifth and sixth periodic reports to the UN Committee on the Rights of the Child (2016), 1f Ombudsman for Children, s. 5.
- 22) Høringsnotat om forslag til endringer i opplæringsloven og friskoleloven (nytt kapittel om skolemiljø) <https://www.regjeringen.no/contentassets/5b19bede3b07465890b3c0f5de0f00e9/horingsnotat-endringer-i-opplaringsloven-nytt-kapittel-om-skolemiljo.pdf>
- 23) Øverlien & Moen (NKVTS-rapport 3/2016), "Takk for at du spør!" En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere: https://www.nkvts.no/content/uploads/2016/02/Rapport_NKVTS_3_2016_nett.pdf
- 24) <https://www.unicef.no/nyheter/12303/norge-gir-ikke-barna-kunnskap-om-rettigheter>
- 25) *Hvordan står det til med barns rettigheter i Norge?* Publikasjon, tilgjengelig på <http://www.reddbarna.no/nyheter/hjelper-barn-aa-forstaa>
- 26) Prop. 1S (2012-2013) fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, punkt 1.5.
- 27) Brev og e-post fra Forum for Barnekonvensjonen til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, datert 13.09.2013, 16.12.2013, 3.2.2014, 23.4.2014.
- 28) General Comment No. 16 (2013) on State obligations regarding the impact of the business sector on children's rights.
- 29) https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/naringsliv/ud_naeringsliv_og_menneske_uu-versjon2.pdf

- 30) Forslag til ny felles diskrimineringslov (2015): <https://www.regjeringen.no/contentassets/5342e1dd1467426a98d4b02b7a4a79ca/horingsnotat.pdf>
- 31) Arbeidsmiljøloven § 13-1.
- 32) <https://www.regjeringen.no/contentassets/7378a753b77d4b3b8a50151b5b3d35bb/aldersutredning.pdf>
- 33) Høringsnotat om forslag til felles likestillings- og diskrimineringslov: <https://www.regjeringen.no/contentassets/5342e1dd1467426a98d4b02b7a4a79ca/horingsnotat.pdf>
- 34) Høringsnotat om forslag om effektivisering av håndhevingen på diskrimineringsområdet: <https://www.regjeringen.no/contentassets/14d-d1daa159348c88de5dbe043feb0a4/horingsnotat.pdf>
- 35) Marie Louise Seeberg (NOVA Rapport 8/11), *Kunnskapsstatus* (1990-2010). Forskning om etnisk diskriminering av barn og unge: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2011/Kunnskapsstatus-1990-2010.-Forskning-om-etnisk-diskriminering-av-barn-og-unge>
- 36) Midtbøen og Lidén (Bufdir 2015), *Kunnskapsoppsummering om likestilling og diskriminering knyttet til etnisk opprinnelse og livssyn*: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2011/Kunnskapsstatus-1990-2010.-Forskning-om-etnisk-diskriminering-av-barn-og-unge>; Midtbøen og Lidén (Institutt for samfunnsforskning (2015), *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandre*. En kunnskapsgjennomgang: <http://samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2015/2015-001>
- 37) Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009- 2012: http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Planer/2009/hpl_etnisk_diskriminering.pdf
- 38) Tronstad m.fl. (NIBR-rapport 2013:11): *Evalueringsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering*.
- 39) Oppholdsstatus blir ikke nevnt som diskrimineringsgrunnlag i barnekonvensjonen, men faller inn under 'annen stilling', se generell kommentar nr. 6 (2005) avsnitt 18 og barnekomiteens merknader til Norge i 2000.
- 40) Forskrift om rett til helse- og omsorgstjenester til personer uten fast opphold § 4: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-12-16-1255>
- 41) <http://legeforeningen.no/Arbeidsliv-og-jus/Legens-ansvar/Lege-og-pasient/Rett-til-helsehjelp/Rett-til-helsehjelp-for-personer-uten-lovlig-opphold/>
- 42) Tøssebro og Wendelborg (2014), *Oppvekst med funksjonshemming*: www.gyldendal.no/Faglitteratur/Helse-og-sosialfag/Vernepleie/Oppvekst-med-funksjonshemming; Kittelsaa, Wik og Tøssebro (2014). *Levekår for personer med nedsatt funksjonsevne*: <https://samforsk.no/Publikasjoner/Levek%C3%A5r%20for%20personer%20med%20nedsatt%20funksjonsevne%20-%20Fellestrekk%20og%20variasjon%20WEB.pdf>; Finnvold (NOVA 2013), *Langt igjen? Levekår og sosial inkludering hos menneske med fysiske funksjonsnedsettelser*; NOU 2016:17 *På lik linje - Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*: <https://www.regjeringen.no/contentassets/b0baf226586543ada7c530b4482678b8/no/pdfs/nou201620160017000dddpdfs.pdf>;
- 43) Sandberg (2014), 'Barnekonvensjonens vern mot sammensatt diskriminering', i: *Like rettigheter – ulike liv – Rettslig kompleksitet i kvinnebarne-, og innvandrerperspektiv*.
- 44) Eksempler på aktuelle lover: <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-61> <https://lovdata.no/lov/2011-06-24-30> <https://lovdata.no/lov/1999-07-02-63>. For en utførlig fremstilling av sentral norsk lovgivning som bygger på prinsippet om barnets beste, se Haugli (2016), *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 3. utgave, s. 64-68.
- 45) General Comment no. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1).
- 46) Høyesterettsdom av 18. desember 2015, HR-2015-02524-P (sak nr. 2015/203).
- 47) HR-2015-02524-P (sak nr. 2015/203), avsnitt 153, 192.
- 48) Bekken (2013), *The role of objects in understanding children's participation in paediatric rehabilitation*, Scandinavian Journal of Disability Research. Studien er en del av et tverrfaglig forskningsprosjekt 'Snakk med oss', som retter fokus mot barns deltakelse i hverdagsliv og i profesjonell praksis knyttet til barnevern, skole og habilitering; Asbjørnslett, Engelsrud og Helseth (2014), *Inclusion and participation in everyday school life: experiences of children with physical (dis)abilities*, International journal of inclusive education, Vol. 19, Issue 2 (2015). 39 Norske barn med nedsatt funksjonsevne ble intervjuet om deres erfaringer med egen skolehverdag. De fortalte at de sjelden fikk muligheten til å delta i formelle møter hvor de kunne påvirke egen undervisning eller individuell støtte.
- 49) <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NIBR/Publikasjoner/Publikasjoner-norsk/Kommunal-organisering-2012.-Redegjorelse-for-Kommunal-og-regionaldepartementets-organisasjonsdatabase>
- 50) Knudtzon og Tjerbo (NIBR-rapport 2009:34), *De unge stemmene, innflytelsesorgan for barn og unge i kommuner og fylker*; Sletterød, Carlsson, Kleven, og Sivertsen (Trøndelag Forskning og Utvikling rapport 2014:8), *Ungdom og medvirkning i planlegging og lokalt utviklingsarbeid. Å slippe til og slippe løs er to sider av samme sak*.
- 51) NOU 2011:20 *Ungdom, makt og medvirkning* <https://www.regjeringen.no/contentassets/e68e3849077544e0a23f060916e2e3f2/no/pdfs/nou201120110020000dddpdfs.pdf>;
- 52) Ibid. Se også Frøyland (2011), *Ungdom i lokalpolitikken*, som er vedlegg til utredningen, for flere perspektiver på hvordan ungdom selv opplever medvirkning i skole, lokalpolitikk og sivilsamfunn.
- 53) Stang og Lidén (NOVA-rapport 2014), *Barn i asylsaker* - Evaluerings og kartlegging av hvordan barns situasjon blir belyst i Utlendingsnemndas saksbehandling, herunder høring av barn: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2014/Barn-i-asylsaker>
- 54) Utlendingsloven § 81 jf. Utlendingsforskriften § 17-3.
- 55) Stang og Lidén (NOVA-rapport 2014), *Barn i asylsaker*; UNEs websider: <http://www.une.no/no/Aktuelt/Redegjorelser/Horing-av-barn-i-asylsaker/>
- 56) Ibid.
- 57) https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Familie_omsorg_og_relasjoner/Barn_og_samlivsbrudd/
- 58) Forskrift om meklings etter ekteskapsloven og barneloven § jf. barneloven § 31.
- 59) http://www.statsbudsjettet.no/upload/Statsbudsjett_2017/dokumenter/pdf/bld.pdf (s. 41).
- 60) Barneombudets fagrapport (2013), *Helse på barns premisser*: http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2014/03/Helse_p%C3%A5_barns_premisser.pdf
- 61) Meld. St. 11 (2016-2019), Nasjonal helse- og sykehusplan: <https://www.regjeringen.no/contentassets/7b6ad7e0ef1a403d97958bcb34478609/no/pdfs/stm201520160011000dddpdfs.pdf>
- 62) Lov om endring av juridisk kjønn § 4.

- 63) Instruks om tolkning av statsborgerloven - gjeldende rett for statsløse søkere som er født i Norge, G-08/2016: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/instruks-om-tolkning-av-statsborgerloven----gjeldende-rett-for-statslose-sokere-som-er-fodt-i-norge/id2518182/?utm_source=www.regjeringen.no&utm_medium=email&utm_campaign=Rundskriv-28.10.2016
- 64) Sandberg, K. (2016), 'The Rights of LGBTI children under the Convention on the Rights of the Child'; Thorsnes, I. (2016), 'Rettane til LHB-TI-barn i Noreg': <http://senterforlikestilling.org/wp-content/uploads/2016/03/Redd-Barna-rapport-om-LHB-TI-barn-og-deres-rettigheter-i-lys-av-barnekonv....pdf>
- 65) Thorsnes (2016), 'Rettane til LHB-TI-barn i Noreg'.
- 66) Innlegg av Phd. Katrina Roen under «Symposium om kroppslig variasjon» i regi av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Helsedirektoratet og Likestillings- og diskrimineringsombudet, Oslo, 31.10.16.
- 67) Brev til Helse- og omsorgsdepartementet fra Helse Vest og OUS datert 12.09.16 "Behandling av barn med DSD – svar fra Helse Vest": <https://www.oep.no/search/result.html?searchText=Behandling+av+barn+med+DSD+&searchType=simple&contentSupplier=86&period=month-Year&month=8&year=2016&Search=S%C3%B8k+i+journaler>; Referat fra Familiekurs om medfødt binyrebarksvikt (CAH) på Frambu 26.-30.11.2012: http://www.sjeldnediagnoser.no/docs/PDF/Kursreferater/Referat%20fra%20%20kurs%20om%20CAH_nov.2012.pdf
- 68) Redd Barna-rapport (2005), 'Til tross for tro': http://www.hjelpekilden.no/uploads/1/3/1/6/13166795/p_tross_av_tro_1.pdf; NOU 2013:1 'Det livssyns åpne samfunn – en helhetlig tros- og livssyns politikk': <https://www.regjeringen.no/contentassets/eecd71cd8f2a4d8aabd5a7742e96b4d/no/pdfs/nou201320130001000dddpdfs.pdf>; https://www.nrk.no/norge/kristen-skole-fjerner-sider-om-pubertet_-det-er-sensurering-1.13162063
- 69) FNs menneskerettighetskomité i 2004 (CCRP/C/82/D/1155/2003) og Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) i 2007: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81356>
- 70) Læreplan i KRLE fra 1.8.2015: <http://www.udir.no/kl06/RLE1-02/Hele/Formaal>
- 71) Redd Barna-rapport (2005), 'Til tross for tro'; NOU 2013:1 'Det livssyns åpne samfunn – en helhetlig tros- og livssyns politikk'.
- 72) Øverlien og Moen (NKVTS 2016), 'Takk for at du spør!' – En oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og forskolelærere.: https://www.nkvts.no/content/uploads/2016/02/Rapport_NKVTS_3_2016_net.pdf; Reidun Dybsland (2007), 'Fra bekymring til handling', UiB.
- 73) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-f-05-16-endering-i-rammeplaner-for-larerutdanninger/id2484856/>
- 74) Thoresen og Hjemdal (red.) (2014), *Vold og voldtekt i Norge* - En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv: https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf
- 75) https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Undersokelser/
- 76) Kripos rapport (2016), *Overgrep mot barn under 14 år*: https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/kripos/Vedlegg_3798.pdf; Mossige og Stefansen (NOVA 2016), *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015*; Holt, mfl. (NKVTS 2016), Behandlingstilbudet til barn som er utsatt for og som utøver vold og seksuelle overgrep: https://www.nkvts.no/content/uploads/2016/06/Rapport_6_2016_Nett.pdf
- 77) Ibid.
- 78) Ibid.
- 79) Ibid.
- 80) Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir 2016): *Gjennomgang av tilbudet til barn på krisesentre*.
- 81) Bakketeig m/fl. (NOVA 2014): *Krisesentertilbudet i kommunene – evaluering av kommunenes implementering av krisesenterloven*.
- 82) Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (2016), *Rapportering fra krisesentertilbudene 2015*: https://www.bufdir.no/Global/Rapportering_fra_krisesentertilbudene_2015.pdf
- 83) Bufdir utarbeider i 2016/2017 en faglig veileder med anbefalinger for innhold og kvalitet i krisesentertilbudet på bakgrunn av at det er stor variasjon i krisesentertilbudet.
- 84) Eriksen, Hansen, Javo og Schei (2015), *Emotional, physical and sexual violence among Sami and non-Sami populations in Norway*. The SANMI-NOR questionnaire study: <http://sjp.sagepub.com/content/early/2015/05/12/1403494815585936.abstract>
- 85) Ibid.
- 86) https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Rettssikkerhet/#heading7600
- 87) Grøvdal (NKVTS 2013), *Mellom frihet og beskyttelse*. Vold og seksuelle overgrep mot mennesker med psykisk utviklingshemming – en kunnskapsoversikt; Leeb, Bitsko, Merrick & Armour (2012), *Does Childhood Disability Increase Risk for Child Abuse and Neglect?* Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities, 5:1, 4-31; Wissink, van Vught, Moonen, Stams & Hendriks (2015), *Sexual abuse involving children with an intellectual disability (ID): a narrative review*. Research in Developmental Disabilities 36, 20-35.
- 88) https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Rettssikkerhet/#heading7600
- 89) Gundersen, Madsen, Winsvold (NOVA 2014), *Tjenestetilbudet til voldsutsatte personer med nedsatt funksjonsevne*: <http://www.hioa.no/Om-Hioa/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2014/Tjenestetilbudet-til-voldsutsatte-personer-med-nedsatt-funksjonsevne>
- 90) Ellen Norbakken (2012), 'Når ord mangler' - om seksuelle overgrep i det luthersk-læstadianske miljøet: <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/98092/Masteroppgave%20i%20diakoni%20vår%202012%20Ellen%20Heidi%20Norbakken.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 91) <https://www.scribd.com/document/298902963/Child-Sexual-Abuse-and-the-Jehovah-s-Witnesses-Australian-Royal-Commission>; <http://www.bbc.com/news/world-australia-33673240>; <http://www.aftenposten.no/norge/Tysfjord-overgrepene-Menigheten-mener-de-ikke-har-bidrag-til-a-legge-lokk-pa-overgrep-398799b.html>; <https://www.nrk.no/nordland/etterforsker-incest-i-guds-menighet-1.92161>; <http://www.an.no/nyheter/skulle-domme-med-guds-hjelp/s1-33-1277560>; Ellen Norbakken (2012), 'Når ord mangler' - om seksuelle overgrep i det luthersk-læstadianske miljøet.
- 92) Skoglund, Sveinall, Paulsen og Lien (NKVTS Rapport 3/2008), *Religiose grupper og bruddprosesser* Kunnskapstatus, erfaringer og hjelpebehov: <https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/religiosegrupper2.pdf>
- 93) Rapport av Ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS Vest, 2011): http://www.hjelpekilden.no/uploads/1/3/1/6/13166795/439223411_religise_bruddprosesser_rapport_1.pdf
- 94) RVTS Vest (2011), *Religiose grupper og bruddprosesser – Kompetansetiltak og veiledning*: http://www.hjelpekilden.no/uploads/1/3/1/6/13166795/439223411_religise_bruddprosesser_rapport_1.pdf

- 95) Berggrav (Redd Barna 2015), *Hvis du ikke spør, klarer jeg ikke å fortelle* - Utfordringer ved avdekking av seksuelle overgrep mot barn i minoritetsfamilier: <https://www.reddbarna.no/nyheter/hvis-du-ikke-spoer>
- 96) Lidén og Holst Salvesen (Institutt for Samfunnsforskning 2016), *De sa du må* - mindreåriges erfaringer med menneskehandel: <http://www.samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2016/2016-09>
- 97) Lauritsen og Berg (1999), *Mellom håp og lengsel* – Å leve i asylmottak; Brekke (2004), *While we are waiting*: <http://www.temaasyl.se/Documents/Forskning/NTG/While%20we%20are%20waiting.pdf>; Berg og Sveaass mfl. (2005), *Psykisk helse for beboere i statlig mottak for asylsøkere*.
- 98) Ibid.
- 99) Paulsen, Michelsen, Brochmann (NTNU Samfunnsforskning 2015), *Barnevernets arbeid med barn i asylsøkerfasen*: <https://samforsk.no/Sider/Publikasjoner/Barnevernets-arbeid-med-barn-i-asyls%C3%B8kerfasen.aspx>
- 100) Moseng (NOVA 2007): *Vold mot lesbiske og homofile tenåringer* – En representativ undersøkelse av omfang, risiko og beskyttelse – Ung i Oslo 2006.
- 101) Thorsnes (Redd Barna 2016), *Rettane til LHBTI-barn i Noreg*; Anderssen, Malterud m.fl. (UNI Helse 2013): *Seksuell orientering og levekår*; van der Ros (2013), *Alskens folk: levevilkår, livssituasjon og livskvalitet for personer med kjønnsidentitetstematikk*.
- 102) Ibid.
- 103) Forslag om lovregulering av rituell omskjæring mot gutter (Helse- og omsorgsdepartement 2011): <https://www.regjeringen.no/contentassets/c0822b4daed6418988f2daace1e09d6d/hoeringsnotat.pdf>; NOU 2013:1 'Det livssyns åpne samfunn – en helhetlig tros- og livssynspolitik'.
104) Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013-2016): https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/BLD/Handlingsplaner/Handlingsplan_2013_web_enkeltider.pdf; Handlingsplaner mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2012): <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/BLD/Tvangsekteskap/handlingsplan.pdf>; *Et liv uten vold* - Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/et-liv-uten-vold/id733697/>
- 105) Istanbulkonvensjonen 2011: <http://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/basic-texts>
- 106) Et aktuelt eksempel er den nye opptrappingsplanen mot vold og overgrep: <https://www.regjeringen.no/contentassets/f53d8d6717d84613b9f0fc87deab516f/no/pdfs/prp201620170012000dddpdfs.pdf>, som eksplisitt avgrenses mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, fordi disse temaene behandles i en egen handlingsplan.
- 107) For eksempel bør det i større grad trekkes paralleller mellom de alvorlige begrensningene som kan prege barns oppvekst i noen lukkede trossamfunn i majoritetsbefolkningen og noen etniske minoritetsgrupper.
- 108) <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Beslutninger/Lovvedtak/2015-2016/vedtak-201516-020/>
- 109) Straffeloven § 253 og § 262 annet ledd.
- 110) Kripes-rapport (2016): Seksuelle overgrep mot barn under 14 år: https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/kripes/Vedlegg_3798.pdf
- 111) Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017) - *En god barndom varer livet ut*: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Tiltaksplan-for-a-bekjempe-vold-og-seksuelle-overgrep-mot-barn-og-ungdom-2014-2017/id2344450/>
- 112) Opptrappingsplan mot vold og seksuelle overgrep mot barn (2016): <https://www.regjeringen.no/contentassets/f53d8d6717d84613b9f0fc87deab516f/no/pdfs/prp201620170012000dddpdfs.pdf>
- 113) Se merknad 56 om barnehusene punkt 9E.
- 114) Barneombudets rapport (2014), *Helse på barns premisser*, del 5: http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2014/03/Helse_på_barns_premisser.pdf
- 115) <http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/5905/2012%20nr.3%20Overgrepsmottak%20-%20beredskap%202011%20Rapportserie.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 116) <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/dognbemannet-barnevernvakt/id748217/>; Barnevernvakten dekningskart <http://barnevernvakten.no/file/bvv-dekningskart.pdf>
- 117) *En god barndom varer livet ut* – Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017): https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/foa/bld_overgrep_web.pdf
- 118) Knag Fylkesnes, Iversen, Bjørknes og Nygren (2011), *Frykten for barnevernet* - En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger; Paulsen og Berg (2014), *Myter eller realiteter? Møter mellom innvandrere og barnevernet* – Kunnskapsstatus: <https://samforsk.no/Sider/Publikasjoner/Møter-mellom-innvandrere-og-barnevernet.aspx>
- 119) Sigurdson (2011), *Plassering av barn i barnebolig – krenkelse av barns menneskerettigheter?* FAB 2011-3, <http://www.bufdir.no/Bibliotek/RettsdataStartPage/Rettsdata/?grid=gFAB2011z2D3z5FSIGURDSEN>; Saatvedt (2014), *Om barnets stilling i saker om avlastningsbolig og barnebolig for barn med nedsatt funksjonsevne*. Masteroppgave i rettsvitenskap ved juridisk fakultet UiO.
- 120) Nordlandsforskning - NF-arbeidsnotat nr. 1003/2007 *Barnebolig - beste eller nest beste alternativ?*
- 121) Sigurdson (2011), *Plassering av barn i barnebolig – krenkelse av barns menneskerettigheter?* Saatvedt (2014), *Om barnets stilling i saker om avlastningsbolig og barnebolig for barn med nedsatt funksjonsevne*.
- 122) Barnevernloven § 1-2, barnevernlovens virkeområder, som også gjelder når barnets vanlige bosted ikke lar seg fastsette.
- 123) <http://www.bymisjon.no/Virksomheter/Helsesenteret-for-papirlose-migranter/English/>
- 124) Utlendingsforskrift § 14-2.
- 125) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/g-072016---ikrafttredelse-av-ending-i-utlendingsforskriften--14-2-forste-ledd-om-varigheten-av-innreiseforbudet/id2501753/>
http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2010-024/#_Toc431296801
- 126) <https://www.sivilombudsmannen.no/uttalelser/utlendingsdirektoratets-behandling-av-saker-om-familieinnvandring-saksbehandlingstid-mv-article4403-114.html>
- 127) Norway's fifth and sixth periodic reports to the UN Committee on the Rights of the Child (2016), *The Rights of the Child in Norway*, p. 21.
- 128) Kostra tall fra SSBs statistikkbank, tabell: 04688: H. Barnevern - grunnlagsdata (K): <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/Define.aspx?subjectcode=&ProductId=&MainTable=Kostra3KHBarneve&nvl=&PLanguage=0&nyTmpVar=true&CMSSubjectArea=sosiale-forhold-og-kriminalitet&KortNavnWeb=barneverng&StatVariant=&checked=true>
- 129) Ibid, tabell: 04907: H. Barnevern - nøkkeltall (K)
- 130) For eksempel er forsvarlighetskravet, barns rett til medvirkning og barneverntjenesten mulighet til å pålegge foreldre hjelpetiltak tilføyd.
- 131) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forslag-til-endringer-i-barnevernloven-kvalitets-og-strukturreform/id2480238/>

- 132) https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/
- 133) https://www.bufdir.no/en/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/Barn_og_unge_plassert_utenfor_hjemmet/Akuttplasseringer/Plasseringsvedtak/
- 134) Barnevernloven § 4-6 annet ledd.
- 135) Rapport fra helsetilsynet 1/2015, '*Bare en ekstra tallerken på bordet?*' - Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2013 og 2014 med kommunenes arbeid med oppfølging av barn som bor i fosterhjem: https://www.helsetilsynet.no/upload/Publikasjoner/rapporter2015/helsetilsynetrappor1_2015.pdf. I et flertall av kommunene ble det funnet svikt i barneverntjenestens besøk i fosterhjemmet, barnets rett til medvirkning, nødvendig råd og veiledning til fosterforeldre, barnevernfaglige vurderinger og dokumentasjon m.m.
- 136) Meld. St. 17 (2015–2016) *Trygghet og omsorg – Fosterhjem til barns beste*: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-17-20152016/id2478130/>
- 137) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-bld-20162017/id2513791/sec1>
- 138) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forslag-til-endringer-i-barnevernloven-kvalitets--og-strukturereform/id2480238/>
- 139) Barneombudets rapport (2015) '*Grenseløs omsorg*' – om bruk av tvang og makt i barnevern og psykisk helsevern: http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2015/08/Rap.Grensel_omsorg_2015_enkeltider.pdf; Tilsynsrapport av fylkesmannen i Rogaland om Glassjenta saken: <https://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMRO/Helse%20og%20sosial/Tilsyn/Dei%20forsto%20meg%20ikkje%20-%20tilsynsrapport.pdf>; Eidsvollssaken (2014), '*Med tvang skal vondt fordrives*': <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/mdup11000214/04-03-2014>; Ulset og Tjeldflaat (2013) '*Ikke et sted å kalle et hjem*'.
- 140) https://www.ntnu.no/documents/10293/1263899358/Barnevernrapport_RKBU.pdf/fb0b753b-bdab-4224-b607-5bfe2f1ee32e
- 141) Ibid.
- 142) Bufdirs og helsedirektoratets oppsummering og anbefalinger fra arbeidet med helsehjelp til barn i barnevernet (2016): <https://www.bufdir.no/Global/Aktuelt/Barnevern/Oppsummering%20og%20anbefalinger%20fra%20arbeidet%20med%20helsehjelp%20til%20barn%20i%20barnevernet.pdf>
- 143) https://www.nrk.no/norge/_-barn-i-barnevernet-ma-fa-klage-pa-sms-eller-telefon-1.12783674; <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/sv/thorkildsen-innroemmer-klageordninger-for-barnevernsbarn-er-for-daarlige/a/10070693/>
- 144) 2013 undersøkelse er ikke tilgjengelig elektronisk. Informasjon kan fås hos SOS-barnebyen: www.sos-barnebyer.no
- 145) <https://www.sos-barnebyer.no/dokumentfil4825?pid=Native-ContentFile-File&attach=1>
- 146) Meld. St. 17 (2015–2016), *Trygghet og omsorg – Fosterhjem til barns beste*.
- 147) Forskriftsfestet i 2014.
- 148) St.meld. nr. 37 (2007–2008), *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn* (kriminalomsorgsmelding): <https://www.regjeringen.no/contentassets/d064fb36995b4da8a23f858c38ddb5f5/no/pdfs/stm200720080037000dddpdfs.pdf>
- 149) https://www.bufdir.no/en/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne/Deltakelse_og_fritid/Idrett_fysisk_aktivitet_og_kultur/; NOU 2016: 17 På lik linje - Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming: <https://www.regjeringen.no/contentassets/b0ba-f226586543ada7c530b4482678b8/no/pdfs/nou201620160017000dddpdfs.pdf>
- 150) Erfaringsbasert kunnskap fra funksjonshemmedes organisasjoner.
- 151) Ibid; og NOU 2016: 17 På lik linje.
- 152) Tøssebro og Wendelborg (2014). *Oppvekst med funksjonshemming*: www.gyldendal.no/Faglitteratur/Helse-og-sosialfag/Vernepleie/Oppvekst-med-funksjonshemming; Kittelsaa, Wik og Tøssebro (2014). *Levekår for personer med nedsatt funksjonsevne*: <https://samforsk.no/Publikasjoner/Levek%C3%A5r%20for%20personer%20med%20nedsatt%20funksjonsevne%20-%20Fellestrekk%20og%20variasjon%20WEB.pdf>; Wendelborg (2010), *Å vokse opp med funksjonshemming i skole og blant jevnaldrende – en studie av opplæringstilbud og deltakelse blant barn med nedsatt funksjonsevne*; Finnvold (NOVA 2013), *Langt igjen? Levekår og sosial inkludering hos menneske med fysiske funksjonsnedsetjingar*; NOU 2016: 17 På lik linje.
- 153) Wendelborg & Paulsen (2014), *Inkludering i skolen – inkludering på fritida?* I Tøssebro & Wendelborg (Red.), *Oppvekst med funksjonshemming. Familie, livsløp og overganger* (s.59-79); NOU 2016: 17 På lik linje.
- 154) Ibid.
- 155) Opplæringsloven § 8-1.
- 156) Undersøkelse gjennomført av International Research Institute of Stavanger (IRIS) med Norges Handikapforbund (2013): <http://www.nhf.no/meny/vi-mener/hjertesaker/skole>; LDO (2013), CRPD: *Tilgjengelighet til grunnskoler og videregående skoler*. Innspill til norske myndigheter: http://www.ldo.no/globalassets/brosjyrer-handboker-rapporter/rapporter_analyser/crpd--2013/crpd_rapportskoler.pdf
- 157) Gundersen (2014), *Vold mot barn og unge med funksjonsnedsettelse*: http://ous.prod.fpl.nhn.no/omoss/_avdelinger/_regionsenter-for-habiliteringstjenesten-for-barn-og-unge/_vare-tilbud/_Documents/Tonje%20Gundersen.pdf
- 158) Solberg, Gundersen og Regland Farstad (2011), NOVA Rapport 17/11, *Ansvarsfordeling til barns beste? Barn og unge med funksjonsnedsettelse i barnevernet*: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2011/Ansvarsfordeling-til-barns-beste>
- 159) Berg (2012), *Innvandring og funksjonshemming*. Minoritetsfamilier i møte med tjenesteapparatet; Berg og Kittelsaa (NTNU Samfunnsforskning 2012), *Dobbelt sårbar - Funksjonshemmete barn og unge i asylmottak*: <https://samforsk.no/Sider/Publikasjoner/Dobbelt-s%C3%A5rbar.aspx>
- 160) Ibid.
- 161) Barneombudets rapport (2013), '*Helse på barns premisser*'; <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/1239/Kartlegging%20av%20årsverk%20i%20helsestasjons-%20og%20skolehelsetjenesten.pdf>
- 162) <https://sykepleien.no/forskning/2015/11/en-kartlegging-av-helsesosterbemanningen-i-skolehelsetjenesten>
- 163) http://www.statsbudsjettet.no/upload/Statsbudsjett_2017/dokumenter/pdf/hod.pdf, s. 159.
- 164) <http://sykepleien.no/2014/01/halvparten-gikk-til-helsesostre>
- 165) Ibid.
- 166) Helsedirektoratet Retningslinjer for barselomsorgen (2014): <https://helsedirektoratet.no/retningslinjer/nasjonal-faglig-retningslinje-for-barselomsorgen-nytt-liv-og-trygg-barselid-for-familien>; Rapport fra helsetilsynet (2011): <https://www.helsetilsynet.no/no/Publikasjoner/Rapport-fra-Helsetilsynet/Rapport-Helsetilsynet-2011/Hvordan-ivareta-fodeinstitusjon-helsestasjon-barselkvinnens-barnets-behov/>

- 167) Tilsynsrapport fra Sørlandet sykehus (2015): <https://www.helsetilsynet.no/no/Tilsyn/Tilsynsrapporter/Vest-Agder/2015/Sorlandet-sykehus-HF-Kristiansand-barselavdelingen-2015/>
- 168) <http://www.fhi.no/artikler/?id=84062>
- 169) <https://www.fhi.no/nettpub/hin/helse-og-sykdom/psykisk-helse-hos-barn-og-unge---fo/#mange-barn-og-unge-rammes-av-psykiske-plager-og-psykiske-lidelser>
- 170) Norway's fifth and sixth periodic reports to the UN Committee on the Rights of the Child (2016), *The Rights of the Child in Norway*, s. 29, 30; <http://sykepleien.no/2014/01/halvparten-gikk-til-helsesostre>
- 171) Ibid.
- 172) Rambøll Management, på oppdrag fra Helsedirektoratet (2012), *Helsetilbud til ungdom og voksne*. Barneombudets fagrapport (2013), *Helse på barns premisser*; NOU 2016: 17 *På lik linje*.
- 173) Lidén (2013), Levekår i mottak for enslige mindreårige asylsøkere: <http://samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2013/2013-003>
- 174) Paulsen, Michelsen, Brochmann (NTNU Samfunnsforskning 2015), *Barnevernets arbeid med barn i asylsøkerfasen*.
- 175) Meld. St. 19 (2014-2015), Folkehelsemeldingen – *Mestring og muligheter*: <https://www.regjeringen.no/contentassets/7fe0d990020b4e0fb-61f35e1e05c84fe/no/pdfs/stm201420150019000dddpdfs.pdf>
- 176) Medietilsynet, Barn og medier-undersøkelsen (2016): <http://www.barnogmedier2016.no/>; European NGO Alliance for Child Safety Online (eNASCO), Report *When "free" isn't* (2016): <http://www.enasco.eu/publicazioni/policy-paper/>
- 177) Rysst og Roos, *Retusjert reklame og kroppspress*, SIFO Oppdragsrapport nr. 1 – 2014.
- 178) #Ungdomshelse. Regjeringens strategi for ungdomshelse 2016-2021.
- 179) Oppedal (2012). I: *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave s. 249.
- 180) <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/barnefamilienes-inntekter-formue-og-gjeld-2004-2014>
- 181) <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/ett-av-ti-barn-tilhorer-en-husholdning-med-vedvarende-lavinntekt>
- 182) NOVA, Ungdata (2016) *Sosiale forskjeller i unges liv*: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2016/Sosiale-forskjeller-i-unges-liv>
- 183) <https://www.riksrevisjonen.no/rapporter/Documents/2013-2014/Barnefattigdom.pdf>
- 184) Barn som lever i fattigdom - Regjeringens strategi mot fattigdom (2015-2017): https://www.regjeringen.no/contentassets/ff601d1ab03d4f-2dad1e86e706dc4fd3/barn-som-lever-i-fattigdom_q-1230-b.pdf
- 185) Arbeids- og velferdsforvaltningen.
- 186) Barnehelgeloven § 12a.
- 187) <http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2011-025/>
- 188) Opplæringsloven § 2-1.
- 189) Forslag til endringer i opplæringsloven - oppstart av grunnskoleopplæring og mulighet for dispensasjon i ekstraordinære tilfeller (2016): <https://www.regjeringen.no/contentassets/57cdf481d7549a0b709fe12d049ecba/horing-om-endringer-i-opplaringsloven--oppstart-av-grunnskoleopplaring-og-mulighet-for-dispensasjon.pdf>
- 190) *Committee on the Rights of the Child* (2008), *Day of General Discussion on the Right to the Child to Education in Emergency Situations*; FNs barnekomit s generelle kommentar nr. 5 (2003) om behovet for å sikre en progressiv realisering av barns grunnleggende rettigheter.
- 191) Opplæringslova   1-3 og   5-1.
- 192) Opplæringslova   8-2.
- 193) Wendelborg (NTNU Samfunnsforskning 2010), *Barrierer mot deltakelse*; Wendelborg og T s ebro (2010), *Marginalisation processes in inclusive education in Norway – a longitudinal study of classroom participation*. Disability and Society, 25 (6), 701–714; Kermit, Tharaldsteen, Dalseng Haugen og Wendelborg (Statped/NTNU Samfunnsforskning 2014): *En av flokken?* Inkludering og ungdom med sanse ap – muligheter og begrensninger: <http://samforsk.no/Publikasjoner/En%20av%20flokken%20WEB.pdf>; St. meld nr. 18 (2010–2011) *Læring og mestring*; Nordahl og Hausstätter (2009): *Spesialundervisningens forutsetninger, innsatser og resultater*. Situasjonen til elever med særskilte behov for opplæring i grunnskolen under Kunnskapsløftet; Norges Handikapforbund (2013), *Hvorfor blir det sånn?*; Finnvold (NOVA 2013): *Langt igjen?* Levekår og sosial inkludering hos menneske med fysiske funksjonsnedset ingar; Gjertsen og Olsen (Nordlandsforskning 2013): *Broer inn i arbeidslivet*: <http://www.nordlandsforskning.no/publikasjoner/broer-inn-i-arbeidslivet-article727-152.html>
- 194) Statistikknotat (Utdanningsdirektoratet 2013), *Opplæring i eller utenfor den ordinære klassen*: http://www.udir.no/globalassets/upload/statistikk/statistikknotater/statistikknotat_13_3.pdf
- 195) Gjertsen og Olsen (2013): *Broer inn i arbeidslivet*; Eksempler på saker om manglende tilrettelegging fra LDO: sak 09/935, sak 12/491, sak 13/1212, sak 09/1948, sak 09/2073, sak 10/496, sak 10/1686, sak 10/1947, sak 11/1491, sak 14/15 og sak 10/1095.
- 196) <https://www.udir.no/læring-og-trivsel/samisk/samisk-oppl ring2/1-Retten-til-opplæring-i-og-på-samisk-og-regelverket-knyttet-til-opplæring-i-samisk/>
- 197) NOU 2015: 7, *Assimilering og motstand – Norsk politikk overfor Tatere/Romanifolket fra 1850 til i dag*.
- 198) Ibid.
- 199) Ibid.
- 200) Opplæringsloven   3-1, å 3-1, *om rett til videregående opplæring for ungdom*.
- 201) Ibid.
- 202) <http://www.udir.no/læring-og-trivsel/særskilte-behov/spesialundervisning/fritak-fra-karakter-for-elever-med-spesialundervisning/>
- 203) Ramm og Otnes (Statistisk sentralbyrå 2013): *Personer med nedsatt funksjonsevne*. Indikatorer for levekår og likestilling: http://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/_attachment/99595?_ts=13d1b366718; Jon Finnvold (NOVA 2013): *Langt igjen?* Levekår og sosial inkludering hos mennesker med fysiske funksjonsnedsettelser; NOU 2016: 17 *P  lik linje*.
- 204) Opplæringsloven    2-9, 3-7, 9a-3, 2 ledd om nødrett/nødverge.
- 205) <https://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMRO/Barnehage%20og%20oppl ring/2016-09-12%20Endelig%20tilsynsrapport%20Sola%20kommune%20-%20Ressurssenteret.pdf>; NOU 2015: 2 -   høre til: <https://www.regjeringen.no/contentassets/35689108b67e43e59f28805e963c3fac/nou201520150002000dddpdfs.pdf>

- 206) Arntsen Mosand (Masteroppgave HiOA 2013), *Læring i komplekse systemer*, artikkel 2: Tvang og makt i grunnskolen.
- 207) Fylkesmannen i Rogaland (2016), Tilsynsrapport etter hendelsesbasert tilsyn i Sola kommune: <https://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMRO/Barnehage%20og%20opplæring/2016-09-12%20Endelig%20tilsynsrapport%20Sola%20kommune%20-%20Ressurssenteret.pdf>
- 208) Brev 6. januar 2014 fra Fylkesmannen i Vestfold til Kunnskapsdepartementet.
- 209) <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2014/10/Barnehøring-Djupedal.pdf>;
<http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2013/09/bekymringsmelding-fra-barneombudet-krenkelser-i-skolen-1-juni-2012.pdf>; NOVA-rapport 2015: *Skolers arbeid med elevenes psykososiale miljø. Gode strategier, harde nøtter og blinde flekker*.
- 210) Prop. 57L (2016–2017) *Endringer i opplæringslova og friskolelova (skolemiljø)*: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-57-l-20162017/id2539013/sec12>
- 211) NOU 2015:2 *Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø*: <https://www.regjeringen.no/contentassets/35689108b67e43e59f28805e963c3fac/no/pdfs/nou201520150002000dddpdfs.pdf>
- 212) Barn- og medieundersøkelsen for 2016 (2016, Medietilsynet, www.tryggbruk.no)
Tull eller trussel? Forebygging av kriminalitet på nettet (2016: Redd Barna)
- 213) Staksrud (2013), *Digital mobbing Hvem, hvor, hvordan, hvorfor - og hva kan voksne gjøre?*
- 214) *Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø*. NOU 2015:2
- 215) Dokument 3:7 (2010–2011) Riksrevisjonens undersøkelse av spesialundervisningen i grunnskolen: <https://www.riksrevisjonen.no/rapporter/Sider/spesialundervisning.aspx>; Funn fra Rogaland: <http://fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMRO/Endelig%20tilsynsrapport%202014.pdf>; Hausstätter, og Nordahl (2013) i *Reformtakter - Om fornyelse og stabilitet i grunnsopplæringen*.
- 216) Ogden (2012): *Atferdsproblemer og myter om den inkluderende skolen*. Bedre skole nr. 4, 2012; Eksempler på saker om manglende tilrettelegging fra LDO: LDO sak 09/935, sak 12/491, sak 13/1212, sak 09/1948, sak 09/2073, sak 10/496, sak 10/1686, sak 10/1947, sak 11/1491, sak 14/15 og sak 10/1095.
- 217) Dokument 3:7 (2010–2011) Riksrevisjonens undersøkelse av spesialundervisningen i grunnskolen
- 218) De fem norske nasjonale minoriteter er: jøder, kvener, skogfinner, rom og romani/tatere
- 219) Midtbøen, Orupabo og Røthing (2014), «Etniske og religiøse minoriteter i læremidler – lærer og elevperspektiver»: <http://samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2014/2014-011>
- 220) Aamotsbakken og Askeland (2016), «Folk uten land? Å gi stemme og status til urfolk og nasjonale minoriteter for å utforske og finne mulige svar»; Midtbøen, Orupabo og Røthing (2014), «Beskrivelser av etniske og religiøse minoriteter i læremidler»: <http://samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2014/2014-010>
- 221) Queens University Belfast (2015), *Teaching and learning about child rights: A study of implementation in 26 countries*: http://www.unicef.org/crc/files/CHILD_RIGHTS_EDUCATION_STUDY_final.pdf; Øverlien og Moen (NKVTS 2016), 'Takk for at du spør' - en oppfølgingsstudie om kunnskap om vold og seksuelle overgrep mot barn blant blivende barnevernspedagoger, grunnskolelærere og førskolelærere: https://www.nkvts.no/content/uploads/2016/02/Rapport_NKVTS_3_2016_nettpdf
- 222) UNICEFs Nordic study on child rights to participate (2009–2010): http://www.lastekaitseiliit.ee/wp-content/uploads/2012/09/Joint_report_UNICEF_-_Nordic_Study_on_Child_Rights_to_Participate_2010.pdf
- 223) Ungdata 2010–2012 (NOVA 2013); NOVA (2012): *Fattigdom og levekår i Norge*.
- 224) Fritidserklæringen (2016): https://www.regjeringen.no/contentassets/42fc032208724215886755da5d165f1e/folder_fritidserklæringen.pdf
- 225) NOVA (2012): *Fattigdom og levekår i Norge*.
- 226) Kermit, Haugen, Tharaldsteen og Wendelborg (NTNU Samfunnsforskning 2014). *En av flokken - Inkludering og ungdom med sansetap-muligheter og begrensninger*; Finnvoll, (NOVA 2013). *Langt igjen? Levekår og sosial inkludering hos menneske med fysiske funksjonsnedsettelser*; Tøssebro, Wendelborg m. fl. (2014), *Oppvekst med funksjonshemming*. Familie, livsløp og overganger; Wendelborg (2010), *Å vokse opp med funksjonshemming i skole og blant jevnaldre*.
- 227) General Comment No. 6 (2005) Treatment of Unaccompanied and Separated Children outside their country of Origin; Norsk organisasjon for asylsøkere og Redd Barna (2016), *Over eller under 18? Aldersvurderinger av enslige mindereårige asylsøkere*.
- 228) Ibid.
- 229) Sønsterudbråten (FAFO-rapport 2010:46), *Veien Videre*: Evaluering av kvalifiserings- og opplæringsopplegget som tilbys enslige mindereårige med begrensede oppholdstillatelser; Lidén, Eide, Hidle, Nilsen og Wærdahl (Institutt for samfunnsforskning 2013), *Levekår i mottak for enslige mindereårige asylsøkere*; Redd Barna (2010), *Mens vi venter - En hilsen fra barn som søker asyl i Norge*; Aasen, Dyb, Lid (2017), *Forebygging og oppfølging av enslige mindereårige asylsøkere som forsvinner fra mottak og omsorgssentre*, NIBR-rapport 2016:17 <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NIBR/Publikasjoner/Forebygging-og-oppfoelging-av-enslige-mindreareige-asylsokere-som-forsviner-fra-mottak-og-omsorgssentre>
- 230) <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/statistikk/asylvedtak-etter-statsborgerskap-og-utfall-for-enslige-mindreareige-asylsokere-2016/>
- 231) Instruks GI-14/2016 (revidert instruks om tilbakekall av flyktningstatus og oppholdstillatelse når beskyttelsesbehovet er bortfalt, jf. utlendingsloven § 37 første ledd bokstav e og f).
- 232) NOU 2011: 10, *I velferdsstatens venterom - Mottakstilbudet for asylsøkere*; Lidén (2013) *Levekår i mottak for enslige mindereårige asylsøkere*; Paulsen, Michelsen, Brochmann (NTNU Samfunnsforskning 2015), *Barnevernets arbeid med barn i asylsøkerfasen*; Aasen, Dyb, Lid (2017), *Forebygging og oppfølging av enslige mindereårige asylsøkere som forsvinner fra mottak og omsorgssentre*, NIBR-rapport 2016:17.
- 233) Berg og Tronstad (NTNU og NIBR 2015), *Levekår for barn i asylsøkerfasen*.
- 234) Ibid.
- 235) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing----forslag-til-ny-lov-om-omsorgssentre-for-enslige-mindreareige-asylsokere/id2510066/>
- 236) Aasen, Dyb, Lid (NIBR-rapport 2016:17, 2017), *Forebygging og oppfølging av enslige mindereårige asylsøkere som forsvinner fra mottak og omsorgssentre*.
- 237) De fleste kommuner bruker barnevernloven § 4-4, noe som innebærer at barnevernet ikke overtar omsorgen, men etablerer et frivillig hjelpetil-tak, mens enkelte kommuner benytter § 4-12, som innebærer omsorgsovertakelse. Noen kommuner benytter § 3-4, som er en egen paragraf som omhandler botiltak for enslige mindereårige flyktninger og asylsøkere.

- 238) Berg og Tronstad (NTNU og NIBR 2015), *Levekår for barn i asylsøkerfasen*.
- 239) Garvik, Paulsen, Berg (NTNU 2016), *Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger*.
- 240) Rapport fra PRESS (Redd Barna ungdom) (2013): *Savnet*: <http://press.no/file/rapport-om-asylsokende-barn-som-forsvinner-fra-mottak-ferdig.pdf>
- 241) Ruud Vollebæk (Redd Barna 2012), *Menneskehandel med barn*. Barnevernets kunnskap om og arbeid med barn utnyttet i menneskehandel.
- 242) Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng, Kindt (FAFO 2015), *Ikke våre barn*. Identifisering og oppfølging av mindreårige ofre for menneskehandel i Norge; Paulsen, Michelsen, Brochmann (NTNU Samfunnsforskning 2015), *Barnevernets arbeid med barn i asylsøkerfasen - Faglige utfordringer og barrierer i mottaksapparatet*; Aasen, Dyb, Lid (NIBR-rapport 2016); *Forebygging og oppfølging av enslige mindreårige asylsøkere som forsvinner fra mottak og omsorgssentre*.
- 243) Aasen, Dyb, Lid (NIBR-rapport 2016); *Forebygging og oppfølging av enslige mindreårige asylsøkere som forsvinner fra mottak og omsorgssentre*
- 244) Barnevernloven § 4-15 andre ledd, første punkt og Fosterhjemsforskriften § 4 andre ledd.
- 245) Se om Taterne: NOU 2015: 7, *Assimilering og motstand* – Norsk politikk overfor Taterne fra 1850 til i dag, <https://www.regjeringen.no/contentassets/4298afb537254b48a6d350dba871d4ce/no/pdfs/nou201520150007000dddpdfs.pdf>
- 246) Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2011-2014) – *Sammen mot menneskehandel*.
- 247) Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2016).
- 248) Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng, Kindt (FAFO 2015): *Ikke våre barn*; GRETA 2013: Report concerning the Implementation of the Council of Europe Convention of Actions against Trafficking in Human Beings by Norway.
- 249) Tyldum (FAFO 2016): *Oppfølging av mulige mindreårige ofre for menneskehandel i Norge*.
- 250) Rapport fra koordineringsenheten (2016).
- 251) Lidén og Holst (ISF 2016): *De sa du må*.
- 252) Kripos trendrapport 2016.
- 253) <http://www.statensbarnehus.no/barnehus/statens-barnehus-oslo/information-in-english/>
- 254) <https://www.nrk.no/norge/barnehusene-tvunget-til-a-kutte-oppfolgingen-1.12704731>; <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/barneombudet/barnel-egeer-slaar-alarm-faa-voldsutsatte-barn-undersokes-av-lege/a/23808276/>; Barneombudets rapport (2013), *Helse på barns premisser*: http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2014/03/Helse_p%C3%A5_barns_premisser.pdf
- 255) Straffeloven § 239 andre ledd.
- 256) Trådte i kraft 01.07.2014.
- 257) <https://lovdata.no/dokument/HRSTR/avgjorelse/hr-2017-290-a>
- 258) <http://www.kriminalomsorgen.no/forvaring.237879.no.html>
- 259) Straffeloven § 39c andre ledd.
- 260) Ibid.
- 261) Ibid.
- 262) General Comment no. 10 (2007) *Children's rights in juvenile justice*.
- 263) Kriminalomsorgens årsstatistikk – 2014 s. 40.
- 264) Se Politidirektoratets (POD) rapport til Justisdepartementet for 2 tertial 2015 side 3, og oppdatert rapport til Justisdepartementet 22.05.2015 (3 tertial) Oversittere og barn i arrest for 2014.
- 265) Se POD rapportering til JD 3 tertial 2015 – arreststatistikk – arrestforhold, oversittere og barn i fengsel 2015.
- 266) Egen enhet for barn ved Bjørgvin fengsel (Bergen) med plass til fire innsatte ble åpnet sommeren 2015, og egen enhet for barn på knyttet til Ullersmo fengsel med plass til fire innsatte ble åpnet på Eidsvoll i april 2016.
- 267) Se CCPR/NOR/CO/6 para 13 og CRC/NOR/CO/4 para 6 og 7. Anbefalingene er ikke fulgt opp fra norsk side.
- 268) NOAS (2015), *Frihet først* – En rapport om alternativer til internering.
- 269) Ibid, s. 18.

VEDLEGG
TIL SUPPLERENDE
RAPPORT TIL NORGES
FEMTE OG SJETTE
RAPPORT TIL
FNS KOMITÉ FOR
BARNETS RETTIGHETER
2017

VEDLEGG I:

OPPFØLGING AV VALGFRI PROTOKOLL TIL BARNEKONVENSJONEN OM SALG AV BARN, BARNEPROSTITUSJON OG BARNEPORNOGRAFI

A. FOREBYGGING OG BEVISSTGJØRING OM UTNYTTING AV BARN

Merknad 53, 54, 56 - Statens rapport 10D

Identifisering av ofre for menneskehandel

Det er store utfordringer i arbeidet med å forebygge, avdekke og bekjempe handel med barn.¹ Kunnskapen hos førstelinjetjenesten (barnevern, politi og utlendingsmyndighetene) om hvordan mindreårige rekrutteres og utnyttes til menneskehandel er alt for lav, og medfører at det er store svakheter i arbeidet med å identifisere mindreårige som kan være ofre for menneskehandel.² Det er også liten kunnskap om hvordan barn kan utnyttes i flere og ulike utnyttingsformer samtidig, og om nye former for utnytting av barn i menneskehandel.³

ANBEFALING:

- Parten må øke kunnskapen hos førstelinjetjenesten (barnevern, politi og utlendingsmyndighetene) om hvordan mindreårige rekrutteres og utnyttes til menneskehandel
- Parten må sikre økt kunnskap om hvordan barn kan utnyttes i flere og ulike utnyttingsformer samtidig

Enslige mindreårige asylsøkere som forsvinner fra asylmottak eller omsorgssenter

Hvert år forsvinner flere titalls enslige mindreårige fra omsorgssentre og mottak.⁴ Det er lite kunnskap om hvor de som forsvinner oppholder seg, og mange frykter at de mindreårige kan ha blitt trukket inn i kriminelle miljøer hvor de utnyttes i menneskehandel eller at de har blitt utsatt for kriminelle handlinger.⁵ Mottakene har ikke ressurser til å følge opp mindreårige som forsvinner, og det er uenighet og uklarhet om hvilke instanser som har ansvaret for å ivareta og følge opp forsvinnere.⁶ En viktig grunn til at flere mindreårige har forsvunnet fra mottak er økt bruk av midlertidig opphold.⁷ Antallet enslige mindreårige som får midlertidig opphold fram til de blir 18 år har økt kraftig. Stadig flere enslige mindreårige får tidsbegrensede oppholdstillatelser etter utlendingforskriftens § 8-8.

ANBEFALING:

- Parten må overføre omsorgsansvaret for enslige mindreårige mellom 15 og 18 år til barnevernet for å forebygge at mindreårige forsvinner fra mottak

- Parten må styrke samarbeid og rutiner mellom de ulike etatene som har ansvaret for forebygging og oppfølging av mindreårige som forsvinner
- Parten må oppheves ordningen med midlertidig (tidsbegrenset) opphold etter Utlendingsforskriften § 8-8

B. BESKYTTELSE AV BARN SOM ER UTSATT FOR MENNESKEHANDEL

Merknad 53, 54, 56 – Statens rapport 10F

Tilbudet som gis til barn som identifiseres som mulige ofre for menneskehandel er alt for fragmentert, og medfører at mange barn aldri får den oppfølging og støtte de har krav på.⁸ Det er vanskelig å kartlegge det eksakte omfanget av menneskehandel med barn i Norge.⁹ Mange mindreårige på flukt gjør situasjonen mer uoversiktlig, og forsterker sårbarheten og faren for utnytting.¹⁰ Det er også behov for kunnskaper om nye former for menneskehandel med barn hvor internett har blitt en ny arena for utnytting.¹¹

ANBEFALING:

- Parten må opprette en sentral enhet med ansvar for alle saker der mindreårige mistenkes å være utsatt for menneskehandel, og tydeliggjøre ansvaret som de ulike instansene har for identifisering og oppfølging av disse barna
- Parten må øke kunnskapen om nye former for utnytting av barn i menneskehandel

VEDLEGG II: ANBEFALINGER TIL NORGE

I: GENERELLE GJENNOMFØRINGS- TILTAK (ART. 4, 42, 44 (6))

A. IMPLEMENTERING AV BARNE- KONVENSJONEN (ART. 4)

Lovgivning

Samsvar mellom norsk lovgivning og barnekonvensjonen

Anbefaling:

Parten anbefales å komme med en ny og oppdatert utredning om samsvar mellom norsk lovgivning og barnekonvensjonen, utlendingsloven inkludert

Rettighetsfesting av barnevernloven

Anbefaling:

Parten anbefales å rettighetsfeste barnevernloven slik at barn får en individuell rett på barneverntjenester og tiltak og deres rett til omsorg og beskyttelse sikres

Internasjonale avtaler

Anbefaling:

- Parten anbefales å ratifisere 3. tilleggsprotokoll til FNs barnekonvensjon, samt de to tilleggsprotokollene til ØSK og CRPD
- Parten skal vurdere barnets beste og hvilken vekt dette må tillegges i deres anbefaling om ratifisering av barnekonvensjonens 3. tilleggsprotokoll om klageordningen

Implementering på lokalt nivå

Kompetanseutvikling i kommunene

Anbefaling:

- Parten må sikre at barns rettigheter blir realisert i alle kommunene gjennom obligatorisk innføring av Sjumilssteget som metode
- Parten bør sørge for systematisk kompetanseheving om barnekonvensjonen i fylkesmannsembetene og kommunal forvaltning
- Parten må holde tilsyn med hvordan kommunene jobber med barns rettigheter i praksis
- Parten må sørge for at innføring av metoden og systematisk kompetanseheving gis nødvendige ressurser gjennom øremerkede midler

Kommunalt selvstyre og ulikheter i det kommunale tjenestetilbudet

Anbefaling:

- Parten bør sette i gang tiltak fra sentralt hold for å sikre mer likeverdige tjenester for barn i hele landet, og i sterkere grad benytte sine styringsverktøy overfor kommunene

- Parten bør lovfeste barns rett til barneverntjenester og sette inn andre statlige virkemidler for å unngå kommunale og regionale forskjeller

B. BUDSJETT (ART. 4)

Anbefaling:

- Parten bør øremerke midler til universelle tjenester for barn, og sikre en reell budsjettsporing av midler direkte rettet mot barn
- Parten bør se på hvordan statlige overføringsordninger kan optimaliseres for å sikre likeverdig tilgang til, og kvalitet i nødvendige tjenester til barn
- Parten bør se på hvorvidt nasjonale føringer og retningslinjer ivaretas på kommunalt nivå, slik at barns rett til tjenester er basert på deres behov og ikke på kommunenes generelle økonomiske situasjon

C. INTERNASJONAL ASSISTANSE OG UTVIKLINGSHJELP (ART. 4)

Anbefaling:

- Parten må utvikle en veileder for barns rettigheter til alle norske utenriksstasjoner
- Parten må bruke FNs avsluttende merknader aktivt i bilaterale dialoger og i alle relevante politiske fora

D. NASJONAL INSTITUSJON FOR MENNESKE- RETTIGHETER OG BARNEOMBUDET (ART. 4)

Anbefaling:

- Parten bør sikre barn en reell mulighet til å klage på brudd på sine rettigheter ved å utrede hvordan nasjonale klageordninger for barn kan styrkes
- Parten bør utrede hvilket organ eller ordning som vil være best egnet til å ivareta klager fra barn

E. KJENNSKAP TIL BARNEKONVENSJONEN (ART. 42)

Opplæring av yrkesgrupper

Anbefaling:

- Parten må kartlegge kunnskapen om barnekonvensjonen og barns rettigheter blant alle profesjoner som arbeider med og for barn
- Parten må sikre at opplæring i barnekonvensjonen legges inn i ramme- og fagplaner for utdanning av alle profesjoner som arbeider med og for barn

Spredning av informasjon om barnekonvensjonen**Anbefaling:**

- Parten må sikre kunnskap om barnekonvensjonen til alle relevante parter i Norge, både barn og voksne, ved en systematisk satsning på spredning av informasjon om konvensjonen
- Parten må sikre at barn blir kjent med merknadene og involvere dem i oppfølging av disse

F. SAMARBEID MED SIVILT SAMFUNN (ART. 4)**Anbefaling:**

- Parten oppfordres til aktivt, systematisk og konstruktivt å inkludere det sivile samfunn i oppfølgingen av komiteens merknader
- Parten oppfordres til å etablere et eget tverrdepartementalt organ som har koordinerings- og oppfølgingsansvar av merknadene fra menneskerettighetskonvensjonene Norge har sluttet seg til

G. SAMFUNNSANSVAR FOR BEDRIFTER**Anbefaling:**

Parten bør tydeliggjøre næringslivets ansvar for å sikre at virksomheter ikke bryter med barns rettigheter og sørge for at barn blir spesifikt nevnt i den nasjonale planen for oppfølging av FNs veiledende prinsipper

II: DEFINISJON AV BARN (ART. 1)**III: GENERELLE PRINSIPPER**

(ART. 2, 3, 6 OG 12)

A. IKKE-DISKRIMINERING (ART. 2)**Diskrimineringsloven****Anbefaling:**

Parten må sikre at familie- og privatliv tas inn i lovens saklige virkeområde. Dette vil gi barn muligheten til å få stadfestet og sanksjonert en eventuell diskriminering på et av de mest sentrale livsområdene for barn

Aldersdiskriminering**Anbefaling:**

Parten anbefales å utvide aldersdiskrimineringsvernet til også å omfatte barn, synliggjøre barns aldersdiskrimineringsvern gjennom lovgivning, og sikre at forbudet håndheves av en kompetent myndighet som er lett tilgjengelig for barn

Etnisk diskriminering**Anbefaling:**

- Parten bør komme med en ny handlingsplan og konkrete tiltak mot etnisk diskriminering av barn
- Parten bør øke kunnskap og bevissthet hos statlige aktører om etnisk diskriminering av barn
- Parten bør kartlegge diskriminering av samiske barn og barn av nasjonale minoriteter

Diskriminering på grunn av oppholdsstatus¹²**Anbefaling:**

Parten anbefales å endre forskriften slik at barn uten lovlig opphold får rett til fastlege og samme tilgang til det ordinære helsevesenet som ethvert annet barn

Diskriminering på grunn av funksjonsevne**Anbefaling:**

Parten anbefales å komme med en handlingsplan for barn med nedsatt funksjonsevne og jobbe aktivt og målrettet for å bekjempe all diskriminering på grunn av funksjonsnedsettelse

Sammensatt diskriminering**Anbefaling:**

Parten anbefales å gjennomføre en nasjonal utredning av situasjonen for barn som opplever sammensatt diskriminering med sikte på å utvikle tiltak for å forbedre deres situasjon

B. BARNETS BESTE (ART. 3)**Barnets beste i lovgivningen****Anbefaling:**

Parten må synliggjøre barnets beste som grunnleggende hensyn i all lovgivning som berører barn, særlig i helse- og omsorgstjenesteloven, kommunehelsetjenesteloven, pasient- og brukerrettighetsloven og forvaltningsloven

Vektlegging av barnets beste**Anbefaling:**

Parten anbefales å utarbeide klare retningslinjer med utgangspunkt i generell kommentar nr. 14, for hvordan barnets beste skal anvendes og avveies i praksis. Ved avveiningen mot andre interesser, herunder innvandringspolitiske, økonomiske og praktiske overveielser, skal motstående hensyn begrunnes særskilt

Barnets beste som prinsipp, materiell og prosessuell rett**Anbefaling:**

- Parten anbefales å følge komiteens autoritative tolkninger av barnekonvensjonen i deres generelle kommentarer og i landrapportene
- Parten bør gjennom sine advokater fremme respekt for folkeretten og barns rettigheter, og for de nasjonale domstolene representere barnekomiteens generelle kommentarer som autoritative kilder i folkeretten
- Parten bør anerkjenne at barnets beste både er et prinsipp og en prosessuell og materiell rett i alle saker som berører barn og på alle stadier av prosedyrene

C. RESPEKT FOR BARNETS SYNSPUNKTER

(ART. 12)

Retten til å bli hørt i praksis**Anbefaling:**

Parten anbefales å sikre obligatoriske kompetansehevingstiltak om barns rett til å bli hørt på alle områder, og utarbeide retningslinjer for hvordan prinsippet skal anvendes i praksis, basert på generell kommentar nr. 12 (2012)

Barnets rett til å bli hørt på skolen og i lokalsamfunnet

Anbefaling:

- Parten anbefales å lovfeste obligatoriske kommunale og fylkeskommunale ungdomsråd i kombinasjon med tydelige krav om hvordan ordningen skal fungere
- Parten bør gjeninnføre klassens time som lovfestet tid til elevmedvirkning for alle elever

Barnets rett til å bli hørt i asylsaker

Anbefaling:

- Parten bør fjerne aldersgrensen på 7 år for barnets rett til å bli hørt i utlendingsforskriften
- Parten bør tydeliggjøre som en hovedregel at barn, som selv ønsker det, blir hørt muntlig av beslutningstaker eller av en uavhengig talsperson
- Parten må tydeliggjøre at barnets synspunkter alltid skal lyttes til og vektlegges, uavhengig av om det kan antas å ha betydning for utfallet av saken
- Parten bør gjennomføre en utredning av hvordan Utlendingsnemnda best kan tilrettelegges slik at barn kan bli hørt på sine egne premisser

Barnets rett til å bli hørt ved mekling i skilsmisssaker

Anbefaling:

- Parten må sikre gjennom lovgivning eller forskrift at det er barnet som får tilbud om barnesamtale, og at det er barnet som kan bestemme å ta imot eller ikke
- Parten bør komme med konkrete retningslinjer for involvering av barn og vektlegging av barnets synspunkter ved obligatorisk mekling

Barnets rett til medbestemmelse i helsearbeid

Anbefaling:

- Parten anbefales å innføre en eksplisitt bestemmelse i Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester, som stiller krav til involvering av barn i utvikling av helsetjenestetilbud
- Parten bør utrede om en egen kontaktperson, som følger barnet gjennom hjelpeapparatet i både kommune- og spesialisthelsetjenesten, vil kunne bidra til å styrke barnets behov for og rett til informasjon og medvirkning

Barnets rett til å bli hørt i saker om endring av juridisk kjønn

Anbefaling:

- Parten bør gjennomføre en utredning av muligheten for vurdering av en ekstern instans i saker hvor barn under 16 år ønsker å endre juridisk kjønn, men hvor begge foreldre motsetter seg det, for å sikre at barnet blir hørt
- Parten bør sikre at også barn under 6 år, som ikke har en medfødt usikker somatisk kjønnsutvikling, blir hørt og kan få muligheten til å endre juridisk kjønn

IV: SIVILE RETTIGHETER OG FRIHETER (ART. 7, 8 OG 13-17)

A. STATSBOGERSKAP (ART. 7)

Anbefaling:

- Parten må sørge for at rett til norsk statsborgerskap for barn født til statsløshet i Norge reguleres direkte i statsborgerloven
- Parten må sørge for at statsborgerloven eksplisitt definerer statsløshet i samsvar med artikkel 1(1) i FN-konvensjonen om statsløses stilling
- Parten må sørge for at eventuelle eksklusjonsgrunner fra unntaksregler for statsløse barn født i Norge ikke er uklare

B. IDENTITET (ART. 8)

Barn som bryter med kjønnsnormer

Anbefaling:

- Parten må gjennomgå regler for utforming av garderøber og toalett, slik at barn som bryter med kjønnsnormer får en reell og uhindret tilgang til dem i offentlige bygg
- Parten må senke aldersgrensen for navneendring fra 16 til 6 år, slik at den er i samsvar med muligheten for endring av juridisk kjønn
- Parten anbefales å utrede muligheten for å innføre et tredje kjønnsalternativ

Interkjønn-barn

Anbefaling:

- Parten anbefales å klargjøre hva som legges i begrepene medisinsk-somatisk indiserende inngrep og psyko-sosial indikasjon, samt gjøre rede for grenseoppgangen mellom disse for å få et mer transparent og etterprøvbart helsetilbud
- Parten anbefales at eventuell hormonbehandling og kirurgiske inngrep på barn som er født med tilstander som faller inn under interkjønnbetegnelsen, utelukkende skal skje dersom det er påkrevd for å ivareta nødvendige kroppsfunksjoner i tråd med barnets alder. Andre former for inngrep og behandling skal ikke gjennomføres før barnet er gammelt nok til å kunne avgi informert samtykke

C. RETT TIL YTRINGSFRIHET OG TIL INFORMASJON (ART. 13)

Barn i isolerte trossamfunn og retten til ytringsfrihet og informasjon

Anbefaling:

- Parten må sikre og føre strengere kontroll med at lærerplanen ved livssynsbaserte skoler ivaretar barns rett til annen informasjon enn det som råder i trossamfunnet de tilhører
- Parten må sikre gjennom et godt tilsyn med livssynsbaserte skoler at barn i isolerte trossamfunn har tilgang til fritt informasjonssøk, og at de fritt kan motta og meddele opplysninger og ideer av ethvert slag gjennom en hvilken som helst uttrykksmåte

D. RETT TIL TANKE-, SAMVITTIGHETS- OG RELIGIONSFRIHET (ART. 14)

Religionsundervisningen i skolene

Anbefaling:

Parten bør evaluere faget, avslutte tidskravet om undervisningstiden og gjeninnføre et nøytralt fagnavn

E. RETT TIL PRIVATLIV OG BESKYTTELSE AV OMDØMME (ART. 16)

Barn i isolerte trossamfunn

Anbefaling:

Parten anbefales å utrede mulighetene for å beskytte barns rett til privatliv i isolerte trossamfunn

Barn som bryter med kjønnsnormer

Anbefaling:

Parten bør informere alle som jobber med og for barn om at informasjon knyttet til barnets kjønn og seksualitet er sensitive personopplysninger som ikke uten videre kan viderefremmes, og som bør inngå i taushetserklæring som skal signeres

V: VOLD MOT BARN

(ART. 19, 24 (3), 28 (2), 34, 37 (A), 39)

A. MISBRUK OG OMSORGSSVIKT (ART. 19)

Kunnskap og handlingskompetanse i praksisfeltet

Anbefaling:

- Parten må sikre at studenter på alle utdanninger får den konkrete kunnskapen de trenger for å kunne håndtere vold og seksuelle overgrep mot barn
- Parten må gjennom øremerkede midler sikre at de eksisterende tjenestene har nok ressurser til å drive kunnskapsbasert forebygging. For å styrke handlingskompetansen på praksisfeltet må det tilbys regelmessige kompetansetiltak

Psykisk vold

Anbefaling:

Parten bør sikre at kunnskapen om forekomsten og konsekvensene av psykisk vold mot barn økes og får større oppmerksomhet

Barn som utsetter andre barn for vold og seksuelle overgrep

Anbefaling:

Parten bør satse på en oppbygging av nye og styrking av eksisterende kompetansemiljøer om overgrepssproblematikk fra unge utøvere, slik at et adekvat tilbud kan gis til alle barn som har utsatt andre barn for vold og/eller seksuelle overgrep

Barn på krisesentre

Anbefaling:

- Parten må sette i verk konkrete tiltak/utarbeide regelverk for å sørge for at barn på krisesentre får et likeverdig og helhetlig tilbud
- Parten må utarbeide en forskrift som stiller krav til innholdet i krisesentertilbudet til barn
- Parten må formalisere et krav i krisesenterloven til barnefaglig kompetanse ved krisesenter

Forebygging og bekjemping av vold og seksuelle overgrep mot spesielt utsatte grupper barn

Samiske barn

Anbefaling:

Parten må utrede forekomsten av og sikre statistisk materiale om samiske barn utsatt for vold og overgrep både når det gjelder omfang, hvilke typer vold det handler om og hva som gjøres, med sikte på å utvikle gode forebyggende tiltak

Barn med nedsatt funksjonsevne

Anbefaling:

- Parten bør kartlegge forekomsten av vold og seksuelle overgrep mot funksjonshemmede barn og igangsette systematisk registrering innenfor barnevernet, politiet og barnehusene
- Parten må utrede og innhente kunnskap om funksjonshemmede barns utsatthet for vold og seksuelle overgrep, gode forebyggende og avdekkende tiltak og behandlingstilbud, for deretter å iverksette målrettede tiltak
- Parten må sikre tilrettelagt og tilgjengelig informasjon til funksjonshemmede barn om deres rett til et liv fri for vold, samt hvor og hvordan de kan få hjelp

Barn fra radikale, fundamentalistiske og isolerte trossamfunn

Anbefaling:

- Parten må sikre at alle trossamfunnene er gjort kjent med den lovpålagte avvergingsplikten, de bør tvinges til åpenhet gjennom samarbeid, og deres beredskapsplaner og interne rutiner for behandling av volds- og overgrepssaker bør etterforskes
- Parten må sikre at informasjon om retten til et liv uten vold er tilgjengelig for barn i isolerte trossamfunn
- Parten må sikre at det finnes hjelp og støtte for de barna som har brutt ut eller ønsker å bryte ut av isolerte trossamfunn, blant annet ved å følge opp rapporten fra 2011

Medfølgende og enslige asyl- og flyktningbarn

Anbefaling:

- Parten må innføre en innledende helsekartlegging i transittfasen for tidlig identifisering av mindreårige asylsøkere med oppfølgingsbehov
- Parten bør systematisere kunnskapen om barn som utsettes for overgrep underveis til Norge og videreutvikle et bedre behandlingstilbud for barna det gjelder
- Parten må sikre at alle barn på mottak beskyttes mot vold og overgrep
- Det må innføres gode foreldreveiledningsprogrammer på mottakene

Barn som bryter med kjønnsnormer

Anbefaling:

- Parten må sikre at det gjennomføres forskningsprosjekter vedrørende barn som bryter med kjønnsnormer og deres antatte utsatthet for vold, overgrep og omsorgssvikt, både innenfor og utenfor familien
- Parten må sikre at ansatte i barnevernet har kompetanse på seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk for å kunne yte forsvarlige barnevernstjenester i møte med alle barn

B. FORBY OG AVSKAFFE ALLE FORMER FOR SKADELIG PRAKSIS (ART. 24 NR. 3)

Omskjæring av guttebarn

Anbefaling:

Parten må foreta en grundig utredning av problemstillingen opp mot FNs barnekonvensjon og andre menneskerettighetskonvensjoner med utgangspunkt i barnets beste

Kjønnslemlestelse av jenter og tvangsekteskap

Anbefaling:

- Parten må samordne og forankre innsatsen mot kjønnslemlestelse og tvangsekteskap på feltet «vold i nære relasjoner»
- Parten må styrke kompetansen om skadelig tradisjonsbundet praksis blant alle som jobber med barn. Det trengs bedre samhandling mellom sektorene og tilhørende tjenester
- Parten bør ivareta organisasjonenes innsats og brobyggende rolle
- Parten bør foreta en juridisk utredning av hvordan alvorlige begrensninger av unges frihet/negativ sosial kontroll berøres i og omfattes av barnevernloven og straffeloven
- Parten må inkludere utenomrettslige, religiøse ekteskapsinngåelser i straffeloven

C. SEKSUELLE OVERGREP OG SEKSUELL UTNYTTELSE (ART. 34)

Seksuelle overgrep og internett

Anbefaling:

- Parten må utvikle en helhetlig og tverrfaglig tiltaksplan for å forebygge seksuelle overgrep på nettet, som inkluderer kunnskap hos barn om deres rettigheter
- Parten må sikre økt kompetanse om seksuelle overgrep og internett i skolen, i hjelpeapparatet og blant foresatte, for å bedre kunne forebygge seksuelle overgrep på barns nettarenaer
- Parten må sikre økte ressurser og kompetanse hos politiet, for å kunne etterforske og forebygge flere saker som handler om seksuelle overgrep mot barn

D. OPPFØLGING OG BESKYTTELSE AV OFRE FOR VOLD OG SEKSUELLE KRENKELSER

(ART. 39)

Døgnbemannede overgrepstiltak for barn og unge

Anbefaling:

- Parten bør, for å sikre kompetanse i å avdekke mishandling og seksuelle overgrep i klinisk rettsmedisinsk undersøkelse, opprette regionale overgrepsmottak for barn og unge og sikre et likeverdig tilbud i hele landet
- Parten bør styrke spesialkompetanse ved sykehusene og i primærhelsetjenesten for å sikre at mishandling og seksuelle overgrep blir avdekket både i spesialist- og primærhelsetjenesten

E. TILGJENGELIGE HJELPELINJER FOR BARN

Akuttberedskap

Anbefaling:

Parten anbefales å lovfeste at alle kommuner skal ha en formalisert barnevernfaglig akuttberedskap for utsatte barn som er lokalt forankret og som til enhver tid er tilgjengelig for gjennomgang av meldinger om bekymring knyttet til ett eller flere barn

VI: FAMILIE OG ALTERNATIV OMSORG

(ART. 5, 9-11, 18 (1,2), 20, 21, 25, 27 (4))

A. FAMILIEMILJØ OG FORELDREVEILEDNING

(ART. 5)

Anbefaling:

- Parten anbefales å øke kunnskapen om innholdet, kvaliteten og effekten av foreldreveiledning til minoritetsfamilier, og utvikle nye modeller som er tillitsskapende, kultursensitive og kan bidra til bedre dialog og samarbeidsløsning
- Parten må sikre at minoritetsfamilier får et forebyggende opplærings- og veiledningstilbud så tidlig som mulig for å trygge deres foreldreroller og for å forebygge bruk av vold i oppdragelsesøyemed

B. ADSKILLELSE FRA FORELDRE (ART. 9)

Barn med nedsatt funksjonsevne

Anbefaling:

- Parten skal sikre at ingen barn blir separert fra foreldrene på grunn av barnets funksjonshemming, og kun når det er nødvendig av hensyn til det enkelte barns beste
- Parten må tydeliggjøre i det aktuelle lovverket at hensynet til barnets beste er et grunnleggende prinsipp i vedtak om avlastningstiltak og plassering i barnebolig
- Parten må sørge for prosedyrer for å høre de involverte barna, og sikre at kommuneansatte som er ansvarlig for disse vedtakene kan ta valg som er forsvarlige og som tar utgangspunkt i barnets beste

Papirløse barn**Anbefaling:**

- Parten må sikre at barns rettigheter og hensynet til barnets beste også gjelder for papirløse barn og deres foreldre i møte med barnevernet
- Parten må foreta en helhetlig gjennomgang av norsk regelverk og praksis for å sikre at det ikke er barrierer for at papirløse barns rettigheter respekteres fullt ut

Utvisning av foreldre**Anbefaling:**

- Parten må styrke beslutningsprosessen og barns mulighet til å bli hørt i utvisningssaker mot foreldre
- Parten anbefales å legge føringer for at barnets beste skal vektlegges sterkere enn i dag ved vurdering av utvisning og fastsettelse av innreiseforbudets varighet
- Parten anbefales at det registreres og føres statistikk over hvor mange barn som berøres av utvisning av foreldre, og at det igangsettes uavhengig forskning for å kartlegge hvilke konsekvenser utvisning av foreldre har for barn

C. FAMILIEGJENFORENING (ART. 10)**Familiegjenforening****Anbefaling:**

Parten må føre en familiegjenforeningspolitikk som samsvarer med barnekonvensjonen artikkel 10 og barnets beste, komme med konkrete tiltak og øke ressurser for å få ventetiden vesentlig redusert

D. BARN FRATATT SITT FAMILIEMILJØ (ART. 20)**Styrket kapasitet i kommunal barneverntjeneste****Anbefaling:**

Parten skal sikre at alle barn får den hjelpen og beskyttelsen de trenger ved å iverksette en flerårig opptrappingsplan for bemanning i det kommunale barnevernet hvor parten må øremerke midler

FNs retningslinjer for alternativ omsorg**Anbefaling:**

Parten anbefales å oversette FNs retningslinjer for alternativ omsorg til norsk og sørge for at alle kommunene blir kjent med den

Geografiske forskjeller i andel barn med omsorgstiltak**Anbefaling:**

Parten bør iverksette uavhengig forskning om årsakene til de store geografiske forskjellene når det gjelder antall barn som får omsorgsvedtak og akutt plasseringsvedtak, og deretter iverksette tiltak for å utjevne forskjellene

Skånsom akutthenting av barn**Anbefaling:**

- Parten bør utarbeide klare retningslinjer om akutthenting av barn ved akutt plasseringer og ved henting til avhør på barnehusene
- Parten bør, når barnet trenger det, sikre barnet krisehjelp fra profesjonelle til å bearbeide akutthenting

Oppfølging av barn i fosterhjem**Anbefaling:**

- Parten må sikre implementeringsstrategier til å gjennomføre tiltakene i fosterhjemsmeldingen og sette av øremerkede midler til gjennomføring av disse tiltakene
- Parten må sikre at kommunene innehar kompetanse og tilstrekkelige øremerkede ressurser til fosterhjemsomsorg

Oppfølging av barn på institusjon**Anbefaling:**

- Parten bør revidere det juridiske rammeverk for bruk av tvang i institusjoner og sikre at bestemmelsene om rettigheter og bruk av tvang tas inn i barnevernloven
- Parten må sikre et godt integrert tilbud til barn med sammensatte behov for tjenester fra både barnevern og psykisk helsevern, sikre en helhetlig helseoppfølging, og utvikle nye og gode behandlingstilbud for unge i barnevernsinstitusjoner

Klagemuligheter for barn plassert under offentlig omsorg**Anbefaling:**

Parten bør snarest sikre at barn under offentlig omsorg får lett tilgjengelige og barnevennlige klagemuligheter

Plassering sammen med søsken**Anbefaling:**

- Parten må øke støtten til fosterfamilier som ivaretar søsken, øke ressurser og øremerke midler til kommunene for å følge opp disse fosterfamiliene
- Parten anbefales å lage konkrete retningslinjer for hvordan barnevernet kan plassere søsken sammen og bør innføre en plikt til å kartlegge søskenrelasjoner. En eventuell splitting av søsken må alltid begrunnes ut fra barnets beste

E. BARN MED FORELDRE I FENGSEL**Barns rett til kontakt med foreldre som sitter i fengsel****Anbefaling:**

Parten anbefales å sikre at hensynet til barn tillegges behørig vekt ved valg av soningssted for foreldre, å utvikle en ordning for reisestøtte som sikrer at barn får mulighet til å besøke foreldre i fengsel, samt gjennomgå reglene for telefonbruk mellom innsatte i fengsel og deres barn

VII: FUNKSJONSNEDESETTELSE, HELSE OG VELFERD (ART. 6, 18 (3), 23, 24, 26, 27 (1-3), 33)

A. BARN MED FUNKSJONSNEDESETTELSER (ART. 23)

Kultur- og fritidsaktiviteter

Anbefaling:

- Parten må sikre barn med nedsatt funksjonsevne rettigheter i skolefritidsordningen (SFO)/ aktivitetsskole (AKS) på lik linje med den de har etter opplæringsloven
- Parten må sikre at funksjonshemmede barn får oppfylt retten til selvstendig og aktiv deltakelse i samfunnet, og får nødvendig hjelp og støtte til å kunne delta, uavhengig av bostedskommune
- Parten må gjøre ordningen med ledsagerbevis i forbindelse med daglige aktiviteter, fritidsaktiviteter og ferie universell som et viktig tiltak for å nå målene om inkludering. Kostnader til ledsager og assistanse må dekkes av det offentlige
- Parten må sikre at alle arenaer for barn er universelt utformet

Universell utforming

Anbefaling:

Parten må vedta tidsfrister for når alle landets skolebygg skal være universelt utformet

Nødvendig informasjon, tjenester og støtte

Anbefaling:

- Parten må sikre at barn med funksjonsnedsettelser og (foster)familiene deres får informasjon, tjenester og støtte de har krav på, ved å organisere hjelpeapparatet på en mer helhetlig måte, forenkle prosessene og tilby hjelp i søkeprosessene fram til tjenester blir innvilget, og sikre oppfølging og koordinering av innvilgede tjenester
- Parten må sikre at informasjon, tjenester og støtte også når fram til etniske minoritetsfamilier med funksjonshemmede barn, ved at den er både språklig og praktisk tilgjengelig for dem
- Parten må sikre fosterforeldre for barn med nedsatt funksjonsevne klagemuligheter på offentlige vedtak

Asylsøker- og flyktningbarn med nedsatt funksjonsevne

Anbefaling:

- Parten må sikre bedre rutiner for identifisering av funksjonshemming hos barn på asylmottak og bygge opp kompetanse om nedsatt funksjonsevne blant mottaksansatte
- Parten bør sikre at det utvikles samarbeidsrutiner for å sikre bedre koordinering mellom mottak og kommunalt tjenesteapparat og tilby barnehage til alle asylsøkerbarn fra ett-års alder

B. HELSE OG HELSETJENESTER (ART. 24)

Helsestasjon- og skolehelsetjenesten

Anbefaling:

Parten må øremerke midler til styrking av helsestasjon- og skolehelsetjenesten, slik at helsesøsterens kontinuerlige tilstedeværelse og tidlig innsats sikres og alle barn i alle kommuner har tilgang til tidlig helsehjelp

Helsetjenester til nyfødte, barn og unge på sykehus

Anbefaling:

- Parten må sikre syke nyfødte, barn og ungdom tilgang til spesialisthelsetjenesten med familie sentrert behandling, tilfredsstillende barnekompetanse og tilrettelagte avdelinger/barnesykehus
- Parten må legge til rette for å utdanne mer helsepersonell med barnefaglig kompetanse
- Parten må sikre at hjemmebesøk og andre nødvendige konsultasjoner gjennomføres for å ivareta de nyfødte barna

Helse og helsetjenester til barn med psykiske plager og lidelser

Anbefaling:

Parten må øremerke midler for tjenestetilbudene til barn innenfor psykisk helsevern, slik at tjenestetilbudene styrkes og ikke reduseres

Helse og helsetjenester til barn med funksjonsnedsettelser

Anbefaling:

Parten anbefales å stille krav til familiesentrert omsorg på avdelinger der funksjonshemmede barn er innlagt på somatiske sykehus, samt sikre at de somatiske avdelingene har den nødvendige tverrfaglige kompetansen for å ivareta de sammensatte behovene barn med funksjonsnedsettelser har

Helse og helsetjenester for asylsøkende barn

Anbefaling:

- Parten må stille krav til lokale samarbeidsteam mellom mottak, helse- og barnefaglige tjenester for å opparbeide kompetanse og styrke samarbeidet
- tjenester for å opparbeide kompetanse og styrke samarbeidet
- Parten må styrke det lokale tjenesteapparatet i form av ressurser og kunnskap om barn med flyktningbakgrunn

C. TILTAK FOR Å MØTE DE MEST ALVORLIGE HELSEUTFORDRINGER

Psykisk helse

Anbefaling:

- Parten bør innhente kunnskap om årsakene til og konsekvensene av at barn opplever kroppspress, og årsakssammenhengen mellom kroppspress, psykiske plager og reklame
- Parten må utarbeide konkrete tiltak spesifikt rettet mot å redusere kroppspress for barn

D. SOSIAL TRYGGHET OG OMSORGS-TJENESTER (ART. 26, 18 NR. 3)

Sosiale trygdeytelser

Anbefaling:

Parten må sikre faste statlige satser og dermed sikre at alle barn får det tilbudet de har krav på uavhengig av hvor de bor

Barnetrygd

Anbefaling:

Parten må oppjustere barnetrygden fra 1996-nivå i henhold til lønns- og prisveksten, slik som gjøres for en rekke andre trygdeytelser

E. TILSTREKKELIG LEVESTANDARD (ART. 27 NR. 1-3)

Anbefaling:

- Parten må rette innsatsen mot de store samfunnsstrukturene og systemene som skaper fattigdomsutfordringer i stedet for å sette i verk kompenserende tiltak
- Parten bør sikre at NAV¹³ kartlegger og ivaretar barns situasjon og behov når foreldre søker om sosialhjelp
- Parten må sikre at det utarbeides lokale handlingsplaner mot fattigdom blant barnefamilier og at kommunale oppvekstplaner spesifikt tematiserer barn i fattige familier
- Parten må sikre gode universelle stønadsordninger som retter seg mot alle barn

VIII: UTDANNING, FRITID OG KULTURELLE AKTIVITETER (ART. 28-31)

A. RETTEN TIL UTDANNING (ART. 28)

BARNEHAGE TIL ALLE

Asylsøker- og flyktningbarn

Anbefaling:

Parten må sikre at retten til barnehageplass gjøres uavhengig av oppholdsstatus, på samme måte som retten til grunnskoleopplæring

GRUNNSKOLE TIL ALLE

Asylsøker- og flyktningbarn

Anbefaling:

Parten må utarbeide beredskapsplaner som ivaretar barns rett til utdanning innenfor én måned etter ankomst i Norge også i ekstraordinære situasjoner

Barn med spesielle behov

Anbefaling:

- Parten må innføre kvalitetssikringssystemer slik at barn med spesielle behov får inkluderende undervisning som er tilpasset deres fysiske og psykiske evner
- Parten må sikre individuelle vurderinger av undervisnings-tilbudet for hvert enkelt barn, uavhengig av diagnose og funksjonsnivå. Dersom elever tas ut av ordinær undervisning, må tiltaket være tidsbegrenset og begrunnes med elevens behov. Barnet skal alltid høres

- Parten må gjennomgå pensum som ekskluderer funksjonshemmede elever slik at alle elever får tilrettelagt læringsmaterieil for sine behov og sikre at det utarbeides individuelle opplæringsplaner for elever med behov for spesialundervisning

Samiske barn og barn fra nasjonale minoriteter

Anbefaling:

- Parten må sikre at også privatskoler er forpliktet til å gi opplæring på samisk
- Parten må sikre at barn med nasjonal minoritetsbakgrunn får oppfylt både sin rett til utdanning og sin rett til kultur ved tilrettelagte tiltak som fungerer

VIDEREGÅENDE OPPLÆRING FOR ALLE Asyl- og flyktningbarn

Anbefaling:

Parten må endre opplæringsloven slik at også barn uten lovlig opphold og barn med «Dublinstatus» har rett til videregående opplæring

Barn med spesielle behov

Anbefaling:

Parten må legge til rette for at også elever med spesialundervisning kan få yrkesfaglig- eller generell studiekompetanse og/eller mulighet for høyere utdanning

Bruk av tvang og makt i skolen

Anbefaling:

- Parten må sikre en tilstrekkelig bredde og tverrfaglig kompetanse i skolen, sette inn tiltak knyttet til tidlig intervensjon og lovfeste en lærernorm
- Parten bør klargjøre elevens og læreres rettslige situasjon og hvilket regelverk som gjelder for bruk av tvang og makt i skolen, samt en oversikt over omfanget av tvangsbruk i skolen

B. UTDANNINGENS FORMÅL (ART. 29)

Et trygt, godt og inkluderende skolemiljø

Anbefaling:

- Parten må stille tydeligere krav for å forplikte skolene til å jobbe systematisk med elevenes trivsel og inkludering i skolen
- Parten må øke kompetansen og ressursen for å kunne jobbe med trivsel, vennskap og barns rett til å bli hørt tidlig i barnehage og skole
- Parten må sikre at den foreslåtte klageordningen er tilstrekkelig tilrettelagt for barn

Digital mobbing og krenkelser

Anbefaling:

- Parten må stille krav om at opplæringsloven også regulerer ansvaret for digital mobbing som skjer i fritiden og som påvirker barns trygghet og trivsel i skolen
- Parten må gjennomføre systematiske opplæringstiltak slik at lærere får økt kompetanse om digital mobbing og om nødvendigheten av å involvere barn og foresatte i opplæringstiltak

- Parten må sørge for at aktivitetsplikten for skoler til å følge med, varsle og gripe inn med tiltak også gjør seg gjeldende i saker med digital mobbing og krenkelser, selv om mobbingen mellom elevene skjer etter skoletiden

Utdanningens kvalitet

Anbefaling:

- Parten må sørge for at det stilles krav til innholdet i spesialundervisningen, sikre at undervisningen gis av kvalifisert personell og at alle skoler har et internt kontrollsystem
- Parten må sikre at alle kommunene har et forsvarlig system for spesialundervisning
- Parten anbefales å satse på mer tverrfaglig kompetanse i skolen; flere vernepleiere, barnevernspedagoger og sosionomer i skolen vil bidra til bedre tilrettelegging for læring

C. KULTURELLE RETTIGHETER FOR URFOLK OG (NASJONALE) MINORITETER (ART. 30)

Anbefaling:

- Parten må heve kunnskapen om samer og nasjonale minoriteter i lærerutdanningen ved å spesifisere konkrete kompetansemål i rammeplanen for lærerutdanningene
- Parten bør sørge for at kunnskap om nasjonale minoriteter i større grad enn i dag er med i skolens lærebøker på en nyansert måte, samt skaffe skolene ressurser slik at de sikres de mest oppdaterte og kvalitativt beste læremidler på temaet
- Parten bør involvere barn fra urfolk og nasjonale minoriteter i undervisningen om urfolk og nasjonale minoriteter i skolen

D. UTDANNING OM MENNESKERETTIGHETER OG SAMFUNNSKUNNSKAP

Anbefaling:

- Parten må styrke en systematisk opplæring om barns rettigheter i grunnskolelærerutdanningene og etterutdanning av lærere, både med hensyn til kunnskap og yrkesutøvelse med vekt på elevmedvirkning
- Parten bør gi barnekonvensjonen en sentral plass i læreplanenes generelle del og den bør være en del av den nasjonale læreplanen på alle trinn

E. FRITID, LEK OG KULTURELLE AKTIVITETER (ART. 31)

Anbefaling:

- Parten må sikre at planer og strategier for deltakelse på fritidsarenaer inneholder krav til inkludering av grupper som systematisk faller utenfor
- Parten må sikre at barn blir kjent med sin rett til deltakelse gjennom Fritidserklæringen og sikre midler til samarbeid mellom myndigheter, minoritetsgrupper og brukere for å gi god informasjon om barnets rett til fritid og kulturelle aktiviteter

- Parten bør dekke kostnader og/eller subsidiere egenandeler og assistanse for deltakelse i aktiviteter av det offentlige
- Parten bør sikre statlige retningslinjer og kvalitetsstandarder i det kommunale fritidstilbudet, og det anbefales å etablere et relevant utdanningstilbud for å styrke kompetansen hos voksne som arbeider med barn og ungdom i kultur- og fritidsaktiviteter

VIII: SPESIELLE BESKYTTELSESTILTAK

(ART. 22, 30, 32, 33, 35, 36, 37 B-D, 38-40)

A. BARN PÅ FLUKT (ART. 22)

Aldersundersøkelser for enslige mindreårige asylsøkere

Anbefaling:

- Parten må sikre at aldersundersøkelser kun gjennomføres når det foreligger rimelig tvil om alder etter en konkret vurdering i den enkelte sak
- Parten må sikre at det gjennomføres et forskningsprosjekt for å utvikle en metode for psykososiale aldersundersøkelser som et tillegg til medisinske aldersundersøkelser
- Parten må sikre aldersundersøkelser med tverrfaglig tilnærming i samsvar med FN's retningslinjer, som omfatter både fysiske, utviklingsmessige, psykologiske, miljømessige og kulturelle faktorer

Avvikle midlertidig opphold for enslige mindreårige asylsøkere

Anbefaling:

Parten må avskaffe ordningen med å gi midlertidig opphold til barn som har kommet alene på flukt til Norge

Tilbakekallelse av oppholdstillatelse til enslige mindreårige flyktninger

Anbefaling:

Parten må gjøre unntak ved å tilbakekalle oppholdstillatelsen når det kommer til enslige mindreårige som har fått opphold før fylt 18 år

Anbefaling:

- Parten må sikre at barnevernet får ansvar for alle enslige mindreårige flyktninger under 18 år, omsorgstilbudet må reguleres i barnevernloven og det må sikres tilstrekkelig med ressurser til å følge opp barna
- Parten må redusere antall flyttinger og sikre større grad av kontinuitet i omsorgstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger
- Parten må sikre økt barnefaglig kompetanse gjennom hele mottakssystemet

Oppfølgingsarbeidet med enslige mindreårige flyktninger etter bosetting

Anbefaling:

- Parten må sikre et tydelig lovgrunnlag for bo- og omsorgstilbudet til enslige mindreårige flyktninger som bidrar til mindre variasjoner mellom kommunene i omsorgstilbudet etter bosetting
- Parten må sikre at enslige mindreårige får ettervern fram til de fyller 23 år

Forsvinninger fra mottak

Anbefaling:

- Parten må overføre omsorgsansvaret for enslige mindreårige mellom 15 og 18 år til barnevernet for å forebygge at mindreårige forsvinner fra mottak
- Parten må styrke samarbeid og rutiner mellom de ulike etatene som har ansvaret for forebygging og oppfølging av mindreårige som forsvinner
- Parten må øke kunnskapen om hvorfor enslige mindreårige forsvinner, hvor de forsvinner, og hva økt tilstrømning av enslige mindreårige til Europa betyr for de mindreåriges sårbarhet og fare for utnyttning i menneskehandel
- Parten må oppheve ordningen med midlertidig/tidsbegrenset opphold etter Utlendingsforskriften § 8-8

B. BARN SOM TILHØRER ETNISKE MINORITETSGRUPPER ELLER URFOLK (ART. 30)

Anbefaling:

Parten bør sikre rutiner for at samiske barn og barn fra (nasjonale) minoriteter som er plassert utenfor sin familie og/eller kultur får ivarettatt sin kulturelle, religiøse og språklige identitet og får informasjon om sine rettigheter innen kultur, religion og språk

C. UTNYTTELSE AV BARN (ART. 35)

Mindreårige utsatt for menneskehandel

Anbefaling:

- Parten må opprette en sentral enhet med ansvar for alle saker der mindreårige mistenkes å være utsatt for menneskehandel og tydeliggjøre ansvaret som de ulike instansene har for identifisering og oppfølging av disse barna
- Parten må øke kunnskapen hos førstelinjetjenesten (barnevern, politi og utlendingsmyndighetene) om hvordan mindreårige rekrutteres og utnyttes til menneskehandel
- Parten må sikre økt kunnskap om hvordan barn kan utnyttes i flere og ulike utnyttingsformer samtidig, og om nye former for utnyttning av barn i menneskehandel

D. BARN SOM HAR VÆRT OFFER FOR ELLER VITNER TIL KRIMINALITET

Barnehusene

Anbefaling:

- Parten må sikre det helhetlige tilbudet ved barnehusene gjennom øremerkede ekstra ressurser til dette formålet

- Parten må sikre at også unge mellom 16 og 18 år som er utsatt for eller vært vitne til vold og overgrep skal ha rett til tilgang til barnehusene
- Parten må sikre at barns rettssikkerhet ivaretas på lik måte over hele landet ved å sørge for at politi og andre offentlige instanser har lik praksis for anmeldelse og oppfølging av saker som omhandler barn
- Parten bør gi barnehusene et mandat slik at unge overgripere skal få en plass i barnehusene supplert med de nødvendige ressursene for å sikre et godt opplegg

E. IDØMMELSE AV STRAFF MV. (ART. 37 (A))

Mindreårige asylsøkere og alternativ straffegjennomføring

Anbefaling:

Parten må sikre at også mindreårige asylsøkere skal ha rett til tilgang på alternative straffegjennomføringsformer

Forvaring¹⁴

Anbefaling:

- Parten anbefales å vurdere om forvaring er en riktig straffereaksjon for mindreårige som har begått lovbrudd og om denne straffereaksjon er i samsvar med barnekonvensjonen artikkel 37a.
- Parten anbefales å gjennomgå reglene om gjennomføring av forvaringsdommer mot barn og å kritisk vurdere de institusjonene som er tilgjengelige for gjennomføringen av slike dommer. Det bør særlig vurderes om det legges til rette for den nødvendige fleksibilitet og behandling med sikte på rehabilitering og reintegrering, i samsvar med bestemmelsene i barnekonvensjonen og generell kommentar nr. 10 om rettigheter til barn som er i konflikt med loven¹⁵
- Parten anbefales å vurdere om det finnes alternativer for forvaring, innenfor eller utenfor forvaringsordninger, når det gjelder mindreårige som har begått lovbrudd

F. BARN I FENGSEL (ART. 37 B OG D)

Bruk av arrest og varetekt overfor barn

Anbefaling:

- Parten må sikre at mindreårige skal holdes adskilt fra voksne innsatte ved arrest, varetekt og soning
- Parten må fjerne reservasjon mot SP artikkel 10 nr. 2 og 3

Fengsling av barn i forbindelse med tvangsretur

Anbefaling:

- Parten må forby fengsling av barn i forbindelse med utlendingskontroll. Som et minimum bør det settes en kort magsgrense for hvor lenge barn kan fengsles i påvente av tvangsretur fra Norge
- Parten må, så lenge fengsling av barn er tillatt, regulere dette direkte i utlendingsloven, i tråd med legalitetsprinsippet
- Parten må i størst mulig grad begrense internering av barn og barnefamilier, utrede nye alternativer til internering og i større grad støtte veiledning og frivillig retur

VEDLEGG III:

AVSLUTTENDE MERKNADER FRA FNS BARNEKOMITÉ TIL NORGE (2010) HENVIST TIL I SUPPLERENDE RAPPORT 2017

I: GENERELLE GJENNOMFØRINGSTILTAK

Implementering av barnekonvensjonen (art.4)

Lovgivning

8. Komiteen merker seg det arbeidet regjeringen har satt i gang for å endre lover eller vedta nye lover, for å bringe den nasjonale lovgivningen i fullt samsvar med konvensjonen, og uttrykker tilfredshet med at regjeringen har tatt initiativ til en sakkyndig utredning om forholdet mellom konvensjonen og norsk rett (Søvig-rapporten).

9. Komiteen anbefaler at parten fortsetter arbeidet med å tilpasse norsk lov til konvensjonen, herunder gjennom lovendringer eller nye lover når det gjelder barnets rett til å bli hørt i helse spørsmål, vern om barnets rett til privatliv og regelverk for utnevning av verger for barn som er skilt fra sine foreldre.

Ratifisering av internasjonale avtaler

62. Komiteen anbefaler at parten vurderer å ratifisere internasjonale menneskerettighetsdokumenter som også er relevante for gjennomføringen av barns rettigheter, og som Norge ennå ikke er part i, nærmere bestemt Den internasjonale konvensjon om vern av rettighetene til alle arbeidsinnvandrere og deres familier, Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, Den internasjonale konvensjon om beskyttelse mot tvungen forsvinning og den frivillige tilleggsprotokollen til Den internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.

Implementering på lokalt nivå/Samordning

10. Komiteen erkjenner at det kommunale selvstyret i Norge har stor verdi, men den er betenkt over at arbeidet for å få til en bedre samordning mellom staten og kommunene, mellom kommunene innbyrdes og internt i kommunene ikke har vist seg effektivt, og at tjenestetilbudet, tilgangen til tjenestene og samordningen av de ulike tjenestene, samt evnen til å tilpasse seg nye utfordringer, derfor ikke er garantert på sammenlignbart vis over hele landet. Komiteen merker seg med bekymring at det er stor variasjon i kommunenes implementering av barns rettigheter i tjenestene, både med hensyn til omfanget av slike tjenester og innenfor hvilke rammer de ytes. Komiteen er også bekymret for at mangelen på samordning skal føre til at utsatte grupper av barn, hvis rettigheter har en tendens til å bli neglisjert, blir offer for mangler i implementeringen av deres rettigheter.

11. Komiteen anbefaler som et særlig viktig tiltak at parten overvåker nøye hvordan barns rettigheter blir implementert i de forskjellige deler av landet, herunder gjennom regjeringens initiativ "Bedre overvåking", at den styrker bruken av sine tilsynsmekanismer for å påse at alle tjenesteleverandører retter seg etter de vedtatte forskrifter og rammer, og at den sørger for at systemet av samordnede tjenester på alle nivåer tar særlig hensyn til barn som har behov for spesiell bistand for å kunne nyte sine rettigheter fullt ut.

Budsjett (art. 4)

15. Komiteen er tilfreds med orienteringen om at det på statsbudsjettet for 2010 er bevilget 400 ekstra stillinger til kommunene, men påpeker at disse bevilgningene, med tanke på den utstrakte graden av selvstyre kommunene har, ikke nødvendigvis vil bli brukt til å forbedre tjenestene for barn. Komiteen merker seg også at det ifølge parten selv vil bli nødvendig med flere stillinger i årene som kommer. Komiteen er betenkt over informasjon den har mottatt, herunder informasjon fra barn, om at tjenestene for barn varierer, alt etter hvor i landet man bor, og at enkelte av disse tjenestene er sterkt underbemannet og mangler tilstrekkelig ressurser.

16. Komiteen ber innstendig parten om å videreføre og styrke innsatsen for å gi kommunene økt bemanning og de materielle ressurser de trenger, for å sikre at det er tjenester av god kvalitet tilgjengelig for å realisere barns grunnleggende rettigheter over hele landet, og treffe tiltak for å sikre at kommunene bruker de bevilgede ressursene til dette formål. Komiteen anbefaler at parten innfører budsjettsporing ut ifra et barnerettighetsperspektiv, med tanke på å overvåke budsjettmidler som er bevilget til barn, og at parten i den forbindelse tar i betraktning de anbefalinger komiteen kom med etter dagen med generell diskusjon om temaet "Ressurser til realisering av barns rettigheter – statenes ansvar", 21. september 2007.

Internasjonal assistanse og utviklingshjelp (art. 4)

12. Komiteen hilser velkommen partens betydelige innsats for og bidrag til internasjonalt samarbeid. Komiteen er også glad for partens utredning om "Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi" (Stortingsmelding nr. 10 2008-2009), som inneholder en rekke henvisninger til barns rettigheter, og komiteen merker seg med interesse partens støtte til FNs arbeid for å utvikle internasjonale standarder for næringsliv og menneskerettigheter, som skal referere til barn og deres rettigheter. Komiteen oppfordrer parten til også å ta i betraktning

komiteens avsluttende merknader i sitt samarbeid med bilaterale utviklingspartnere, for å styrke barns mulighet til å nyte godt av sine rettigheter.

Nasjonal menneskerettighetsorganisasjon og Barneombudet (art. 4)

13. Komiteen merker seg den nylig vedtatte endring i Barneombudets åremålsperiode, men beklager at komiteens forslag om å gi Barneombudet mandat til å motta klager fra barn, ikke ble tatt til følge, selv om et slikt mandat ville ha vært en måte å gi barn øyeblikkelig hjelp på, om nødvendig, og selv om det kunne ha vært et redskap for å kartlegge viktige problemområder der barns rettigheter blir krenket.

14. Komiteen anbefaler at parten vurderer å gi Barneombudet mandat til å motta klager fra barn og ressurser til å følge opp klager på en rask og effektiv måte.

Kjennskap til barnekonvensjonen

17. Komiteen setter pris på partens innsats for å spre kunnskap om konvensjonen og lære opp fagfolk og andre som arbeider med barn, men det bekymrer komiteen at denne opplæringen ikke fullt ut dekker alle yrkesgrupper, at den ikke er obligatorisk og at den ikke blir systematisk fulgt opp. Komiteen er særlig betenkt over at lokale myndigheter med ansvar for barn ikke er godt nok informert om de rettigheter barn har i henhold til i konvensjonen.

18. Komiteen gjentar sin tidligere anbefaling til parten om å videreføre og styrke den systematiske opplæringen av alle yrkesgrupper som arbeider med og for barn, herunder barnehagepersonell, helsepersonell, sosialarbeidere og håndhevere av lov og rett, og styrke bevisstheten om barns rettigheter i de politiske organer og i forvaltningen i kommunene. Komiteen anbefaler også at fyllestgjørende informasjon om barns rettigheter blir en del av pensum på høyskoler og universiteter for alle profesjoner som har med barn og familier å gjøre, og en del av skolenes læreplaner på alle nivåer.

63. Komiteen anbefaler parten å treffe alle nødvendige tiltak for å sikre at de foreliggende anbefalingene blir fulgt opp i sin helhet, bl.a. gjennom å formidle dem til nasjonalforsamlingen (Stortinget), relevante departementer og Høyesterett, og til lokale myndigheter, når dette er relevant, for behørig vurdering og videre oppfølging.

Spredning

64. Komiteen anbefaler videre at partens fjerde periodiske rapport og de skriftlige svarene til komiteen, samt de relaterte anbefalinger (avsluttende merknader), blir gjort allment tilgjengelig på landets språk, herunder (men ikke bare) gjennom Internett til hele befolkningen, til sivilsamfunnsorganisasjoner, ungdomsorganisasjoner, profesjonsgrupper og barn, for å skape debatt og bevissthet om konvensjonen, om gjennomføringen av den og om tilsynet med gjennomføringen.

II: DEFINISJON AV BARN

III: GENERELLE PRINSIPPER

(ART. 2, 3, 6 OG 12)

Hindre diskriminering og sikre rettighetene til barn

19. Komiteen er tilfreds med at en ny lov om forbud mot diskriminering trådte i kraft i januar 2006, og at det i 2006 også ble opprettet et likestillings- og diskrimineringsombud og en likestillings- og diskrimineringsnemnd, og vedtatt en handlingsplan for å fremme likestilling og forebygge etnisk diskriminering. Komiteen merker seg den pågående debatten om hvorvidt aldersdiskriminering av barn skal tas inn i loven, og hvorvidt barn skal ha rett til å fremme klager dersom de blir diskriminert på grunn av sin alder. Komiteen er imidlertid betenkt over informasjon den har mottatt, herunder informasjon fra barn, om at minoritetsbarn og urbefolkningsbarn føler seg stigmatisert og dårlig behandlet, bl.a. av andre barn, og at barn med nedsatt funksjonsevne klager over at deres rettigheter ikke blir respektert.

20. Komiteen ber innstendig parten om å treffe alle nødvendige tiltak for å bekjempe diskriminering av barn fra minoritetsgrupper, urbefolkningsbarn og barn med nedsatt funksjonsevne, og fra tidlig alder gjøre barn kjent med retten ethvert barn har til å bli beskyttet mot diskriminering. Komiteen anbefaler også parten å nøye vurdere om det er mulig å utvide lovverket, for å beskytte barn mot diskriminering på grunnlag av alder.

21. Komiteen ber om at det i neste periodiske rapport blir gjort spesifikt rede for hvilke barnekonvensjons-relevante tiltak og programmer som er satt i gang av parten, for å følge opp erklæringen og handlingsplanen som ble vedtatt på Verdenskonferansen mot rasisme, rasediskriminering, fremmedfrykt og relatert intoleranse i Durban i 2001, og sluttdokumentet fra oppfølgingskonferansen til Durban-konferansen i 2009, under hensyntagen til komiteens generelle kommentar nr. 1 (CRC/GC/2001/1), om utdanningens formål.

Barnets beste (art. 3)

22. Komiteen setter pris på at barnets beste blir framhevet som et veiledende prinsipp i de nye saksbehandlingsreglene fra 2004 og i endringene i barneloven fra 2006, som begge refererer til beskyttelse av barn i barnefordelingssaker, samt i den nye utlendingsloven fra 2008, som regulerer behandlingen av søknader fra barn om asyl eller opphold på humanitært grunnlag. Komiteen er likevel betenkt over at prinsippet om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn, fortsatt ikke gjelder på alle områder som angår barn, som f.eks. i barnefordelingssaker og utlendingssaker, og at de som er ansvarlig for å ta hensyn til barnets beste, ikke alltid har god nok opplæring til å kunne foreta en grundig vurdering av hva som er til det beste for barnet i hvert enkelt tilfelle.

23. Komiteen anbefaler parten å videreføre og styrke arbeidet med å sikre at barnets beste som generelt prinsipp blir behørig innarbeidet i alle lovbestemmelser og i rettslige og administrative beslutningsprosesser, herunder familierelaterte prosess-

er og prosesser som gjelder alternativ omsorg og innvandring, samt i alle prosjekter, programmer og tjenester som har innvirkning på barn. Komiteen anbefaler også parten å utarbeide retningslinjer for hvordan prinsippet skal anvendes i praksis, og lære opp alle som er involvert i prosessen med å finne ut hva som er best for barnet eller barna.

Respekt for barnets synspunkter (art. 12)

24. Komiteen er glad for at det er gjort endringer i barneloven og barnevernloven som senker aldersgrensen for når barn har rett til å gi uttrykk for sine synspunkter i saker som berører dem, fra 12 til 7 år, og at også yngre barn kan bli hørt. Komiteen er imidlertid betenkt over at barnets rett til å bli hørt ikke er fullt ut implementert i praksis eller effektivt praktisert i alle faser av prosesser der man treffer beslutninger i utlendingsaker. Komiteen beklager at barn bare har rett til å bli hørt i helsespørsmål etter at de er fylt 12 år. Komiteen merker seg med interesse at et pilotprosjekt i 21 kommuner vil gi barn rett til å stemme ved lokalvalgene fra de er fylt 16 år.

25. Komiteen anbefaler parten å videreføre og styrke arbeidet med å implementere fullt ut artikkel 12 i konvensjonen, og fremme behørig respekt for synspunktene til barn i alle aldre i administrative og rettslige prosesser, herunder i barnefordelingssaker og utlendingssaker, og i samfunnet som helhet. Komiteen anbefaler også at parten fremmer barns deltakelse, hjelper dem med å utøve denne retten i praksis og sørger for at det blir tatt behørig hensyn til deres synspunkter i alle forhold som angår dem i familien, på skolen, i andre institusjoner for barn, i lokalsamfunnet, i utformingen av den nasjonale politikken og i evalueringen av planer, programmer og politikk. I tråd med artikkel 29 i konvensjonen oppfordrer komiteen parten til å sørge for at pilotprosjektet vedrørende stemmerett fra 16 års alder blir behørig støttet, ved at det blir sørget for opplæring i borgerrettigheter og menneskerettigheter, og at prosjektets konsekvenser for unge menneskers rolle som borgere blir evaluert. Komiteen anbefaler at parten tar hensyn til komiteens generelle kommentar nr. 12 fra 2009, om barnets rett til å bli hørt (CRC/C/GC/12).

IV: SIVILE RETTIGHETER OG FRIHETER

(ART. 7, 8, 13-17)

Rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet (art. 14)

26. Komiteen hilser velkommen endringen i opplæringsloven for skolefaget som nå heter "Religion, livssyn og etikk", for å indikere at barn bør gis en objektiv orientering om ulike tilnærminger til de grunnleggende spørsmål og utfordringer i menneskelivet, men komiteen stiller spørsmål ved hvordan dette blir gjennomført i praksis. Komiteen er videre bekymret for barn i en del isolerte religiøse trossamfunn, der det sjelden blir undersøkt om formålet med opplæringen er i samsvar med norsk lov.

27. Komiteen anbefaler parten å gjennomføre en undersøkelse for å klarlegge i hvilken grad målene med det reviderte skolefaget "Religion, livssyn og etikk" blir nådd, og hva slags

støtte lærerne har behov for, for å realisere målsettingen med dette faget på en tilfredsstillende måte. Komiteen anbefaler videre at parten undersøker undervisningspraksisen og formålene med opplæringen i isolerte religiøse trossamfunn, for å finne ut om de er i samsvar med barnets rett til en helhetlig, menneskerettsorientert opplæring.

Rett til privatliv og beskyttelse av omdømme (art. 16)

28. Komiteen er betenkt over informasjon den har fått om at foreldre krenker sine barns rett til privatliv, ved å legge ut personlige opplysninger om dem på nettsider, noen ganger for å underbygge sitt syn i barnefordelingskonflikter.

29. Komiteen anbefaler parten å gi det norske datatilsynet mandat til å forhindre at foreldre eller andre legger ut opplysninger om barn som krenker barnas rett til privatliv, og som ikke er til barnas beste.

V: VOLD MOT BARN (ART. 19, 24 (3), 28 (2), 34, 37 (A), 39)

Misbruk og omsorgssvikt (art. 19)

36. Komiteen merker seg med tilfredshet de mange handlingsplaner parten har utarbeidet for å forebygge omsorgssvikt og overgrep mot barn. Komiteen er glad for at det er gitt opplæring til dommere, eksperter og jurister om vold og overgrep, og om vurdering av foreldreretten i saker der det er mistanke om vold og misbruk. Det bekymrer imidlertid komiteen at barnevernet i enkelte deler av landet ikke har de nødvendige ressurser og den kompetanse som trengs for å identifisere og hjelpe barn som er utsatt for vold, og at den eksisterende alarmtelefonen ikke er godt nok kjent blant barn. Det bekymrer også komiteen at kompetansen er begrenset når det gjelder takling av vold i familier fra forskjellige kulturer og veiledning om barneoppdragelse uten vold.

37. Komiteen anbefaler parten å sørge for at barn og deres familier i alle deler av landet får den bistand de trenger, under hensyntagen til respekt for andre kulturer, og at barn får informasjon om alarmtelefonen og hvor de kan få hjelp.

Forby og avskaffe alle former for skadelig praksis (art. 24 nr. 3)

44. Komiteen merker seg og setter pris på at det i 2008 ble satt i verk handlingsplaner mot kjønnslemlesting av jenter og mot tvangsekteskap, og tiltak for å bekjempe disse problemene, men komiteen er betenkt over rapporter som viser at antallet tvangsekteskap og ekteskap mellom nære slektninger har økt. Komiteen er også betenkt over rapporter om at tilfeller av kjønnslemlesting ikke blir systematisk registrert og rettsforfulgt, og at selv anmeldte forhold ikke er blitt etterforsket av politiet på grunn av begrensede ressurser og manglende samarbeid mellom relevante institusjoner.

45. Komiteen oppfordrer parten til å videreføre og styrke de forebyggende og beskyttende tiltakene, særlig når det gjelder

barn, for å bekjempe problemene med kjønnslemlesting, tvangsekteskap og ekteskap mellom slektninger, herunder straffeforfølgelse av de som står bak disse handlingene. Komiteen oppfordrer parten til å samarbeide med lokale ledere og frivillige organisasjoner, for å spre kunnskap om de negative virkningene av slik praksis, analysere informasjon som er samlet inn om tvangsekteskap, for å finne den reelle årsaken til den rapporterte økningen i slike ekteskap i Norge, og inkludere kampen mot kjønnslemlesting og tvangsekteskap i landets internasjonale samarbeid.

Seksuelle overgrep og seksuell utnyttning (art. 34)/ Oppfølging og beskyttelse av ofre for vold og seksuelle overgrep (art. 39)

55. Komiteen hilser velkommen nye bestemmelser og endringer i straffeloven når det gjelder seksuell utnyttning og seksuelle overgrep, herunder en bestemmelse om barnepornografi og en bestemmelse om det å møte et barn i den hensikt å begå et seksuelt overgrep. Komiteen er også glad for strategiplanen mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005-2009). Komiteen merker seg med interesse at det er gjennomført et prosjekt for å kartlegge omfanget av bl.a. seksuell utnyttning og seksuelle overgrep. Komiteen merker seg også med tilfredshet at det er opprettet "barnehus", som skal gi hjelp til barn som utsettes for overgrep, herunder seksuelle overgrep. Men komiteen beklager den begrensede kompetansen når det gjelder å følge opp tilfeller av seksuell utnyttning og seksuelle overgrep. Komiteen er også betenkt over at det går så lang tid mellom anmeldelse og etterforskning i saker der det er snakk om seksuelt misbruk, selv om det er lovfestet at det skal foretas avhør innen to uker.

56. Komiteen anbefaler parten å:

- a) fortsette å føre en hensiktsmessig politikk og iverksette egnede programmer for forebygging av seksuelle overgrep, rehabilitering og sosial reintegrering av barn som har vært offer for seksuelle overgrep, i samsvar med erklæringene og handlingsplanene og det globale engasjementet som ble vedtatt på verdenskongressene mot seksuell utnyttning av barn i 1996, 2001 og 2008, og sluttokumentene fra andre internasjonale konferanser om dette problemet,
- b) opprette flere barnehus i alle fylker, og gi disse det de trenger av menneskelige og økonomiske ressurser,
- c) sørge for at barn som er blitt utnyttet og utsatt for overgrep får hjelp så snart som mulig,
- d) sørge for at kunnskap om seksuell utnyttning og seksuelle overgrep blir en integrert del av utdanningen for fagpersoner som arbeider med barn og for å beskytte barn, og
- e) sette fortgang i etterforskningen av seksuelle overgrep, i samsvar med den lovfestede 14-dagersfristen.

Tilgjengelige hjelpelinjer for barn

36. Komiteen merker seg med tilfredshet de mange handlingsplaner parten har utarbeidet for å forebygge omsorgssvikt og overgrep mot barn. Komiteen er glad for at det er gitt opplæring til dommere, eksperter og jurister om vold og overgrep, og om vurdering av foreldreretten i saker der det er mistanke om vold og misbruk. Det bekymrer imidlertid komiteen at

barnevernet i enkelte deler av landet ikke har de nødvendige ressurser og den kompetanse som trengs for å identifisere og hjelpe barn som er utsatt for vold, og at den eksisterende alarmtelefonen ikke er godt nok kjent blant barn. Det bekymrer også komiteen at kompetansen er begrenset når det gjelder takling av vold i familier fra forskjellige kulturer og veiledning om barneoppdragelse uten vold.

37. Komiteen anbefaler parten å sørge for at barn og deres familier i alle deler av landet får den bistand de trenger, under hensyntagen til respekt for andre kulturer, og at barn får informasjon om alarmtelefonen og hvor de kan få hjelp.

VI: FAMILIEMILJØ OG ALTERNATIV OMSORG (ART. 5, 9-11, 18 (1, 2), 20, 21, 25, 27 (4))

32. Komiteen hilser velkommen utvidelsen av fars del av foreldrepermisjonen til ti uker. Komiteen merker seg også at samboende foreldre automatisk får felles foreldreansvar for sine barn etter barneloven, og at familierådgivningstjenestene er utvidet og styrket, for å hjelpe foreldre med deres oppgaver og ansvar. Komiteen er imidlertid betenkt over opplysninger den har fått om at dommere og eksperter ikke alltid er godt nok kvalifisert i saker som gjelder separasjon og konflikt, at barn i slike tilfeller ikke får hjelp til å holde kontakten med begge foreldrene, når dette er til beste for dem, og at barns rett til å med sine foreldre ikke blir tatt tilstrekkelig hensyn til når en forelder trues av utvisning. Komiteen er videre bekymret for at det ikke gjøres nok for å sikre at barn får opprettholde kontakten med foreldre som er i fengsel. Det bekymrer også komiteen at barnevernet må ha samtykke fra foreldrene før de kan hjelpe et barn, unntatt i tilfeller der det er snakk om alvorlig omsorgssvikt eller alvorlige overgrep, og komiteen frykter at dette kan føre til at barn som har behov for hjelp, ikke får den hjelpen de trenger.

33. Komiteen anbefaler parten å styrke innsatsen for å bistå foreldre med å utøve sitt foreldreansvar på en kompetent måte, styrke kompetansen til alle fagfolk og andre som er involvert i veiledning, konfliktløsning eller saker som gjelder familieoppløsning, for å hindre at familier blir oppløst eller finne best mulig løsninger når det gjelder barnefordeling, og hjelpe barn til å opprettholde kontakten med begge foreldre ved skilsmisse eller separasjon, samtidig som de hele tiden tar hensyn til hva som er best for barnet. Komiteen anbefaler også at det blir tatt behørig hensyn til barns rett til å leve med sine foreldre når det blir vurdert å utvise en forelder, og at fengselsmyndighetene tilrettelegger besøksordninger for barn som har far eller mor i fengsel. Komiteen anbefaler videre at barn gis rett til å henvende seg til barnevernet uavhengig av samtykke fra foreldrene, dersom det å informere foreldrene kan være til hinder for å gi barnet hjelp. barnet hjelp.

34. Komiteen merker seg at parten har arbeidet for å redusere antallet barn som blir plassert i institusjon, og heller plassere barn som ikke kan være hos foreldrene, i fosterhjem, når dette

er mulig. Men det bekymrer komiteen at antallet barn som blir fjernet fra familien, har økt, på tross av omfattende bruk av forebyggende tiltak i hjemmet. Komiteen merker seg med beklagelse at ikke alle barn som er plassert i fosterhjem, har fått oppnevnt tilsynsfører, og at ikke alle tilsynsførere er godt nok kvalifisert for oppgaven. Det bekymrer også komiteen at det ikke foreligger tilfredsstillende alternativer alle steder, og at plasseringen av et barn derfor noen ganger kan være et resultat av tilfeldigheter. Komiteen er også betenkt over at barnevernet, som er ansvarlig for å gi barn og familier hjelp i hjemmet, og for plassering av barn i alternativ omsorg, er betydelig underfinansiert og har begrenset kapasitet til å drive forebyggende arbeid og oppfølging av barn som er plassert i fosterfamilier eller fosterhjem.

35. Komiteen anbefaler parten å tilføre barnevernet de nødvendige ressurser, slik at det kan utvide og intensivere det forebyggende arbeidet i familier der det er fare for at barna ikke får den nødvendige omsorg og støtte, og sørge for at det foreligger alternative ordninger som kan gi barna den form for omsorg som er best for dem, dersom man ikke lykkes med forebyggende tiltak. Komiteen anbefaler videre at parten sørger for tett oppfølging av barn som er plassert i alternativ omsorg, at den regelmessig foretar en vurdering av om det er mulig å la barna flytte tilbake til sin familie, og at parten, dersom et barn blir værende i alternativ omsorg til det har nådd myndighetsalderen, tilrettelegger for barnets overgang til det voksne liv. Komiteen anbefaler også at parten tar i betraktning Retningslinjer for alternativ omsorg for barn i FN-resolusjon A/RES/64/142, som ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 2009.

VII: FUNKSJONSNEDESETTELSE, HELSE OG VELFERD (ART. 6, ARTIKKEL 18 (3), 23, 24, 26, 27 NR. 33)

Helse og tilgang til helsetjenester (art. 24)

38. Komiteen merker seg med tilfredshet handlingsplanene for bedre kosthold (til 2007) og for fysisk aktivitet (2005-2009). Komiteen anerkjenner partens innsats for å styrke helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Men det bekymrer komiteen at disse tjenestene og kvaliteten på dem ifølge informasjon komiteen har mottatt, bl. a. fra barn, fremdeles varierer fra kommune til kommune.

39. Komiteen anbefaler parten å sørge for at barn har tilgang til helsetjenester av god kvalitet overalt i landet, herunder på skolene.

Tiltak for å møte de mest alvorlige helseutfordringer

42. Komiteen merker seg at det arbeides for å forbedre de psykiske helsetjenestene for barn og unge gjennom Opptrapingsplanen for psykisk helse, men komiteen er betenkt over at ventetiden i psykisk helsevern for barn og unge har økt. Komiteen er også alvorlig bekymret over undersøkelser som viser at det i løpet av kort tid har vært en sterk økning i utskriving av sentralstimulerende midler som Ritalin og Concerta

til barn som har fått diagnosen ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder).

43. Komiteen anbefaler parten å fortsette å utvikle alle områder av det psykiske helsevernet for barn og unge, herunder forebygging, behandling av vanlige psykiske helseproblemer i primærhelsetjenesten og spesialistbehandling for alvorlige lidelser gjennom et økende antall spesialutdannede fagpersoner som arbeider med barn innenfor det psykiske helsevernet, og redusere ventetiden for psykiske helsetjenester. Komiteen anbefaler også at parten nøye gjennomgår problemet med den altfor omfattende bruken av sentralstimulerende midler i behandlingen av psykiske problemer hos barn, og at den treffer tiltak for å gi barn som har fått diagnosen ADHD, og deres foreldre og lærere, tilgang til et bredt spekter av psykologiske, pedagogiske og sosiale tiltak og behandlings-muligheter.

Sosial trygghet og omsorgstjenester (art. 26, 18 nr. 3)/Tilstrekkelig levestandard (art. 27 nr. 1-3)

46. Komiteen merker seg den økte fokuseringen på barn som lever under fattigdomsgrensen, særlig i familier med arbeidsledige foreldre eller lavt utdannings-nivå, familier med eneforsørger, familier med mange barn og innvandrerfamilier. Komiteen hilser velkommen tiltak som er rettet mot familier og barn, men det bekymrer komiteen at tiltakene ikke spesifikt beskytter barn mot den negative effekten som fattigdom har på utvikling, helse og utdanning. Komiteen er også betenkt over at andelen fattige varierer rundt om i landet, bl.a. som følge av ulikt og usystematisk fordelt tilskudd til familienes inntekt, og at kommunale boliger, der mange familier med lav inntekt bor, ikke er omgjort til mer barnevennlige miljøer.

47. Komiteen anbefaler parten å treffe tiltak for å beskytte barn som lever i fattigdom mot skadelige følger av denne situasjonen, særlig gjennom spesifikk omsorg og opplæring i tidlig alder, målrettede programmer i skolen for å kompensere for manglende utvikling og læring, tiltak for bedre kosthold og helse for barn fra ressursvake grupper og tiltak for å gjøre kommunale boliger mer barnevennlige. Komiteen ber videre innstendig parten om å sørge for at fattige familier får den nødvendige bistand uavhengig av hvor i landet de bor.

VIII: UTDANNING, FRITID OG KULTURELLE AKTIVITETER (ART. 28-31)

Retten til utdanning/utdanningsens formål

48. Komiteen merker seg at parten har som mål å sikre barnehageplass av høy kvalitet til alle småbarn, men det bekymrer komiteen at barn med innvandrerbakgrunn er underrepresentert, på tross av en ekstrasbevilgning som er øremerket for å inkludere nyankomne flyktningbarn. Komiteen er også betenkt over at en del kommuner ikke følger de nye læreplanene i grunnleggende norsk og morsmål, noe som får negative følger for hele skolegangen til barna. Frafallsprosenten blant barna, herunder de som tilhører majoritetsbefolkningen, og både fra studieforberedende og yrkesforberedende videregående skole, bekymrer også komiteen. Komiteen hilser velkommen de mange tiltakene for

å bekjempe mobbing i barnehager og skoler, men er alvorlig bekymret over at det rapporteres om så mange tilfeller av mobbing fra slike institusjoner.

49. Komiteen oppfordrer parten til å intensivere arbeidet med å opplyse alle foreldre om verdien av at barna får opplæring i tidlig alder, og skaffe plass i barnehager av god kvalitet til alle barn, særlig innvandrerbarn og andre barn som har behov for støtte til tidlig opplæring. Komiteen anbefaler også at parten innstendig anmoder kommunene om å innføre de nye språklæreplanene i sine skoler, slik at barna blir bedre i stand til å følge undervisningen, og at parten treffer tiltak for å sikre at barna fullfører skolegangen, med særlig fokus på grupper som tradisjonelt har høy frafallsprosent. Komiteen anbefaler videre at parten viderefører og styrker innsatsen for å bekjempe mobbing i skolen, og at den invit Kapittel 9 Spesielle beskyttelses tiltak-

61. Komiteen anbefaler parten å gjøre sitt ytterste for å sikre at barn med etnisk minoritetsbakgrunn og barn fra urbefolkingsgrupper har samme tilgang til alle rettigheter som andre barn, herunder tilgang til velferd, helsetjenester og skoler, og at de blir beskyttet mot fordommer, vold og stigmatisering.

Utdanning om menneskerettigheter og samfunnskunnskap

17. Komiteen setter pris på partens innsats for å spre kunnskap om konvensjonen og lære opp fagfolk og andre som arbeider med barn, men det bekymrer komiteen at denne opplæringen ikke fullt ut dekker alle yrkesgrupper, at den ikke er obligatorisk og at den ikke blir systematisk fulgt opp. Komiteen er særlig betenkt over at lokale myndigheter med ansvar for barn ikke er godt nok informert om de rettigheter barn har i henhold til i konvensjonen.

18. Komiteen gjentar sin tidligere anbefaling til parten om å videreføre og styrke den systematiske opplæringen av alle yrkesgrupper som arbeider med og for barn, herunder barnehagepersonell, helsepersonell, sosialarbeidere og håndhevere av lov og rett, og styrke bevisstheten om barns rettigheter i de politiske organer og i forvaltningen i kommunene. Komiteen anbefaler også at fyllestgjørende informasjon om barns rettigheter blir en del av pensum på høyskoler og universiteter for alle profesjoner som har med barn og familier å gjøre, og en del av skolenes læreplaner på alle nivåer.

VIII: SPEIELLE BESKYTTELSES TILTAK (ART. 22, 30, 32, 33, 35, 36, 37 B-D, 38-40)

Barn på flukt

51. Komiteen er også betenkt over at parten har begrenset barnevernets ansvars-område til barn under 15 år, noe som innebærer at eldre barn får mindre hjelp, og at det foreligger rapporter om at barn som har tilbrakt mange år i Norge, kan bli sendt ut av landet, på tross av partens forsikring om at det vil bli lagt vekt på barnas tilknytning til Norge i saker som gjelder oppholdstillatelse på humanitært grunnlag, og selv om

det foreligger grundig dokumentasjon på at de har tilknytning til Norge. Komiteen er også betenkt over partens planer om å etablere omsorgs- og opplæringscenter for enslige mindreårige asylsøkere i deres opprinnelsesland, siden disse barna for det meste kommer fra land som er preget av krig og konflikt, der man ikke kan garantere for deres sikkerhet.

52. Komiteen anbefaler parten å:

- foreta en grundig vurdering av hvilke asylsøkende barn som har vært offer for væpnet konflikt, og sørge for rehabilitering og sosial reintegrering av disse barna,
- oppnevne, så raskt som mulig, verger som kan bistå mindreårige asylsøkere og hjelpe dem med å forstå prosedyrene, og klargjøre vergenes rolle gjennom endringene som det er tatt initiativ til i vergemålslovgivningen,
- treffe tiltak for å redusere tiden asylsøkere må vente før de får svar på asylsøknaden,
- sørge for at prosedyrene for å fastslå alderen til asylsøkere blir gjennomført på en måte som er vitenskapelig, sikker, barne- og kjønns sensitiv og rettferdig, og som ikke krenker barnets fysiske integritet,
- utvide ansvarsområdet for barnevernet til å omfatte også barn på 15, 16 og 17 år, som planlagt,
- sørge for at disse barna blir nøye fulgt opp mens de er i Norge,
- forsikre seg om at barn ikke forsvinner og faller i hendene på menneskehandlere og andre som utnytter dem,
- etterforske tilfeller der barn er forsvunnet, og prøve å finne barn som blir holdt skjult,
- ungå å sende barn tilbake til utrygge steder som de har flyktet fra, og benytte deres opphold i Norge til å utstyre dem med kompetanse og

Utnyttelse av barn (art. 35)

53. Komiteen merker seg med interesse at straffelovens bestemmelse om menneskehandel (§ 224) ble endret i juni 2006, for å få uttrykkelig fram at også det å utnytte og forlede noen til tigging, rammes av loven. Komiteen merker seg med tilfredshet at det eksisterer en koordineringsenhet for ofre for menneskehandel (KOM), et prosjekt for nasjonal samordning av bistand til og beskyttelse av ofre for menneskehandel. Det bekymrer imidlertid komiteen at informasjonen om barn som er offer for menneskehandel, er fragmentarisk, og at menneskehandlere og personer som utnytter barn som er offer for menneskehandel, sjelden blir arrestert og stilt for retten.

54. Komiteen anbefaler parten å:

- evaluere handlingsplanen som ble avsluttet i 2009, og bruke erfaringene til å utarbeide en ny handlingsplan,
- sette fokus på barn som er offer for menneskehandel, og bevilge de nødvendige menneskelige og økonomiske ressurser til de enheter som har som oppgave å bekjempe denne forbrytelsen,
- utvikle og iverksette tiltak for systematisk å identifisere offer for menneskehandel, håndheve lovene som kriminaliserer bortføring, salg og handel med mennesker, og forsikre seg om at ofrene blir behandlet på kompetent vis.

Barn som har vært offer for eller vitner til kriminalitet

55. Komiteen hilser velkommen nye bestemmelser og endringer i straffeloven når det gjelder seksuell utnyttning og seksuelle overgrep, herunder en bestemmelse om barnepornografi og en bestemmelse om det å møte et barn i den hensikt å begå et seksuelt overgrep. Komiteen er også glad for strategiplanen mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005-2009). Komiteen merker seg med interesse at det er gjennomført et prosjekt for å kartlegge omfanget av bl.a. seksuell utnyttning og seksuelle overgrep. Komiteen merker seg også med tilfredshet at det er opprettet "barnehus", som skal gi hjelp til barn som utsettes for overgrep, herunder seksuelle overgrep. Men komiteen beklager den begrensede kompetansen når det gjelder å følge opp tilfeller av seksuell utnyttning og seksuelle overgrep. Komiteen er også betenkt over at det går så lang tid mellom anmeldelse og etterforskning i saker der det er snakk om seksuelt misbruk, selv om det er lovfestet at det skal foretas avhør innen to uker.

56. Komiteen anbefaler parten å:

- a) fortsette å føre en hensiktsmessig politikk og iverksette egnede programmer for forebygging av seksuelle overgrep, rehabilitering og sosial reintegrering av barn som har vært offer for seksuelle overgrep, i samsvar med erklæringene og handlingsplanene og det globale engasjementet som ble vedtatt på verdenskongressene mot seksuell utnyttning av barn i 1996, 2001 og 2008, og sluttokumentene fra andre internasjonale konferanser om dette problemet,
- b) opprette flere barnehus i alle fylker, og gi disse det de trenger av menneskelige og økonomiske ressurser,
- c) sørge for at barn som er blitt utnyttet og utsatt for overgrep får hjelp så snart som mulig,
- d) sørge for at kunnskap om seksuell utnyttning og seksuelle overgrep blir en integrert del av utdanningen for fagpersoner som arbeider med barn og for å beskytte barn, og
- e) sette fortgang i etterforskningen av seksuelle overgrep, i samsvar med den lovfestede 14-dagersfristen.

59. Komiteen anbefaler også parten å sørge for, gjennom egnede lovbestemmelser og forskrifter, at alle barn som er vitne til og/eller offer for forbrytelser, f.eks. barn som er offer for overgrep, vold i hjemmet, seksuell og økonomisk utnyttning, bortføring eller menneskehandel, og barn som er vitne til slike forbrytelser, blir gitt den beskyttelse som konvensjonen krever, og at parten fullt ut tar hensyn til FNs retningslinjer for behandling av saker der barn er involvert som offer for eller vitne til forbrytelser (vedlegg til FNs økonomiske og sosiale råds resolusjon 2005/20 av 22. juli 2005).

Idømmelse av straff mv. (art. 37a)

58. Komiteen ber innstendig parten om å sørge for at standardene for behandling av mindreårige lovovertrедere blir fulgt opp i sin helhet, særlig artikkel 37 bokstav b) og artiklene 40 og 39 i konvensjonen, samt FNs minstestandarder for håndtering av ungdomskriminelle ("Beijing-reglene"), FNs retningslinjer for forebygging av ungdomskriminalitet ("Riyadh-retningslinjene") og FNs regler for beskyttelse av mindreårige som er fratatt friheten ("Havanna-reglene"). Komiteen anbefaler

spesielt at parten, i samsvar med komiteens generelle kommentar nr. 10, om rettighetene til barn som er i konflikt med loven (CRC/C/GC/10, 2007):

- a) forsikrer seg om at barn bare blir holdt internert som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom, og reduserer antallet barn som sitter i fengsel, gjennom aktiv bruk av alternative tiltak overfor mindreårige lovovertrедere, når dette er hensiktsmessig,
- f) sørger for at alle barn som begår lovbrudd før de er fylt 15 år, blir behandlet av sivile eller administrative myndigheter i samsvar med barne-konvensjonen og internasjonale standarder, og særlig at de har tilgang til alternative tiltak.

Barn i fengsel (art 37 b og d)

6. Komiteen er betenkt over partens forbehold til artikkel 10 nr. 2 bokstav b og artikkel 10 nr. 3 i Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter "angående plikten til å holde unge som er tiltalt eller dømt for straffbare forhold atskilt fra voksne", ettersom dette også har innvirkning på de rettigheter barn har i henhold til barnekonvensjonen.

7. Komiteen ber innstendig parten om å vurdere å trekke tilbake det ovenfor nevnte forbeholdet og henleder partens oppmerksomhet på punktene 59 og 60 i disse avsluttende merknader når det gjelder håndtering av mindreårige og kriminalitet.

57. Komiteen merker seg, som det ble påpekt under dialogen med parten, at antallet barn under 18 år som er i fengsel i Norge er lavt, og at barn og ungdom som er innsatt får spesiell oppfølging av fengselsbetjeningen for å forebygge skadelige virkninger av fengselsoppholdet. Men komiteen er betenkt over at det har vært en økning i antallet fengslede barn, og at disse barna ikke blir holdt atskilt fra de voksne innsatte. Komiteen merker seg også med bekymring at de fysiske forholdene i fengslet ikke alltid er egnet for barn, og at opplæring av fengselsbetjeningen i hvordan de skal behandle mindreårige lovovertrедere ikke er obligatorisk. Det bekymrer også komiteen at det mangler informasjon om den rettslige og prosessuelle behandlingen av lovovertrедere under 15 år.

58. Komiteen ber innstendig parten om å sørge for at standardene for behandling av mindreårige lovovertrедere blir fulgt opp i sin helhet, særlig artikkel 37 bokstav b) og artiklene 40 og 39 i konvensjonen, samt FNs minstestandarder for håndtering av ungdomskriminelle ("Beijing-reglene"), FNs retningslinjer for forebygging av ungdomskriminalitet ("Riyadh-retningslinjene") og FNs regler for beskyttelse av mindreårige som er fratatt friheten ("Havanna-reglene"). Komiteen anbefaler spesielt at parten, i samsvar med komiteens generelle kommentar nr. 10, om rettighetene til barn som er i konflikt med loven (CRC/C/GC/10, 2007):

- a) forsikrer seg om at barn bare blir holdt internert som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom, og reduserer antallet barn som sitter i fengsel, gjennom aktiv bruk av alternative tiltak overfor mindreårige lovovertrедere, når dette er hensiktsmessig, samsvar med lov og rett og uten at barnets rettigheter, slik disse framgår av konvensjonen, blir krenket,

- c) forsikrer seg om at mindreårige blir holdt atskilt fra voksne innsatte, både ved varetektsfengsling før saken kommer opp, og ved soning av idømt fengselsstraff,
- d) treffer de nødvendige tiltak for å sikre at personer som arbeider med barn i rettssystemet, dommere i ungdomsdomstoler, fengselsbetjening, tilsynsførere etc. får behørig opplæring,
- e) aktivt bruker tiden mindreårige tilbringer i fengsel til rehabilitering og utdanning, herunder yrkesopplæring,
- f) sørger for at alle barn som begår lovbrudd før de er fylt 15 år, blir behandlet av sivile eller administrative myndigheter i samsvar med barne-konvensjonen og internasjonale standarder, og særlig at de har tilgang til alternative tiltak.

SLUTTNOTER

- 1) Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng, Kindt (FAFO 2015): *Ikke våre barn*. GRETA 2013: Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention of Action against Trafficking in Human Beings by Norway.
- 2) Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng, Kindt (FAFO 2015): *Ikke våre barn*. GRETA 2013: Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention of Action against Trafficking in Human Beings by Norway. Lidén og Holst (ISF 2016): *De sa du må*. Ruud Vollebæk (Redd Barna 2012), *Menneskehandel med barn*. Barnevernets kunnskap om og arbeid med barn utnyttet i menneskehandel.
- 3) Lidén og Holst (ISF 2016): *De sa du må*.
- 4) Rapport fra PRESS (Redd Barna ungdom) (2013): *Savnet*: <http://press.no/file/rapport-om-asylsokende-barn-som-forsvinner-fra-mottak-ferdig.pdf>
- 5) Ruud Vollebæk (Redd Barna 2012), *Menneskehandel med barn*. Barnevernets kunnskap om og arbeid med barn utnyttet i menneskehandel.
- 6) Tyldum, Lidén, Skilbrei, Dalseng, Kindt (FAFO 2015), *Ikke våre barn*. Identifisering og oppfølging av mindreårige ofre for menneskehandel i Norge; Paulsen, Michelsen, Brochmann (NTNU Samfunnsforskning 2015), *Barnevernets arbeid med barn i asylsøkerfasen* - Faglige utfordringer og barrierer i mottaksapparatet; Aasen, Dyb, Lid (NIBR-rapport 2016); *Forebygging og oppfølging av enslige mindreårige asylsøkere som forsvinner fra mottak og omsorgssentre*.
- 7) Aasen, Dyb, Lid (NIBR-rapport 2016); *Forebygging og oppfølging av enslige mindreårige asylsøkere som forsvinner fra mottak og omsorgssentre*.
- 8) Tyldum (FAFO 2016): *Oppfølging av mulige mindreårige ofre for menneskehandel i Norge*.
- 9) Rapport fra Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel 2015.
- 10) Lidén og Holst (ISF 2016): *De sa du må*.
- 11) Kripos trendrapport 2016.
- 12) Oppholdsstatus blir ikke nevnt som diskrimineringsgrunnlag i barnekonvensjonen, men faller inn under 'annen stilling', se generell kommentar nr. 6 (2005) avsnitt 18 og barnekomiteens merknader til Norge i 2000.
- 13) Arbeids- og velferdsforvaltningen
- 14) <http://www.kriminalomsorgen.no/forvaring.237879.no.html>
- 15) General Comment no. 10 (2007) *Children's rights in juvenile justice*.

TILSLUTTEDE ORGANISASJONER

 ADVOKATFORENINGEN Advokatforeningen www.advokatforeningen.no	 Kirkens Bymisjon www.bymisjon.no
 BARNESYKEPLEIERFORBUNDET NSF NORSK SYKEPLEIERFORBUND Barnesykepleierforbundet og Norsk sykepleierforbund (NSF) www.nsf.no/faggrupper/barnesykepleierforbundet	 Landsgruppen for helsesøstre www.nsf.no/faggrupper/helsesostre
 FMSO FELLESSKAP MOT SEKSUELLE OVERGREP Felleskap mot seksuelle overgrep (FMSO) www.fmso.no	 Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) www.lnu.no
 FO Fellesorganisasjonen (FO) www.fo.no	 Norsk organisasjon for asylsøkere NOAS NOAS www.noas.org
 FFP For Fangers Pårørende For Fangers Pårørende (FFP) www.ffp.no	 JURIST FORBUNDET Norges Juristforbund www.juristforbundet.no
 fri. Foreningen for kjønns-, og seksualitetsmangfold (FRI) foreningenfri.no	 Norsk barnelegeforening DEN NORSKE LEGEFORENING Norsk Barnelegeforening (NbF) www.legeforeningen.no/Fagmed/Norsk-barnelegeforening
 FFO Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO) www.ffe.no	 Norsk Folkehjelp Norsk Folkehjelp www.folkehjelp.no
 HJELPEKILDEN Hjelpekilden www.hjelpekilden.no	 nfu Norsk Forbund for Utviklingshemmede Norsk forbund for utviklingshemmede (NFU) www.nfunorge.org
 Human-Etisk Forbund Human-Etisk Forbund www.human.no	 NORSK FOSTERHJEMSFORENING Norsk Fosterhjemsforening www.fosterhjemsforening.no
 Landsforeningen for barnevernsbarn www.barnevernsbarna.no	Norsk psykologforenings Menneskerettighetsutvalg www.psykologforeningen.no/foreningen/utvalg-raad-og-interesseforeninger/menneskerettighetsutvalget-mru

TILSLUTTEDE ORGANISASJONER

 Plan International Norge www.plan-norge.no	 Ungdom og fritid www.ungdomogfritid.no
 PRESS www.press.no	 UNICEF www.unicef.no/
 Redd Barna www.reddbarna.no	 Utdanningsforbundet www.utdanningsforbundet.no
 Skeiv Ungdom www.skeivungdom.no	 Vergeforeningen www.vergeforeningen.no
 SOS Barnebyer www.sos-barnebyer.no	 UngOrg- Barne- og ungdomsorganisasjonene i Oslo www.buro.unginfo.oslo.no
 Støttesenteret mot Incest Oslo (SMI) www.sentermotincest.no	 Voksne for barn (VfB) www.vfb.no

EKSTERNE ORGANIASJONER

 Røde Kors www.rodekors.no	 KIA www.kianorge.no
---	--

